

**INSTYTUT EKONOMIKI ROLNICTWA
I GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY**

**Skuteczność
instrumentów polityki
regionalnej i strukturalnej
oddziałujących na rozwój
przedsiębiorczości**

nr 77

Warszawa 2013

**KONKURENCYJNOŚĆ POLSKIEJ GOSPODARKI
ŻYWNOŚCIOWEJ W WARUNKACH GLOBALIZACJI
I INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ**

**Skuteczność
instrumentów polityki
regionalnej i strukturalnej
oddziałujących na rozwój
przedsiębiorczości**

INSTYTUT EKONOMIKI ROLNICTWA
I GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY

Skuteczność instrumentów polityki regionalnej i strukturalnej oddziałujących na rozwój przedsiębiorczości

Redakcja naukowa:
dr Adam Wasilewski

Autorzy:
dr Krzysztof Bondyra
dr Marcin Gospodarowicz
dr Krzysztof Krukowski
dr Marian Oliński
dr hab. Barbara Roszkowska-Mądra
dr Adam Wasilewski
mgr Marcin Woźniak

KONKURENCYJNOŚĆ POLSKIEJ GOSPODARKI
ŻYWNOŚCIOWEJ W WARUNKACH GLOBALIZACJI
I INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ

Warszawa 2013

Pracę zrealizowano w ramach tematu: **Analiza efektów wybranych instrumentów wspólnej polityki rolnej i polityki rozwoju obszarów wiejskich**,
w zadaniu: *Analiza i ocena instrumentów polityki strukturalnej i regionalnej mających wpływ na rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich*

Opracowanie koncentruje się na ocenie skuteczności zarówno bezpośrednich, jak i pośrednich instrumentów polityki regionalnej i strukturalnej wspierających rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich przy pomocy środków finansowych z budżetu Unii Europejskiej.

Recenzent

dr hab. Mirosława Kozłowska-Burdziak, prof. Uniwersytetu w Białymstoku

Opracowanie komputerowe

Danuta Lidke

Korekta

Krzysztof Kossakowski

Redakcja techniczna

Leszek Ślipki

Projekt okładki

AKME Projekty Sp. z o.o.

ISBN 978-83-7658-392-1

*Institut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
– Państwowy Instytut Badawczy
ul. Świętokrzyska 20, 00-002 Warszawa
tel.: (22) 50 54 444
faks: (22) 50 54 636
e-mail: dw@ierigz.waw.pl
<http://www.ierigz.waw.pl>*

Spis treści

1. Wprowadzenie.....	7
2. Finansowe instrumenty polityki wspierania przedsiębiorczości w aspekcie konwergencji	8
2.1. Teoretyczne podstawy konwergencji.....	11
2.1.1. Od teorii neoklasycznych do modeli dynamicznych	13
2.1.2. Wielopłaszczyznowość zjawiska konwergencji	19
2.1.3. Konwergencja gospodarcza w neoklasycznym modelu wzrostu.....	22
2.1.4. Konsekwencje teoretycznego ujęcia konwergencji.....	23
2.2. Metodyka	25
2.3. Wspieranie przedsiębiorczości a rozwój lokalny.....	30
3. Transfer wiedzy do sektora małych i średnich przedsiębiorstw	49
3.1. Polityka Unii Europejskiej w zakresie wspierania rozwoju sektora MSP	51
3.2. Realizacja Polityki Unii Europejskiej w Polsce w zakresie wspierania rozwoju sektora MSP.....	56
3.3. Ocena skuteczności wsparcia realizowanego w ramach POKL 2007–2013	58
4. Tworzenia nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich w wyniku subsydiowania działalności przedsiębiorstw	64
4.1. Subsydiowanie działalności przedsiębiorstw na obszarach wiejskich ..	67
4.2. Efekty subsydiowania działalności gospodarczej na obszarach wiejskich w aspekcie tworzenia nowych miejsc pracy	71
4.3. Wspieranie rozwoju działalności gospodarczej w woj. warmińsko-mazurskim	77
4.3.1. Subsydiowanie działalności przedsiębiorstw na obszarach wiejskich Warmii i Mazur.....	79
4.3.2. Skala pomocy oraz efekty w postaci tworzenia nowych miejsc pracy subsydiowania działalności gospodarczej na obszarach wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego.....	81
5. Podsumowanie i wnioski.....	87
Bibliografia	93
Aneks. Projekty wspierające rozwój działalności gospodarczej na obszarach wiejskich woj. warmińsko-mazurskiego.....	99

1. Wprowadzenie

Unia Europejska w ramach prowadzonej polityki spójności, polityki rolnej czy szeroko rozumianej polityki strukturalnej stosuje szereg instrumentów, której celem jest rozwój przedsiębiorczości, a zwłaszcza sektora małych i średnich przedsiębiorstw. W ramach tych polityk wykorzystywane są finansowe instrumenty zarówno o charakterze bezpośrednim, jak i pośrednim. W pierwszym przypadku jest to na przykład bezpośrednio dofinansowanie działalności przedsiębiorstw. Przykładami instrumentów pośrednich są z kolei wsparcie finansowe gminnych inwestycji infrastrukturalnych czy wsparcie transferu wiedzy dla sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Generalnym założeniem towarzyszącym stosowaniu poszczególnych instrumentów jest to, że udzielenie wsparcia ma prowadzić do osiągnięcia wcześniej zdefiniowanych celów. W przypadku polityki Unii Europejskiej takim celem jest konwergencja gospodarcza czy poprawa jakości życia mieszkańców. Ponadto, w stosunku do poszczególnych instrumentów często definiowane są cele szczegółowe.

Ocena prowadzonej polityki w kontekście osiągania przez nią założonych celów jest w literaturze przedmiotu nazywana oceną skuteczności polityki. Celem niniejszego opracowania będzie w związku z tym dokonanie oceny skuteczności prowadzonej przez Unię Europejską polityki, w zakresie, jaki dotyczy wykorzystywania przez nią instrumentów, które w sposób pośredni lub bezpośredni są powiązane z rozwojem przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. Innymi słowy, w opracowaniu zostaną zaprezentowane wyniki badań, które pozwolą odpowiedzieć na pytania, w jakim stopniu oraz w jaki sposób wsparcie finansowe, pozyskiwane z budżetu Unii Europejskiej, przyczyniło się do realizacji prowadzonej polityki.

W opracowaniu zaprezentowano wyniki oceny skuteczności instrumentów polityki regionalnej i strukturalnej, które oddziałują na rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, w trzech wymiarach. W pierwszym, najbardziej ogólnym, przeprowadzono syntetyczną ocenę oddziaływania wybranych instrumentów finansowych na konwergencję wewnętrzną, do której zaliczono procesy związane z niwelowaniem różnic pomiędzy gminami wiejskimi w zakresie poziomu i tempa rozwoju gospodarczego. Drugi wymiar miał w pewnym sensie charakter podejścia podmiotowego do oceny skuteczności polityki. W roli podmiotu postawiono bowiem wsparcie finansowe transferu wiedzy do sektora małych i średnich przedsiębiorstw oraz subsydiowanie działalności mikroprzedsiębiorstw, które wywoływało skutki o różnym stopniu zbieżności z postawionymi celami, zwłaszcza celami szczegółowymi. Do oceny zastosowano również podejście przedmiotowe, w którym przedmiotem oddziaływania różnych instrumentów było województwo warmińsko-mazurskie. W każdym regionie istnieją

bowiem odmienne uwarunkowania społeczno-gospodarcze, które mogą determinować określony stopień realizacji celów. Takie podejście do oceny skuteczności pozwoli bowiem określić w jakim stopniu zrealizowane zostały zarówno cele ogólne, jak i szczegółowe. Umożliwiło ono ponadto wykorzystanie znacznie szerszego zakresu materiałów empirycznych, których źródła oraz przyjęte do ich analizy metody badawcze zostaną zaprezentowane w poszczególnych częściach opracowania.

2. Finansowe instrumenty polityki wspierania przedsiębiorczości w aspekcie konwergencji

Skuteczność jest jednym z kryteriów, wedle którego dokonywana jest ocena polityki. Generalnie sprowadza się ona do określenia stopnia realizacji postawionych przed daną polityką celów¹. W przypadku polityki wspierania rozwoju przedsiębiorczości, która wykorzystuje instrumenty finansowane z budżetu Unii Europejskiej, takim celem jest konwergencja gospodarcza. Wynika to przede wszystkim z rozporządzenia 1083/2006, z dnia 12 lipca 2006 roku, zgodnie z którym działania podejmowane przez fundusze UE powinny zmierzać do osiągnięcia trzech głównych celów, tj. konwergencji, konkurencyjności regionalnej i zatrudnienia oraz współpracy terytorialnej. W rozporządzeniu tym konwergencja oznacza poprawę warunków wzrostu i zatrudnienia dzięki zwiększaniu ilości i poprawie jakości inwestycji w kapitał rzeczowy i ludzki, rozwój innowacyjności i społeczeństwa opartego na wiedzy, zdolności adaptacyjnych do zmian gospodarczych i społecznych, ochronę i poprawę jakości środowiska naturalnego oraz zwiększanie wydajności administracji w krajach i regionach najsłabiej rozwiniętych.

Stosowanie różnych instrumentów polityki regionalnej i strukturalnej przez Unię Europejską na rzecz rozwoju przedsiębiorczości prowadzi do konwergencji w rozumieniu powyższego rozporządzenia. Transfery środków finansowych przyczyniają się bowiem do poprawy sytuacji we wskazywanych obszarach zarówno w kraju jak i na poziomie poszczególnych regionów². Nie jest to jednak jednoznaczne z konwergencją, rozumianą w kontekście teorii ekonomicznych. W tym ujęciu konwergencja jest rozumiana najogólniej jako wyrów-

¹ Zob. Król M., 2000, *Kierunki oddziaływania uwarunkowań na cele i środki polityki zatrudnienia*, [w:] *Polityka Gospodarcza*, nr 3 (2000), s. 43-50. Pawłowski G., 2000, *Wykorzystanie analizy efektywności funkcjonowania instytucji publicznych w aspekcie konkurencyjności regionów*, [w:] *Polityka Gospodarcza*, nr 3 (2000), s. 65-71.

² Zob. Wasilewski A., (red.), 2011, *Instrumenty polityki regionalnej i strukturalnej wspierające rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich*, Raport Programu Wieloletniego nr 14, IERiGŻ-PIB, Warszawa.

nywanie poziomu rozwoju regionów (państw)³. Niwelowanie różnic w rozwoju regionów świadczy więc dopiero o procesie konwergencji, a nie wyłącznie poprawie sytuacji gospodarczej. W pomiarach konwergencji, oznaczającej proces zbliżania się regionów słabiej rozwiniętych do lepiej rozwiniętych pod względem gospodarczym, stosowane są jednak dwa podejścia. W pierwszym z nich o konwergencji świadczą zmniejszające się różnice pomiędzy wskaźnikami określającymi poziom rozwoju gospodarczego, w drugim natomiast porównywane jest tempo rozwoju, czy tempo wzrostu gospodarczego. W analizach ekonometrycznych te dwa podejścia przyjmują odpowiednio nazwy σ i β konwergencji⁴. Wybór konkretnego rodzaju konwergencji jako celu polityki powinna jednak poprzedzać wstępna ocena możliwości osiągnięcia każdego z nich, w warunkach danej polityki.

Polityka wspierania przedsiębiorczości przy pomocy instrumentów finansowanych z budżetu Unii Europejskiej w Polsce ma jednak relatywnie krótką historię. Można przyjąć w zasadzie, że rozpoczęła się w momencie wstąpienia Polski do Unii w 2004 roku – chociaż pewne instrumenty były stosowane już w okresie przedakcesyjnym, jak np. program SAPARD. W tak krótkim okresie trudno jest oczekiwać zrównania się np. poziomu PKB na mieszkańca w regionach nawet w skali kraju. Z tego względu, celem powyższej polityki powinna być konwergencja typu β . Transfer środków finansowych powinien bowiem stymulować rozwój działalności gospodarczej, a w konsekwencji prowadzić do przyspieszenia tempa wzrostu i rozwoju gospodarczego w regionach. Niemniej tempo tego wzrostu niekoniecznie musiało być najwyższe w regionach najsłabszych. Potwierdzają to badania Kusideł⁵, z których wynika, że nierówności gospodarcze pomiędzy krajami Unii systematycznie maleją, a jednocześnie narastają wewnątrz wielu nowych krajów członkowskich, w tym w Polsce. Stan ten tłumaczony jest hipotezą Williamsona⁶. Według tej hipotezy, konwergencja wewnętrzna pojawia się dopiero na wyższych etapach rozwoju gospodarek.

Przedmiotem rozważań w niniejszym rozdziale nie będzie więc zjawisko konwergencji regionów jako efekt stosowania instrumentów polityki strukturalnej i regionalnej, zorientowanych na rozwój przedsiębiorczości. Kwestia ta jest

³ Łązniewska E., Górecki T., Chmielewski R., 2011, *Konwergencja regionalna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, s. 5.

⁴ Bał-Domańska B., 2011, *Ekonometryczna identyfikacja β konwergencji regionów szczebla NUTS-2 państw Unii Europejskiej*, Acta Universitatis Lodzianis, Folia Oeconomica nr 253, Łódź, s. 9.

⁵ Kusideł E., 2013, *Konwergencja gospodarcza w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 149-150.

⁶ Williamson J.G., 1965, *Regional inequality and process of national development: a description of the patterns*, [w:] *Economic development and cultural change*, XIII (4, part II), Chicago, s. 2-84.

bowiem w dużym stopniu wyjaśniona. Badania sprowadzają się natomiast do problemu różnic w rozwoju gospodarczym gmin wiejskich i oddziaływania na nie tych polityk. Z dotychczas przeprowadzonych badań⁷ wynika, że tempo rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej może być wyższe w gminach wiejskich niż w miastach, a instrumenty powyższych polityk mają stymulujący wpływ na ten proces. Nie jest jednak wyjaśnione, czy w obrębie obszarów wiejskich następuje zrównywanie się poziomu rozwoju gospodarczego najsłabszych i najsilniejszych jednostek terytorialnych, czyli swego rodzaju „konwergencja lokalna”. Problem ten jest ważny przede wszystkim z uwagi na brak konwergencji na poziomie regionów.

Teoria konwergencji gospodarczej definiuje różne układy czynników które mogą wspierać lub przeciwdziałać zrównywaniu się regionów pod względem poziomu rozwoju gospodarczego. Wynika to z faktu, iż teoria ta nie ma charakteru autonomicznego, lecz bazuje na wielu teoriach wzrostu i rozwoju w układzie terytorialnym⁸, w tym np. teorii skumulowanej przyczynowości, teorii bieguny wzrostu, teoriach sektorowych czy teoriach cyklu produktu. Każda z tych teorii określa natomiast ścieżkę rozwoju jednostek terytorialnych przy danych właściwościach gospodarki jednostki i uwarunkowaniach zewnętrznych. Niemniej oznacza to, że zastosowanie wsparcia dla rozwoju przedsiębiorczości ze strony polityki może mieć odmienne skutki w jednostkach różniących się np. strukturą gospodarki czy lokalizacją. Kryteria dystrybucji wsparcia natomiast uwzględniają to zróżnicowanie w niewielkim stopniu. Autorzy podejmują w związku z tym próbę oceny wpływu wsparcia finansowego Unii Europejskiej na zrównywanie się poziomu rozwoju gospodarek lokalnych oraz określenia znaczenia zachodzących na poziomie lokalnym procesów dla konwergencji regionalnej, czy w obecnych warunkach wręcz dywergencji.

Zachodzące na poziomie lokalnym (gminy) procesy gospodarcze mogą być warunkowane prowadzoną polityką, a zwłaszcza wsparciem finansowym w ramach polityki co prowadzi do zmniejszania zróżnicowania zarówno wewnątrzregionalnego, jak i w obrębie obszarów wiejskich w skali całego kraju. Nie muszą one jednak prowadzić do konwergencji regionalnej. Niemniej konwergencja regionalna, jako efekt wspierania finansowego rozwoju działalności gospodarczej przez sektor publiczny mogłaby zaistnieć w pewnych, określonych warunkach. W tym celu gros wsparcia powinno trafić do regionów najsłabiej

⁷ Zob. Wasilewski A., (red.), 2011, *Instrumenty polityki regionalnej i strukturalnej wspierające rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich*, Raport Programu Wieloletniego nr 14, IERiGŻ-PIB, Warszawa, s. 7-105.

⁸ Łązniewska E., Górecki T., Chmielewski R., 2011, *Konwergencja regionalna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, s. 10-36.

rozwiniętych, a w tych regionach do jednostek terytorialnych, w których wykorzystanie tego wsparcia byłoby najbardziej efektywne. Takie podejście nie prowadziłoby jednak do niwelowania różnic na poziomie lokalnym, jak również mogłoby mieć negatywny wpływ na konwergencję krajów Unii Europejskiej. Zbadanie procesów zachodzących na poziomie lokalnym pozwoli określić zarówno kierunki dystrybucji wsparcia, jego wpływ na tzw. „konwergencję lokalną”, a także wnioskować o możliwości dokonania zmian w kryteriach dystrybucji w celu osiągnięcia konwergencji regionalnej.

W warunkach niwelowania różnic w rozwoju lokalnym możliwość zmian w systemie wsparcia nie będzie jednak oznaczać konieczności dokonywania jakichkolwiek zmian. Osiągnięcie konwergencji regionalnej nie musi być bowiem priorytetem prowadzonej polityki. Jednocześnie zmniejszanie różnic w rozwoju gospodarczym na poziomie lokalnym może być ścieżką rozwoju wynikającą z hipotezy Williamsona, tj. prowadzącą do osiągnięcia pewnego poziomu rozwoju gospodarczego regionów, od którego rozpocznie się proces konwergencji regionalnej w kraju. Obligatoryjne zmiany w systemie wsparcia powinny zostać dokonane jedynie w przypadku braku jego wpływu na niwelowanie różnic lokalnych – oczywiście przy założeniu, że to było ich celem. Stosowanie wsparcia finansowego dla rozwoju przedsiębiorczości może mieć bowiem wyłącznie działanie indukcyjne, tj. wzbudzające rozwój działalności gospodarczej. Do takiego skutku może doprowadzić chociażby zbyt mała skala wsparcia. Może to być jednak w dalszym ciągu pozytywny efekt prowadzonej polityki, zwłaszcza gdy nie jest ona oceniana według kryterium efektywności.

Stosowanie finansowych instrumentów polityki wspierania rozwoju przedsiębiorczości może oddziaływać w różny sposób na procesy konwergencji. Z punktu widzenia prowadzonej polityki ważne jest jednak czy to oddziaływanie faktycznie istnieje i ma charakter pozytywny. Podjęta została w związku z tym próba oceny oddziaływania tych instrumentów na procesy niwelowania różnic w lokalnym rozwoju gospodarczym na obszarach wiejskich w Polsce oraz wyjaśnienia – przynajmniej częściowego – mechanizmów transmisji tych procesów na dywergencję regionalną w skali kraju i konwergencję w skali Unii Europejskiej.

2.1. Teoretyczne podstawy konwergencji

Hipoteza o istnieniu procesu konwergencji gospodarczej stała się nadzieją wielu rozwijających się państw świata (w tym i Polski), gdy na początku lat 90. wzrost gospodarczy w państwach biednych stał się znacznie szybszy niż w bogatych krajach Europy i świata. Zjawisko konwergencji jest przedmiotem studiów ekonomistów na całym świecie (np. Quah 1995; Borsi, Metiu 2013),

a mówimy o niej wtedy, gdy biedniejsze gospodarki dążą do osiągnięcia podobnego poziomu rozwoju i zamożności, co kraje wysoko rozwinięte (Lucas 1990).

Faktem jest, że w ciągu ostatnich 20-tu lat produkt krajowy brutto w gospodarkach wschodzących potroił się (Milanovic 2012). Wśród przyczyn dążenia gospodarek do wyrównywania poziomu PKB Dervis (2013) wymienia:

- Zjawisko globalizacji, które umocniło połączenia handlowe oraz wymusiło zwiększenie bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Gospodarki rozwijające się przejmują trendy technologiczne i „know-how” od krajów wysoko rozwiniętych, gdyż o wiele prościej jest kupić i zaadaptować daną technologię niż wymyślić ją.
- Trendy demograficzne. Gospodarki rozwijające się mają inną strukturę demograficzną ludności – znacznie więcej osób znajduje się tu w wieku produkcyjnym w porównaniu do gospodarek „starej” Unii Europejskiej. Większa liczba osób w wieku produkcyjnym, to większa akumulacja kapitału i szybszy wzrost gospodarczy.
- Wyższy poziom inwestycji wśród gospodarek rozwijających się. Szacuje się, że w ciągu ostatniej dekady gospodarki rozwijające się inwestowały 27% PKB, podczas gdy w krajach rozwiniętych odsetek ten wynosił 20%. Wyższy poziom inwestycji powoduje wzrost produktywności zasobów pracy, a także zwiększa całkowitą zdolność wytwórczą (połączenie kapitału i pracy). Odbywa się to poprzez zwiększenie zdolności do absorpcji nowej wiedzy w sektorach cechujących się niską produktywnością (np. rolnictwo), a także rozwój zaawansowanych gałęzi gospodarki (np. przemysł).

Pewne badania wskazują jednak na stopniowe spowolnienie procesu konwergencji gospodarczej, co może być spowodowane faktem, iż rozwój pewnych gałęzi gospodarki nie jest związany ze wzrostem zatrudnienia i przyczynia się do utrwalenia bezrobocia, zwłaszcza w grupach pracowników o niskim poziomie kwalifikacji (np. Steger 2006). Część analiz mówi o warunkowej konwergencji, która dotyczy jedynie wybranych, najbogatszych światowych gospodarek. Znaczna część studiów wręcz wyklucza istnienie procesu konwergencji gospodarczej jako nie mającego potwierdzenia w danych empirycznych. Ujęcie tematu determinuje wybór teorii ekonomicznej tłumaczącej wzrost długookresowy i jego związku z konwergencją gospodarczą. Analiza tej problematyki znajduje się w centrum rozważań współczesnej makroekonomii, a co za tym idzie studia tematu są liczne i zróżnicowane.

2.1.1. Od teorii neoklasycznych do modeli dynamicznych

Dyskurs dotyczący zagadnienia konwergencji gospodarczej wśród ekonomistów toczy się w obrębie trzech głównych nurtów teorii wzrostu gospodarczego, do których zaliczyć możemy (Barrientos 2007):

- Modele neoklasyczne, które uzasadniają istnienie konwergencji gospodarczej pomiędzy podobnymi gospodarkami;
- Modele endogeniczne (nowa teoria wzrostu), które wskazują na istnienie procesu konwergencji jako zjawiska będącego wypadkową wewnętrznych sił rządzących gospodarką;
- Modele dynamicznej stochastycznej równowagi ogólnej (*Dynamic Stochastic General Equilibrium – DSGE*) oparte na analizie cyklu gospodarczego – skupiają się na analizie ewolucji i powiązań zjawiska konwergencji w czasie.

W ramach każdego z nurtów można wymienić od kilku do kilkunastu modeli ekonomicznych, w obrębie których rozpatrywane są zjawiska konwergencji i wzrostu gospodarczego. W niniejszym podrozdziale skupiono się na wskazaniu i krótkim omówieniu poszczególnych ujęć.

Modele neoklasyczne kojarzone są głównie z konkurencyjnym modelem równowagi ogólnej ze wzrostem gospodarczym Solowa (1956). Model Solowa składa się z układu 3 równań: funkcji produkcji o stałych przychodach skali i malejących krańcowych przyrostach względem kapitału i pracy⁹; równania opisującego akumulację kapitału, bazującego na stwierdzeniu o stałej stopie oszczędności; funkcji podaży zasobów pracy, w której rosną one z pewną egzogenicznie określoną częstotliwością. W efekcie powstaje układ równań różniczkowych pierwszego rzędu, który wskazuje na to, jak stosunek zmiennej kapitał – praca przy danych wartościach dwóch parametrów modelu (stopy oszczędności i stopy zwiększania się populacji) determinuje ewolucję stosunku kapitał – praca w czasie. Warto zauważyć, iż zjawisko konwergencji gospodarczej rozpatrujemy zawsze przez pryzmat teorii neoklasycznej, a więc przez pryzmat modeli opartych na otoczeniu zaproponowanym przez Solowa. W ramach pozostałych teorii głównego nurtu brak jest podstaw do sformułowania hipotezy o istnieniu konwergencji dla wszystkich gospodarek (Rassekh 1998).

Największą zasługą Solowa było dostarczenie uniwersalnej, teoretycznej podbudowy dla neoklasycznej teorii wzrostu gospodarczego. W konsekwencji jego model wszedł do kanonu współczesnej ekonomii i do dziś jest wykorzy-

⁹ Funkcja produkcji w modelu Solowa ma postać Cobba-Douglasa: $Y = AL^\beta K^\alpha$, gdzie Y to wynikowa wydajność czynników produkcji: pracy L i kapitału K , A to parametr określający efektywność procesu produkcji, β i α to elastyczności funkcji względem czynników pracy i kapitału.

stywany w wielu studiach. Zaletami teorii Solowa jest (Boianovsky, er 2009):

- Uzasadnienie ewolucji zamożności krajów w długim okresie czasu.
- Analiza dynamiki modelu umożliwia zrozumienie różnic w stopach wzrostu pomiędzy krajami.

Jako jeden z pierwszych modeli tego typu nie jest on również pozbawiony wad:

- Skupia się na inwestycjach i kapitale, podczas gdy wzrost łącznej wydajność czynników produkcji¹⁰ (*Total Factor Productivity*) pozostaje nieobjaśniona.
- Nie tłumaczy dlaczego stopa inwestycji i produktywności różni się w zależności od kraju.
- Z racji specyfiki funkcji produkcji w modelu Solowa (funkcja typu Cobba-Douglasa) nie tłumaczy on zrównoważonego wzrostu długoterminowego (ponieważ przyrosty tej funkcji są malejące).

Ponadto model Solowa jest bezużyteczny jeśli chodzi o modelowanie cyklu koniunkturalnego (brak w nim stochastycznych perturbacji); polityki fiskalnej (w modelu brak pieniędzy); bezrobocia (nie ma mechanizmu wymiany praca-czas wolny); niemożliwa jest również analiza polityki państwa (brak instrumentów polityki i funkcji użyteczności). Mimo powyższych ograniczeń, Solow za wkład w rozwój teorii wzrostu gospodarczego otrzymał w 1987 nagrodę Banku Szwecji im. A. Nobla z ekonomii. Z uwagi na kluczową rolę modeli neoklasycznych w analizie zjawiska konwergencji, nieco bardziej szczegółowe omówienie teorii Solowa przedstawiono w kolejnych sekcjach tekstu.

Modele endogeniczne wywodzą się z tzw. nowej teorii wzrostu gospodarczego, w której stopa postępu technologicznego jest wartością endogeniczną tzn. w stanie ustalonym (*steady-state*) jest determinowana przez wartości innych parametrów i funkcji modelu. Tego typu ujęcie wzrostu gospodarczego zaczęło gwałtownie zyskiwać na popularności od początku lat 80. XX wieku (Romer 1994). Neoklasyczne modele wzrostu typu Solowa nie były w stanie wytłumaczyć różnic w rozwoju gospodarczym pomiędzy poszczególnymi państwami jako, że postęp technologiczny był z góry ustaloną stałą. Pierwsze próby endogenizacji postępu technologicznego poczyniono już w latach 60. (Uzawa 1965, Nordhaus 1969) jednak dopiero studium Romera (1986) i Lucasa (1988) przyniosło diametralną zmianę punktu widzenia w tym zakresie.

¹⁰ Jest to wzrost wielkości produkcji, który nie da się wyjaśnić zwiększonymi nakładami pracy i kapitału. Wśród przyczyn tego wzrostu można wymienić postęp techniczno-organizacyjny, implementację wyników badań naukowych czy też wzrost wykorzystania czynnika pracy w procesie produkcyjnym.

Z punktu widzenia konwergencji gospodarczej modele neoklasyczne przewidywały szybszy wzrost gospodarczy w krajach, w których PKB per capita był niższy. To początkowo słuszne założenie okazało się jednak nie mieć potwierdzenia empirycznego, ponieważ udowodniono, że wzrost PKB w krajach biedniejszych był szybszy z powodu gwałtowniejszej asymilacji technologii przez tego rodzaju gospodarki. Biorąc jednak pod uwagę szerszy zakres danych porównawczych, hipoteza ta nie znalazła uzasadnienia historycznego. Można tu podać chociażby przykład Filipin, gdzie średni wzrost gospodarczy w ostatnich 4 dekadach był znacząco niższy niż w gospodarkach rozwiniętych. Jaskrawym przykładem są też kraje afrykańskie, gdzie niektóre państwa doświadczyły ujemnego wzrostu (Ickes 1996).

W pierwszej generacji modeli endogenicznych, postęp technologiczny¹¹ jest jedną z form akumulacji kapitału. W tym przypadku fachowa wiedza technologiczna, tak jak i inne rodzaje kapitału, może być akumulowana z myślą o zwiększeniu produkcji w przyszłości. W teorii endogenicznego wzrostu gospodarczego, postęp technologiczny wynika z decyzji agentów dotyczących oszczędzania. Część z tych oszczędności jest przeznaczana na akumulację kapitału ludzkiego¹², natomiast część przeznaczana jest w celu finansowania działalności badawczo-rozwojowej (*R&D*). Tak więc, jeżeli rosną oszczędności społeczeństwa w stosunku do PKB, szybkość wzrostu gospodarczego również ulega wzrostowi (Howitt 2007).

Nowa teoria wzrostu (czyli teoria wzrostu endogenicznego) osadziła w centrum zainteresowania ekonomii postęp technologiczny, który jest tu rozumiany jako wzrost długookresowy. Tym samym stał się on głównym przedmiotem zainteresowania i ostatecznym celem polityki gospodarczej państwa. W konsekwencji, w tego typu modelach, rozwój gospodarczy przestał zależeć tylko i wyłącznie od postępu w danych dziedzinach nauki, ale został uzależniony od indywidualnych decyzji agentów, co do poziomu oszczędności.

Teoria ta stała się bardzo użyteczna w analizie polityki państwa wobec rynku oszczędności i ubezpieczeń (sektora bankowego i ubezpieczeniowego). Jednakże pewne uproszczenia, które przedstawiają wzrost długookresowy jako proces przyczyniający się do poprawy standardów życia wszystkich obywateli, nie pozwalają na rozpatrywanie szerszych, społecznych skutków postępu. Skutki te mogą mieć nierzadko negatywny charakter: np. dyspersja płac realnych (Mortensen 2005), któ-

¹¹ Warto tu zaznaczyć, że w teorii ekonomii postęp technologiczny to wzrost gospodarczy (długookresowy). W odróżnieniu od wzrostu krótkookresowego, który rozpatrujemy jako cykl gospodarczy, wzrost długookresowy to tendencja gospodarki do utrzymywania pewnego tempa wzrostu w długim okresie czasu.

¹² Kapitał ludzki jest tu rozumiany jako specjalistyczna, technologiczna, naukowa wiedza, której gromadzenie jest elementem długookresowego wzrostu gospodarczego.

ra przyczynia się do pogłębiania różnic społecznych. Empiria pokazuje, że tego typu procesy są charakterystyczne zarówno dla gospodarek rozwijających się jak i dla bogatych zachodnich społeczeństw (Chang, Hornstein 2011).

Pewne rozwiązanie i modelowe wytłumaczenie powyższych problemów przynoszą endogeniczne modele wzrostu gospodarczego drugiej generacji (np. Aghion, Howitt 1998). Podkreślono w nich rozdzielność pomiędzy kapitałem ludzkim w postaci technologicznej wiedzy specjalistycznej a kapitałem. Proces wprowadzania innowacji został rozdzielony od procesu gromadzenia oszczędności. W centrum analiz znalazły się modele z tzw. procesami kreatywnej destrukcji. Podejście to zostało oparte na twierdzeniu niemieckiego ekonomisty Shumpetera, który w odniesieniu do gospodarek kapitalistycznych stwierdza, iż są one w ciągłym ruchu i ewoluują w czasie: „obecne struktury gospodarcze są ciągle niszczone, jednocześnie są one zastępowane przez nowe twory. Proces ten trwa bez ustanku i jest cechą charakterystyczną i niezmienną kapitalizmu” (Schumpeter 1942). Mówiąc innymi słowami nowatorskie ujęcie owego ekonomisty skupia się nie na rozumieniu wzrostu gospodarczego jako pewnego stałego procesu, ale na wyraźnym powiązaniu postępu z likwidacją uprzednio istniejących struktur, wiedzy, technologii, procesów, czy poglądów. Trudno nie zauważyć, że twierdzenie Shumpetera zaimplementowane w endogenicznym modelu wzrostu drugiej generacji jest spójne z rzeczywistością. Rozwijające się firmy ulepszają zarządzane procesy, zmieniają pola specjalizacji, jednak wiąże się to z wymianą urzędzeń, zmianą technologii czy w końcu ze zwalnianiem pracowników – są to procesy kreatywnej destrukcji Shumpetera. Zjawiska te i przeciwdziałanie ich negatywnym skutkiem są nie lada wyzwaniem dla państwowych instytucji kapitalizmu, takich jak polityka społeczna czy gospodarcza (Williamson 1998). Tak więc można wyraźnie odróżnić beneficjentów i przegranych postępu (wzrostu), a także zrozumieć, w jaki sposób porządek społeczny wpływa na chęć i zdolność społeczeństwa do tworzenia i zarządzania zmianą technologiczną. Ujęcie to rzuca nowe światło na sposób działania konkurencyjnych rynków, gdzie głównym czynnikiem konkurencyjnym są innowacje, a nie ceny (Porter 1990). Wzrost gospodarczy jest w tym przypadku wypadkową takich procesów jak: polityka państwa, uwarunkowania społeczne i instytucjonalne, ale i innych bodźców, które wspierają zdolność do tworzenia nowej wiedzy i zdolności do adaptacji zmiany.

Porównania gospodarek światowych pod względem poziomu PKB, z racji coraz większej dostępności tego typu danych, stały się przedmiotem licznych analiz na gruncie teorii wzrostu gospodarczego. Modele endogeniczne zakładają, iż w miarę upływu czasu różnice w poziomie PKB powinny się pogłębiać, a szoki gospodarcze powinny mieć trwały wpływ na poziom rozwoju społecz-

nego. Długoterminowe dane empiryczne OECD¹³ pokazują jednak, że różnice w standardach życia wśród rozwiniętych gospodarek europejskich zmniejszają się (np. Evans 1996). Zjawisko to wykorzystują z kolei orędownicy teorii neoklasycznej, którzy argumentują różnice w rozwoju pomiędzy biednymi i bogatymi gospodarkami, jako nierówności w poziomie akumulacji kapitału, a co za tym idzie nierówności w postępie technologicznym. Prawda zdaje się jednak leżeć gdzieś pośrodku. Modele neoklasyczne sprawdzają się w odniesieniu do bogatych gospodarek europejskich. W tym przypadku prawdopodobnym jest istnienie równoległych długoterminowych ścieżek wzrostu w odniesieniu do krajów rozwiniętych. Z kolei nierówności w PKB pomiędzy grupą najbogatszych gospodarek świata a krajami najbiedniejszymi podlegają zjawisku dywergencji¹⁴ (Quah 1996). Konwergencję i dywergencję wybranych gospodarek może tłumaczyć różna rola postępu technologicznego w różnych krajach świata. Podczas gdy inwestycje w technologię i innowację stały się koniecznością i standardem w pewnych krajach, w innych są one daleko w hierarchii celów. Zgodnie z tym podejściem, aby gospodarka mogła się rozwijać konieczne są ciągłe inwestycje w działalność badawczo-rozwojową, skutkują one wzrostem wskaźnika PKB per capita i przyczyniają się do wzrostu poziomu życia obywateli. Ścieżki wzrostu długookresowego w tego typu gospodarkach mogą być równoległe, ale zawsze ścieżka gospodarki inwestującej więcej w badania i rozwój będzie wyżej. Kraje, w których tego typu inwestycje są niewielkie, pograżają się w inercji i coraz bardziej odstają od wiodących gospodarek (Quah 1996). Również kraje, które mają niski udział importu w PKB, nie otrzymują gratyfikacji od innych gospodarek w postaci nowych technologii. W konsekwencji oprócz inwestycji w badania i rozwój państwo powinno się również skupić na aktywnym udziale w międzynarodowej wymianie handlowej, aby zapewnić gospodarce stabilny wzrost długookresowy (Quah 1996).

Innym aspektem endogenicznych modeli wzrostu gospodarczego jest problem tzw. technologii uniwersalnych. Są to technologie, których użycie staje się powszechne i mają one istotny wpływ na życie każdego obywatela danego kraju (można tu wymienić komputeryzację, czy wprowadzenie telefonii komórkowej). Tego typu zmiany podnoszą jakość życia, jednak istnieje pewien okres adaptacyjny podczas którego wiele aspektów gospodarki i rynku pracy ulega gwałtownym przeobrażeniom i pociąga za sobą negatywne konsekwencje dla pewnych firm czy jednostek (Porter 1990).

¹³ Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju).

¹⁴ Jest to zjawisko przeciwstawne do konwergencji gospodarczej i polega na stopniowym zwiększaniu rozbieżności w poziomie PKB per capita pomiędzy porównywanymi gospodarkami.

Najważniejszym modelem w nurcie endogenicznych teorii wzrostu stał się model Romera (1986, 1992). Centrum modelu Romera stanowi funkcja produkcji o rosnących korzyściach skali¹⁵, w związku z tym, w modelowanym otoczeniu bogate gospodarki utrzymują lub wręcz powiększają przewagę nad biednymi. Romer odnotował spójność modelu z głównymi faktami empirycznymi, zgodnie z którymi nie jest widoczny wyraźny trend do konwergencji gospodarczej pomiędzy bogatymi i biednymi rejonami świata (Sachs, Warner 1995). Romer wskazuje, że pomiędzy 1970 a 1989 rokiem różnice w poziomie PKB per capita nie tylko pogłębiły się, lecz co więcej niektóre kraje subsaharyjskie doświadczały ujemnego wzrostu gospodarczego.

Model Romera implikuje fakt, że tempo wzrostu gospodarczego zwiększa się wraz ze wzrostem poziomu dochodu. W konsekwencji kraje wysoko rozwinięte doświadczają szybszego wzrostu niż kraje słabo rozwinięte. Tempo wzrostu gospodarczego zbiega do pewnej asymptoty będącej górną granicą wzrostu. Jednak w modelu tym kraje biedne rozwijają się wolniej, gdyż ich zasób wiedzy jest mniejszy (Próchniak, Witkowski 2008). W długim okresie czasu różnice w poziomie dochodów między krajami będą się trwale zwiększać.

Modele dynamicznej stochastycznej równowagi ogólnej (*dynamic stochastic general equilibrium*) wywodzą się z teorii równowagi ogólnej, jednak ich zastosowanie w analizie wzrostu gospodarczego i cyklu koniunkturalnego jest niebagatelne (np. Cooley 1995). Gospodarkę w modelach DSGE zaczęto postrzegać przez pryzmat pojedynczych osób ją zamieszkujących: tzw. agenty. W konsekwencji modele opisują dynamiczne zachowanie całej gospodarki, które jest jednak wynikiem decyzji mikroekonomicznych podejmowanych przez zasiedlające ją agenty.

Model typu DSGE powinien cechować się następującymi własnościami (Iacoviello 2009):

- a) Przedstawia on ewolucję zmiennych gospodarczych w czasie.
- b) Opiera się na analizie mikroekonomicznej zachowań danych agentów (np. gospodarstw domowych, pracodawców, bezrobotnych, pracowników). Obowiązuje tu zasada „czyszczenia rynku” poprzez dopasowanie cen i podaży dóbr.
- c) Kluczowe jest założenie o stochastycznych perturbacjach jednej lub kilku zmiennych egzogenicznych modelu, które generują dynamikę całego systemu w czasie.

¹⁵ Postęp technologiczny w tym modelu jest wytwarzany tak jak i każde inne dobro w danej gospodarce. Funkcja produkcji postępu technologicznego ma rosnące korzyści skali i postać Cobba-Douglasa.

W realnym świecie codzienne decyzje podejmowane przez poszczególne osoby mają charakter dynamiczny, również otaczająca nas rzeczywistość ma nie-trwały, zmienny charakter. Jako, że zarówno dynamika jak i stochastyczne zaburzenia są kluczowym elementem modeli DSGE ich zwolennicy wskazują na te atuty, które zwiększają realizm tego typu systemów (Bilbiie 2006). Krytycy wskazują, że zdolności predykcyjne modeli opierają się na danych empirycznych (kalibracja parametrów strukturalnych), które odnoszą się do przeszłości i mogą nie sprawdzić się w przewidywaniu ewolucji parametrów danej gospodarki (np. krytyka Lucasa 1976). Obecnie jednak modele DSGE stały się ważną gałęzią badań na konwergencję gospodarczą w kontekście teorii wzrostu (np. Woodford 2008).

2.1.2. Wielopłaszczyznowość zjawiska konwergencji

Hipoteza o istnieniu konwergencji gospodarczej jest implikacją teorii neoklasycznych. Nowe teorie wzrostu zaprzeczają jej istnieniu. W związku z tym konwergencję gospodarczą rozpatrujemy najczęściej w świetle neoklasycznych modelu wzrostu (np. modelu Solowa), a empiryczne potwierdzenie lub zaprzeczenie istnieniu zjawiska umożliwiłoby weryfikację danego podejścia (modelu). W konsekwencji problem ten stanowi znaczną część zainteresowań badawczych na gruncie ekonomii. Obecnie istnieje wiele ujęć terminu jak również wiele metod weryfikacji hipotezy o konwergencji. Islam (2003) wyróżnia 7 typów konwergencji:

- konwergencja wewnątrz danej gospodarki i konwergencja pomiędzy różnymi gospodarkami,
- konwergencja rozumiana jako stopa wzrostu oraz konwergencja rozumiana jako poziom dochodu,
- β -konwergencja i σ -konwergencja,
- konwergencja bezwarunkowa i konwergencja warunkowa,
- globalna konwergencja i lokalna konwergencja,
- konwergencja poziomu dochodów i konwergencja łącznej produktywności czynników produkcji (*total factor productivity*),
- konwergencja deterministyczna i konwergencja stochastyczna.

Pierwszy z typów czerpie bezpośrednio z teorii Solowa: w neoklasycznym modelu wzrostu gospodarka jest w stanie osiągnąć stabilny stan dynamicznej równowagi. Nie jest tu istotny wyjściowy poziom PKB per capita, gdyż założenie malejących zwrotów skali „wymusza” zbieżność gospodarki do stanu równowagi (*converge economy to equilibrium*). Konwergencję rozpatruje się tutaj najczęściej wewnątrz danej gospodarki, z uwagi na ograniczenia modelu Solowa w replikacji danych empirycznych pomiędzy gospodarkami.

Drugie z ujęć każde rozszerzyć pojęcie konwergencji do poziomu ogólnoświatowego i wiąże się z przyjęciem dodatkowych założeń. W ramach konwergencji Islam (2003) wskazuje na konieczność przyjęcia kolejnych wytycznych, m.in. o braku konieczności wykorzystania zasobów w celu wytwarzania innowacji oraz o jednakowym udziale wszystkich krajów w postępie technologicznym. Prowadzi to do hipotezy o istnieniu konwergencji rozumianej w kategoriach stopy wzrostu i równości dochodu narodowego w stanie ustalonym modelu (*steady-state*).

Jednym z najpopularniejszych i najszerzej wykorzystywanych ujęć jest rozumienie konwergencji zarówno w kategoriach stopy wzrostu jak i poziomu dochodów. Jest to tzw. β -konwergencja, gdzie zakładamy malejące korzyści skali, które implikują z kolei wyższą krańcową produktywność kapitału w gospodarkach ubogich. Przy podobnych poziomach oszczędności biedne gospodarki rozwijają się szybciej – istnieje negatywna korelacja pomiędzy stopą wzrostu a początkowym poziomem dochodu (Baumol 1986). Naturalną konsekwencją jest analiza empiryczna, w której wykorzystuje się metody regresji – parametr przechwytyjący przy zmiennej określającej poziom dochodu w równaniu regresji powinien cechować się znakiem ujemnym. Najczęściej parametr ten oznaczano symbolem β i stąd wzięła się nazwa β -konwergencja. Ogromna liczba opracowań wykorzystujących tego rodzaju modele ekonometryczne wskazuje najczęściej na istnienie „wszechobecnej” 2% stopy konwergencji gospodarczej zarówno w ramach studiów pomiędzy krajami jak i regionami (Abreu, Groot, Florax 2005). σ -konwergencja skupia się z kolei na analizie dynamiki i dyspersji PKB per capita w ujęciu przekrojowym, a także ewolucji wskaźnika w czasie (Quah 1993). W tym przypadku parametr σ przechwytyje fluktuacje w rozkładzie zmiennej PKB per capita w ramach porównywanych jednostek taksonomicznych. Warto zauważyć, że oba ujęcia konwergencji są ze sobą mocno związane, a istnienie β -konwergencji jest koniecznym, ale nie wystarczającym warunkiem redukcji dyspersji PKB per capita w czasie, czyli konwergencji gospodarczej (Abreu, Groot, Florax 2005).

Istotnym ujęciem pozostaje rozróżnienie pomiędzy konwergencją warunkową i bezwarunkową. Konieczne jest tu przywołanie neoklasycznej funkcji produkcji Cobba-Douglasa:

$$Y = AL^{\beta}K^{\alpha} \quad (1).$$

Tak jak w modelu Solowa Y oznacza łączną produkcję, L to czynnik produkcji – praca, K to czynnik produkcji kapitał, β i α to elastyczności funkcji względem czynników produkcji¹⁶, a A to parametr określający efektywność procesu produkcji, określane jako łączna wydajność czynników produkcji (*Total*

¹⁶ Elastyczności funkcji to pojęcie ekonomiczne, w tym przypadku wskazujące na to o ile wzrosnie łączna produkcja, jeżeli zwiększymy nakłady o pewną stałą (np. 1%, 5%, 10%).

Factor Productivity – TFP). W związku z (1), ustalony poziom dochodu na osobę (PKB per capita), można z kolei zapisać jako:

$$y = A_0 e^{gt} \left(\frac{s}{n + g + \delta} \right)^{\frac{\alpha}{1-\alpha}},$$

gdzie s to stopa oszczędności, a g, n to stopy wzrostu A i L .

Równanie mówi nam o tym, że w stanie równowagi poziom dochodu narodowego zależy od wektora 6 parametrów $A_0, s, g, n, \delta, \alpha$. Konwergencja bezwarunkowa implikuje, że wektor powyższych wartości jest dla badanych gospodarek identyczny. Konwergencja warunkowa podkreśla z kolei możliwe różnice pomiędzy gospodarkami, tak, że poszczególne zmienne odpowiadają za ewentualne różnice w wartościach empirycznych parametrów gospodarczych.

Bezpośrednią implikacją powyższych rozważań jest koncepcja globalnej i lokalnej (klubowej) konwergencji gospodarczej. Idea globalna zakłada pewien stan równowagi gospodarczej, do której dążą wszystkie gospodarki. Koncepcja lokalna wskazuje na możliwość istnienia wielu stanów równowagi, a ten do którego z nich dąży dana gospodarka zależy od warunków początkowych. W konsekwencji grupa krajów może dążyć do tego samego stanu równowagi pod warunkiem jednak, że dzieli je podobny stan wyjściowy danej gospodarki (Islam 2003). Kolejne ujęcie rozróżnia pomiędzy konwergencją rozumianą jako poziom dochodu (PKB per capita) a konwergencją rozumianą jako łączną produktywność czynników pracy (TFP). Część badaczy skupia się na analizie konwergencji w kontekście wyrównywania dochodu na osobę pomiędzy badanymi gospodarkami, podczas gdy druga grupa analizuje poziom zbieżności gospodarek pod względem wydajności czynników produkcji.

Ostatnią grupę ujęć teoretycznych procesu konwergencji gospodarczej stanowi rozróżnienie pomiędzy stochastyczną a deterministyczną charakterystyką procesu. Koncepcja ta łączy się z ujęciem warunkowym i bezwarunkowym oraz skupia się na analizie korelacji reszt szeregów czasowych powstałych po oszacowaniu równania regresji.

Mnogość omówionych powyżej typów wiąże się z wykorzystywaną metodyką, którą Islam (2003) dzieli na:

- nieformalne podejście międzysektorowe,
- formalne podejście międzysektorowe,
- analiza danych panelowych,
- analiza szeregów czasowych,
- analiza rozkładów.

Wykorzystanie danej metodyki wiąże się ze specyfiką badań danego typu konwergencji. I tak np. studia podejmujące tematykę β -konwergencji wykorzystują najczęściej analizę szeregów czasowych i danych panelowych.

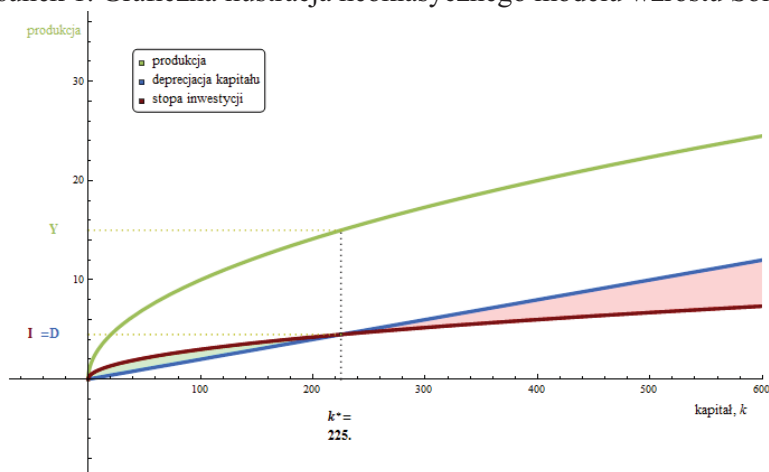
2.1.3. Konwergencja gospodarcza w neoklasycznym modelu wzrostu

Aby lepiej zrozumieć na czym polega zjawisko konwergencji gospodarczej zostanie ono zobrazowane i omówione w ramach prostego modelu wzrostu (modelu Solowa). Punktem wyjścia jest kluczowe równanie różniczkowe modelu Solowa wyprowadzone z neoklasycznej funkcji produkcji (1):

$$\frac{dk}{dt} = sf(k) - \delta k \quad (2).$$

Równanie (2) obrazuje ewolucję wielkości kapitału w czasie $\frac{dk}{dt}$, którego ilość wzrasta wraz ze wzrostem oszczędności $sf(k)$ i maleje wraz ze wzrostem stopy deprecjacji δk . Z powyższego równania można uzyskać pozostałe niewiadome modelu Solowa, czyli wielkość produkcji i konsumpcji w przeliczeniu na pracownika, inwestycje i progowy punkt deprecjacji kapitału, które tworzą układ 3 kluczowych równań modelu¹⁷. Graficzną interpretację konwergencji gospodarczej w modelu neoklasycznym ilustruje poniższy wykres.

Rysunek 1. Graficzna ilustracja neoklasycznego modelu wzrostu Solowa

Uwaga: opracowano w oparciu o kod programu Mathematica dostępny na <http://demonstrations.wolfram.com/SolowGrowthModel/>; ustawiono następujące wartości parametrów: stopa oszczędności 0.3; stopa deprecjacji: 0.02; łączna produktywność czynników produkcji (TFP): 1.

Pojedyncze dobro jest wytwarzane poprzez pewne, określone nakłady czynników pracy i kapitału zgodnie z funkcją Cobba-Douglasa o stałych zwrotach skali. Kapitał w czasie t składa się z pewnej części kapitału w czasie $t-1$

¹⁷ Szczegółowy opis konwergencji gospodarczej w neoklasycznym modelu wzrostu Solowa jak sposób wyprowadzania poszczególnych równań, znajduje się w np. *Advanced Macroeconomics*, 4th edition, ed. Romer D., The McGraw-Hill Series in Economics, 2012.

pomniejszonej o pewną ilość kapitału, który uległ deprecjacji ze stopą δ . Zielona linia oznacza ilość dobra¹⁸ wytwarzaną na jednego pracującego, natomiast czerwona oznacza część dobra która jest inwestowana. Niebieska linia to graniczny punkt stopy oszczędności, który należy utrzymać, aby pracownik mógł otrzymać przypadający mu udział w kapitale przy danej stopie jego deprecjacji i przy określonym poziomie wzrostu zasobów pracy dostępnych w gospodarce (*labor force*). Jeżeli stopa oszczędności jest wyższa od granicznego poziomu, to nadmiar kapitału będzie akumulowany podnosząc tym samym ilość kapitału przypadającą na pracownika. W przeciwnym przypadku, (stopa oszczędności niższa od poziomu granicznego) kapitał przypadający na jednego pracownika zacznie się kurczyć. Stan równowagi modelu to taka sytuacja, w której ilość kapitału przypadająca na pracownika jest stała (na wykresie szacowane k jest równe wartości 225). Mniej zasobne gospodarki przyciągają większą liczbę inwestycji z uwagi na niższe koszty pracy w konsekwencji zasób kapitału w danej gospodarce rośnie. W krajach biedniejszych więcej osób wchodzi na rynek pracy, gdyż mają one wyższy przyrost naturalny co skutkuje zwiększeniem się zasobu siły roboczej. Te dwa zjawiska powodują, że wskaźnik PKB per capita powinien wzrastać szybciej w gospodarkach biedniejszych, a co za tym idzie jest to dowód na istnienie konwergencji gospodarczej.

2.1.4. Konsekwencje teoretycznego ujęcia konwergencji

Już pobieżna analiza zagadnień związanych z analizą zjawiska konwergencji gospodarczej wskazuje na szereg trudności związanych z tą problematyką (np. Monfort 2008):

- istnieje szereg, różnych definicji pojęcia, które odwołują się do różnych koncepcji teoretycznych;
- brak jest wskaźników umożliwiających przechwycenie wszystkich aspektów procesów konwergencji gospodarczej.

W związku z powyższym konieczna jest precyzyjna wiedza dotycząca zarówno ograniczeń danego ujęcia teoretycznego jak i specyfiki wykorzystywanych wskaźników. Stąd wskazuje się na aspekty metodologiczne w analizie zjawiska konwergencji gospodarczej na różnych poziomach NUTS, na które warto zwrócić uwagę (Monfort 2008):

- Im mniejsza jednostka terytorialna tym większy wpływ na poziom PKB mają osoby przyjezdne, których wkład w poziom dochodu może być znaczący. Fakt ten należy mieć na uwadze rozpatrując zjawisko konwergencji

¹⁸ Jako dobro można tu rozumieć pewien towar wytwarzany przez pracownika, jednak w szerszym pojęciu jest to pewien kapitał, który pracownik otrzymuje w postaci pensji, a pracodawca w postaci udziału w zyskach ze sprzedaży, stąd w kolejnym zdaniu jest mowa o inwestycji.

na poziomach NUTS-3 i wyższych. Empiryczny, obserwowany poziom nierówności może w tym przypadku zależeć od struktury wykorzystanych danych. W konsekwencji porównywanie jednostek różniących się liczbą regionów staje się problematyczna czy wręcz niemożliwe.

- Istotnym aspektem jest liczba obserwacji – długość szeregów czasowych, która nie powinna być zbyt mała, jako że niewielka ilość danych implikuje statystyczną nieistotność obliczeń.

Analiza zjawiska konwergencji gospodarczej w ramach dostępnych studiów empirycznych, przeprowadzana w odniesieniu do 15 jak i 27 państw Unii Europejskiej umożliwiła Monfortowi (2008) wysnuć następujących wniosków:

- Zjawisko β -konwergencji istnieje dla obu grup krajów członkowskich.
- Prędkość konwergencji nie jest wartością stałą: w latach 80 była ona niższa, natomiast z początkiem XXI wieku uległa przyspieszeniu.
- Szacowana szybkość konwergencji gospodarczej z wykorzystaniem ujęcia bezwarunkowego jest niższa w porównaniu z ujęciem warunkowym. Zjawisko może wynikać z faktu iż pewne podobne kraje i regiony mogą mieć wyższą stopę konwergencji w porównaniu do agregowanej analizy całej UE.
- Istotną rolę w analizie konwergencji odrywają tzw. efekty przestrzenne (nieobserwowalne zaburzenia stochastyczne), których uwzględnienie w modelach regresji podkreśla tendencję biedniejszych krajów Europy do szybszego wyrównywania poziomów życia w porównaniu ze „starą” Unią Europejską.

W analizach zjawiska regionalnej konwergencji gospodarczej znaczną część stanowią studia wykorzystujące różnego rodzaju metodykę jak i struktury danych (dane panelowe czy szeregi czasowe). Zdarza się, że opracowania bazujące na różnych metodykach i wykorzystujące identyczne dane empiryczne dochodzą do odmiennych wniosków. Jednak bardziej przekonujące wydają się być opracowania czerpiące z tzw. procesów Markova, a także analizy oparte na metodach regresji wykorzystujących szeregi czasowe w celu oddania dynamiki przestrzennej PKB per capita (np. Magrini 2002, Fisher i Stumper 2008, Rey 2013).

2.2. Metodyka

Do identyfikacji zachodzących procesów wykorzystany został ekonometryczny model β konwergencji¹⁹, który został zaadaptowany do poziomu gminy. Podejście to implikuje z kolei zastosowanie określonych wskaźników oraz strukturę prowadzonej analizy. W analizie konwergencji regionów i krajów przyjmuje się poziom PKB lub PKB na pracującego jako miary poziomu rozwoju. Na poziomie lokalnym (gminy) takich miar niestety nie można zastosować. Do oceny poziomu rozwoju gmin, a następnie procesów zrównywania się tych poziomów wykorzystano więc poziom dochodów własnych gminy w przeliczeniu na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym. Należy zaznaczyć, że wielkość tej kategorii dochodów jest dość często wykorzystywana w badaniach nad rozwojem lokalnym. Jest ona bowiem funkcją uzyskiwanych na terenie gminy dochodów, takich jak dochody osób fizycznych prawnych, czy z tytułu posiadanego majątku lub ziemi. Dochody te są więc funkcją dochodów uzyskiwanych ze wszystkich czynników produkcji zlokalizowanych w danej jednostce.

Początkowym etapem badań była analiza opisowa i porównawcza stanu i zmian dochodów własnych gmin wiejskich w różnych układach determinowanych przez poziom tej kategorii dochodów oraz skalę korzystania z instrumentów wspierania rozwoju przedsiębiorczości finansowanych z budżetu Unii Europejskiej. W pierwszej kolejności badaniom poddano dochody własne w przeliczeniu na 1 pracującego we wszystkich gminach wiejskich oraz w grupach gmin zróżnicowanych pod względem wielkości tej kategorii. Jako kryterium podziału na grupy przyjęto wielkość mediany. Kolejnym etapem prowadzonych badań była analiza wielkości dochodów własnych w zależności od wysokości uzyskanych na terenie gminy środków z budżetu Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Innowacyjna Gospodarka, Regionalnego Programu Operacyjnego oraz Programu Rozwój Polski Wschodniej, w przeliczeniu na jednego mieszkańca w wieku produkcyjnym. W ramach tych programów wiele działań można było zaklasyfikować jako bezpośrednie lub pośrednie instrumenty wspierania przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. W tym przypadku wielkość mediany została również wykorzystana jako kryterium podziału na grupy. Analizie opisowej i porównawczej poddano również zmiany dochodów własnych w zależności od korzystania przez samorząd lokalny ze wsparcia

¹⁹ Zob. Bal-Domańska B., 2011, *Ekonometryczna identyfikacja β konwergencji regionów szczebla NUTS-2 państw Unii Europejskiej*, Acta Universitatis Lodziensis, Folia Oeconomica nr 253, Łódź, s. 9-21. Próchniak M., Rapacki R., 2009, *Konwergencja typu beta (β) i sigma (σ) w krajach transformacji w latach 1990-2005*, s. 146-151 [w:] Rapacki R., (red.) *Wzrost gospodarczy w krajach transformacji*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, s. 304. Kokocińska M., 2012, (red.), *Etapy konwergencji w rozwiniętych krajach Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań, s. 44-48.

Unii Europejskiej na inwestycje komunalne, jako pośredniego instrumentu rozwoju przedsiębiorczości. Kryterium podziału gmin był w tym przypadku fakt korzystania lub nie korzystania przez jednostkę ze wsparcia.

Kolejnym etapem prowadzonych badań była analiza współczynników Giniego i Theila, które wykorzystywane są do określania poziomu zróżnicowania obiektów danej populacji pod względem określonych cech. Celem zastosowania tych współczynników było pogłębienie wiedzy o zachodzącym procesie rozwoju lokalnego oraz weryfikacja wyników analizy podstawowych statystyk charakteryzujących zmiany dochodów własnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym.

Do obliczenia współczynników Giniego wykorzystano wzór stosowany w przypadku występowania uporządkowanego w kolejności rosnącej zbioru informacji²⁰:

$$G(y) = \frac{\sum_{i=1}^n (2i - n - 1)y_i}{n^2 \bar{y}}$$

gdzie:

y_i – wartość i – tej obserwacji,

\bar{y} – wartość średnia obserwacji dla populacji lub grupy,

n – liczba obserwacji.

Współczynnik Theila²¹ obliczono natomiast przy pomocy wzoru:

$$T(y) = \frac{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \left(\frac{y_i}{\bar{y}} \cdot \ln \frac{y_i}{\bar{y}} \right)}{\ln(n)}$$

gdzie:

y_i – wartość i – tej obserwacji,

\bar{y} – wartość średnia obserwacji dla populacji lub grupy,

n – liczba obserwacji.

Współczynniki Giniego i Theila obliczone według przedstawionych formuł będą przyjmować wartości z przedziału $<0;1>$. Wyższy poziom zróżnicowania będzie występował w przypadku, gdy wartości współczynników będą bardziej zbliżone do 1. Wartość 0 osiągnięta jest bowiem w przypadku takich samych wartości wszystkich obserwacji. Współczynnik Theila będzie jednak

²⁰ Zob. Dixon P.M., Weiner J., Mitchell-Olds T. and Woodley R., 1988, *Erratum to Bootstrapping the Gini Coefficient of Inequality*, Ecology 69, p. 1307. Dixon P. M., Weiner J., Mitchell-Olds T. and Woodley R., 1987, *Bootstrapping the Gini Coefficient of Inequality*, Ecology 68, p. 1548-1551. Damgaard C. and Weiner J., 2000, *Describing Inequality in Plant Size or Fecundity*, Ecology 81, p. 1139-1142.

²¹ Martinez-Cambor P., 2007, *Central Limit Theorems for S-Gini and Theil Inequality Coefficients*, Revista Colombiana de Estadística, Vol. 30, no 2, p. 287-300.

przyjmował znacznie niższe wartości niż współczynnik Giniego dla analogicznych populacji. Jest to związane z wygładzającym działaniem logarytmowania. W prowadzonych analizach wykorzystano jednak indeksy, tj. wartości współczynników wyrażone w procentach. Oznacza to, że wartości indeksów Giniego i Theila będą się zawierać w przedziale od 0 do 100.

Kończącą weryfikację w zakresie zachodzących procesów w rozwoju gmin wiejskich przeprowadzono przy pomocy modelu konwergencji bezwarunkowej typu beta, który został zaadaptowany do poziomu lokalnego. Dostosowywany model oparty był natomiast na założeniu, że konwergencja typu beta (ang. beta convergence) odnosi się do procesu, w ramach którego dynamika wzrostu gospodarczego regionów o relatywnie niższej zamożności przekracza istotnie dynamikę rozwoju obszarów o wyższej zamożności umożliwiając realizację strategii (efektu) doganiania (catching-up), tj. stopniowej redukcji nierówności rozwojowych i dążenie do stanu równowagi. Pojęcie konwergencji wywodzi się z tzw. neoklasycznej teorii wzrostu R. Solowa (1958), której kluczowym założeniem jest to, że rentowność czynników produkcji, w szczególności kapitału zmniejsza się. Zgodnie z tym proces wzrostu gospodarczego powinien doprowadzić państwo (region, obszar) do długookresowego stanu równowagi (steady-state), w którym tempo wzrostu gospodarczego zależne będzie jedynie od (zewnętrznych – egzogenicznych) czynników: postępu technologicznego i podaży pracy. Konsekwencją redukcji rentowności w gospodarkach bogatych jest założenie, że wyższa stopa wzrostu biednych gospodarek powinna doprowadzić do „dogonienia” wartości badanej cechy (np. dochodów i/lub PKB per capita) i wyrównania poziomu rozwoju w obu analizowanych grupach. Zgodnie z neoklasycystyczną teorią wzrostu kanałem wyrównywania różnic rozwojowych jest mobilność kapitału. Zakładając, że funkcja produkcji ma postać dwuczynnikowej (kapitał i praca) funkcji Cobba-Douglasa ze stałymi efektami skali i spadającą krańcową produktywnością czynników, krańcowy zwrot z kapitału powinien być tym wyższy czym niższa jest relacja kapitału do czynnika pracy (K/L):

$$Y_k = \alpha A \left(\frac{K}{L} \right)^{\alpha-1} \quad 0 < \alpha < 1$$

Różnice w produktywności czynników produkcji (A) powodują, że kapitał powinienem odpływać z obszarów o wysokiej kapitalizacji do regionów o niskim wyposażeniu kapitałowym (w poszukiwaniu dodatkowego zysku). Jeżeli transgraniczne różnice w produktywności pracy były pochodną różnic w wyposażeniu kapitałowym, można zakładać, że mobilność kapitału doprowadzi do stopniowego wzrostu produktywności pracy oraz dochodu (lub PKB) na głowę w gospodarkach o niższym poziomie rozwoju. O tempie rozwoju decyduje położenie danej gospodarki względem jej stanu równowagi długookresowej.

Stopa rozwoju regionalnego będzie wysoka, gdy wyjściowy poziom PKB per capita będzie niski w porównaniu do jego długookresowego położenia. Natomiast w sytuacji, gdy gospodarka charakteryzuje się niskim poziomem wyjściowym oraz niskim położeniem w stanie równowagi długookresowej, tempo wzrostu gospodarczego również będzie niskie. Do weryfikacji istnienia procesu konwergencji wykorzystywane są modele ekonometryczne, w których dynamika zmiennej zależnej (badanej cechy np. dochodu) opisywana jest przy pomocy opóźnionych jej wartości (tj. z okresów przeszłych, najczęściej z okresu poprzedzającego). Konwergencja typu beta może mieć różne postacie. Jeżeli zakładamy, że jedynym czynnikiem generującym wzrost jest dynamika analizowanej cechy można mówić o tzw. konwergencji absolutnej bądź bezwzględnej. Osiągnięcie stanu równowagi może jednak być uwarunkowane dodatkowymi czynnikami takimi jak poziom wyposażenia w czynniki produkcji, uwarunkowania instytucjonalne, które długookresowo mogą różnicować analizowane gospodarki. Uwzględnienie dodatkowych czynników powoduje, że testowana jest hipoteza o konwergencji typu beta w ujęciu warunkowym. Metodologia wykorzystywana do pomiaru konwergencji typu beta wymaga w ujęciu ogólnym estymacji równania regresji w postaci:

$$\ln(\Delta y_{it}) = a + b \ln y_{i,t-1} + \gamma Z_{it} + v_{it}$$

gdzie:

- y_{it} oraz Δy_{it} opisują poziom oraz stopę wzrostu PKB lub dochodu per capita dla regionu i w okresie t ,
- Z_{it} to wektor czynników wpływających na poziom wzrostu dochodu lub PKB,
- v_{it} to reszta równania, zaś
- a , b , oraz γ to współczynniki regresji, które należy oszacować.

Kluczowe znaczenie ma w tym ujęciu estymator $b = -(1 - e^{-\beta T})$, którego ujemna (bądź) dodatnia, istotna statystycznie wartość $b < 0$ ($b > 0$) oznacza występowanie zjawiska dywergencji bądź konwergencji gospodarczej. Brak istotności parametru b oznacza, że nie można stwierdzić występowania konwergencji ani dywergencji. Współczynnik regresji b wykorzystywany jest jako baza do wyliczenia kluczowego dla konwergencji parametru β , zwanego współczynnikiem zbieżności, który wyliczany jest z tożsamości:

$$\beta = -\ln(1 + b) / T$$

gdzie T jest czasem pomiędzy pierwszą a ostatnią obserwacją. Znak parametru β informuje o występowaniu konwergencji bądź dywergencji, tj. jeżeli $\beta < 0$ zachodzi proces dywergencji (rozbieżności) pomiędzy regionami zaś

w przypadku gdy $\beta > 0$ mamy do czynienia z procesem konwergencji (zbieżności). Obliczona wartość β określa również prędkość z jaką analizowane regiony poruszają się w kierunku swojego stanu równowagi, tj. można z niej odczytać procent o jaki w danej jednostce czasu zmniejszyła się odległość od stanu równowagi. Wyższa wartość współczynnika oznacza szybsze tempo konwergencji (dywergencji). Na bazie wartości współczynnika β można obliczyć tzw. wartość *half-life* określający czas redukcji istniejących różnic rozwojowych o połowę:

$$hl = -\frac{\ln 2}{\beta}$$

Równanie regresji może być estymowane przy użyciu danych przekrojowych lub panelowych, indeksowanych czasem. Do weryfikacji hipotezy konwergencji typu beta klasycznie wykorzystywane są modele dla danych panelowych wraz z technikami estymacji opartymi na klasycznej metodzie najmniejszych kwadratów oraz uogólnionej metodzie momentów (UMM). Podejście to pozwala na identyfikację czynników rozwoju regionalnego (wzrostu gospodarczego). Poprawność oszacowań wymaga weryfikacji zasadności wprowadzenia dodatkowych instrumentów. W tym celu wykorzystywany jest test Sargana, który zgodnie z hipotezą zerową zakłada brak korelacji między zmiennymi instrumentalnymi i resztą równania, a tym samym poprawność specyfikacji i zasadność wprowadzenia instrumentów. Przy dynamicznych modelach panelowych dla oceny zgodności estymatora wymagane jest także zweryfikowanie założenia o braku autokorelacji składnika losowego drugiego rzędu w równaniach dla pierwszych różnic. Do weryfikacji tej hipotezy wykorzystuje się test Arellano i Bonda (AR(2)). W trakcie dostosowywania modelu do poziomu lokalnego przyjęto że podstawową miarą wykorzystywaną do prowadzonej analizy będzie poziom dochodów własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym (DW).

Przedmiotem przeprowadzonej analizy empirycznej jest weryfikacja założenia dotyczącego szybkości konwergencji bezwarunkowej w przypadku modeli panelowych z efektami stałymi (indywidualnymi i czasowymi). Analiza dotyczyła całej populacji gmin wiejskich w Polsce, zaś okres badania obejmował lata 2004–2011 (po wstąpieniu do Unii Europejskiej). Łącznie zebrano dane dotyczące 1529 gmin na przestrzeni 7 lat. Dane o wartości dochodów własnych na osobę w wieku produkcyjnym (wykorzystane jako substytut wielkości PKB) w latach 2004–2011 wygenerowano z bazy danych GUS (Bank Danych Regionalnych). Dobór podmiotów (gmin) i lat oraz zdefiniowanie zmiennych wykorzystanych w niniejszym badaniu był uwarunkowany dostępnością danych statystycznych w bazie GUS i odpowiednio długim szeregiem czasowym dla dużej

liczby JST. W celu ustalenia czynników w założeniu mających wpływ na tempo konwergencji analizowaną zbiorowość podzielono wg trzech kryteriów:

1. Wartości dochodów własnych na osobę w wieku produkcyjnym – uśredniono wartości za lata 2004–2011 a następnie przyjęto wartość mediany jako punkt graniczny podziału zbiorowości na dwie grupy.
2. Wartości projektów finansowany ze środków Unii Europejskiej realizowanych na terenie gminy – kryterium podziału tak jak w przypadku dochodów własnych – mediana wielkości uśrednionych.
3. Fakt realizacji projektów finansowanych ze środków UE na terenie gminy – kryterium binarne (realizacja/brak realizacji).

Celem tak skonstruowanego badania była w szczególności analiza wpływu środków pomocowych z Unii Europejskiej na dynamikę konwergencji bezwarunkowej w ujęciu dochodów własnych gmin. Łącznie wyestymowano kilkanaście modeli o różnej postaci strukturalnej. Wyboru najlepszego modelu dokonano na podstawie błędu oszacowania, tj. wybrano specyfikacje charakteryzujące się najmniejszym błędem oszacowania. Stosowany model jest autoregresyjny, a więc występuje korelacja pomiędzy opóźnioną w czasie zmienną objaśnianą a składnikiem losowym. Powoduje to, że zastosowanie metody najmniejszych kwadratów może prowadzić do uzyskania obciążonych estymatorów parametrów strukturalnych. Do estymacji tych parametrów zastosowano więc podwójną metodę najmniejszych kwadratów. Wyniki testu AR(2) wskazują na poprawność specyfikacji modeli konwergencji bezwarunkowej na poziomie istotności 1% dla wszystkich analizowanych modeli.

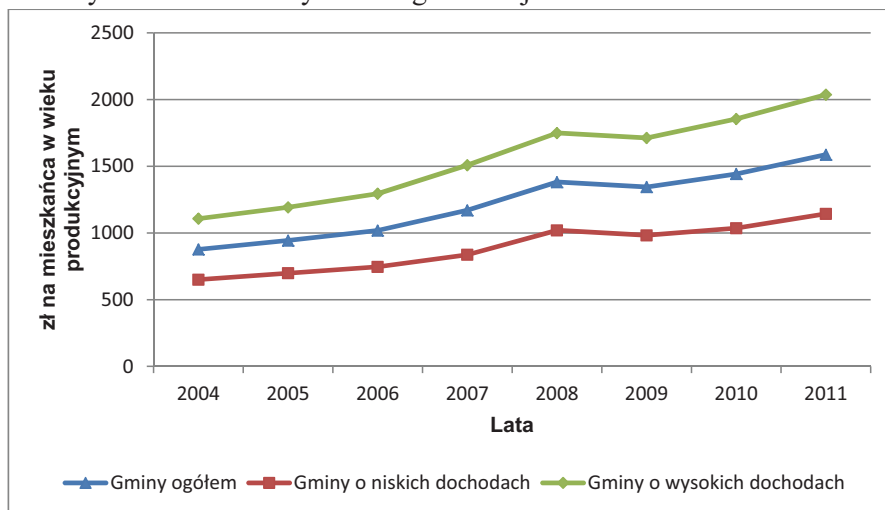
Do przeprowadzenia powyższych analiz wykorzystano dane Banku Danych Lokalnych GUS za lata 2004–2011 dla 1 529 gmin wiejskich. Z populacji tej grupy gmin usunięto bowiem jednostki o dochodach własnych przewyższające średnią wartość dochodów o ponad 3 odchylenia standardowe. Były to głównie gminy uzyskujące znaczne dochody z tytułu rekompensat za szkody górnicze oraz o typowo turystycznym profilu.

2.3. Wspieranie przedsiębiorczości a rozwój lokalny

W przyjętym do badań okresie, tj. w latach 2004–2011, nominalne dochody własne w przeliczeniu na 1 mieszkańca wykazywały tendencję wzrostową (rys. 2). Załamanie tendencji wystąpiło jedynie w 2009 roku, co było powiązane z pojawieniem się kryzysu finansowego w Europie. Niemniej w kolejnych dwóch latach po załamaniu odnotowano ponownie wzrost dochodów. W tym kontekście można stwierdzić, że zarówno uwarunkowania rynkowe, jak i prowadzona przez państwo polityka sprzyjały rozwojowi obszarów wiejskich oraz przyczyniły się do dość szybkiego przezwyciężenia negatywnych efektów kry-

zysu finansowego. W podobny sposób przebiegały zmiany zarówno w gminach o niskich dochodach, jak i w gminach o dochodach wysokich²² (rys. 2). Szybsze tempo wzrostu dochodów własnych odnotowano jednak w gminach o dochodach wysokich. Z tego względu znacznie zwiększyła się różnica pomiędzy średnimi dochodami w tych 2 grupach gmin. W 2004 roku przeciętne dochody własne w gminach o wysokich dochodach były wyższe o 70% niż w drugiej grupie, podczas gdy w 2011 roku już o 78%. Zaobserwowane tendencje oraz przebieg zmian w zakresie poziomu uzyskiwanych przez gminy wiejskie dochodów własnych stanowią więc przesłankę do stwierdzenia, że prowadzona polityka wspierania rozwoju przedsiębiorczości, w tym oparta na różnych instrumentach finansowanych z budżetu Unii Europejskiej nie przyczynia się do zrównywania poziomu i tempa rozwoju na poziomie lokalnym. Należy jednak pamiętać, że wspomniany proces zrównywania rozwoju w układzie lokalnym nie musi być celem tej polityki. Ponadto wolniejsze tempo wzrostu dochodów gmin o niskich dochodach można tłumaczyć w kontekście hipotezy Williamsona. Zgodnie z nią nie osiągnęły one jeszcze pewnego określonego poziomu rozwoju gospodarczego, aby znacznie przyspieszyć tempo tego rozwoju.

Rysunek 2. Dochody własne gmin wiejskich w latach 2004–2011

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Gminy wiejskie nie są jednak grupą jednorodną pod względem wysokości osiągniętych dochodów własnych. Świadczy o tym występujący rozstęp kwartylowy (rys. 3), tj. różnica pomiędzy wysokością dochodu własnego, od którego

²² Kryterium podziału była mediana dochodów własnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym.

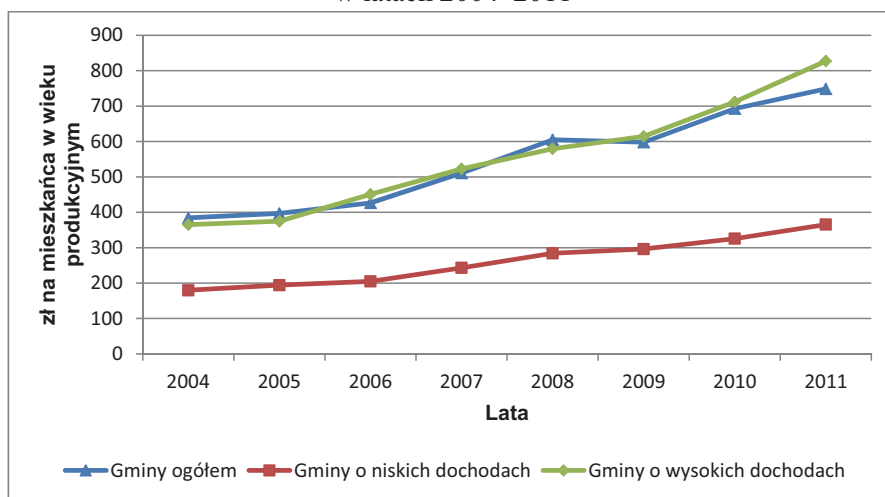
wyższe dochody uzyskuje 25% gmin najbogatszych, a wysokością dochodu, od którego niższe dochody uzyskuje 25% gmin najbiedniejszych. O występującym, a zarazem narastającym zróżnicowaniu świadczy natomiast fakt, że w badanych gminach zaobserwowano sukcesywny wzrost rozstępu kwartyłowego dochodów własnych w przeliczeniu na jednego mieszkańca w wieku produkcyjnych. Rozstępowanie kwartyłowe było jednak na znacznie wyższym poziomie w grupie gmin o wysokich dochodach niż w pozostałych jednostkach. Dodatkowo w tej grupie zaobserwowano szybsze tempo wzrostu rozstępu kwartyłowego. Należy również zaznaczyć, że zarówno poziom rozstępu kwartyłowego, jak i tempo jego zmian było zbliżone w przypadku gmin o wysokich dochodach i całej populacji gmin wiejskich. Oznacza to występowanie pewnej grupy gmin wiejskich o wysokich dochodach, którą charakteryzuje znacznie wyższe tempo rozwoju gospodarczego mierzone tempem wzrostu dochodów własnych. Różnice w poziomie dochodów własnych pogłębiały się również w przypadku gmin o niskich dochodach. Różnicowanie przebiegało w tej grupie jednak znacznie wolniej. Szybszy wzrost dochodów gmin najbogatszych potwierdził się również w grupie o niskich dochodach. Omawiane zróżnicowanie dochodów własnych oraz tendencje tego dalszego różnicowania stanowią kolejną przesłankę do przyjęcia twierdzenia o zdecydowanie szybszym tempie rozwoju gmin uzyskujących najwyższe dochody. Na podstawie analizy podstawowych statystyk można stwierdzić, że instrumenty polityki regionalnej i strukturalnej nie zdołały doprowadzić do zainicjowania procesu niwelowania różnic pomiędzy gminami wiejskimi. Nie wyklucza to jednak tezy o ich pozytywnej roli w przeciwdziałaniu zbyt szybkiemu narastaniu różnic w tempie rozwoju lokalnego.

O zróżnicowaniu dochodów własnych gmin wiejskich świadczą również współczynniki zmienności²³ (rys. 4). W skali wszystkich gmin wiejskich zmienność dochodów była dość duża. Współczynnik zmienności przekraczał bowiem 40% prawie w całym analizowanym okresie. Znacznie wyższą zmiennością charakteryzowała się jednak grupa gmin o wysokich dochodach. Potwierdza to w pewnym stopniu wyniki analizy rozstępu kwartyłowego. W przypadku współczynników zmienności zaobserwowano jednak nieco inne tendencje w dwóch badanych grupach gmin. W grupie gmin o wysokich dochodach zróżnicowanie poziomu dochodów własnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym było na względnie stałym poziomie do 2007 roku. Na symptomy kryzysu finansowego grupa ta zareagowała nieznacznym spadkiem zróżnicowania wewnętrznego. Było to jednak w znacznie większym stopniu skutkiem ograniczenia wzrostu dochodów w gminach najbogatszych niż przyspieszenia wzrostu w gminach najbiedniejszych. W okresie 2008–2010 nastąpił z kolei znaczny

²³ Wyrażony w procentach stosunek odchylenia standardowego do średniej arytmetycznej.

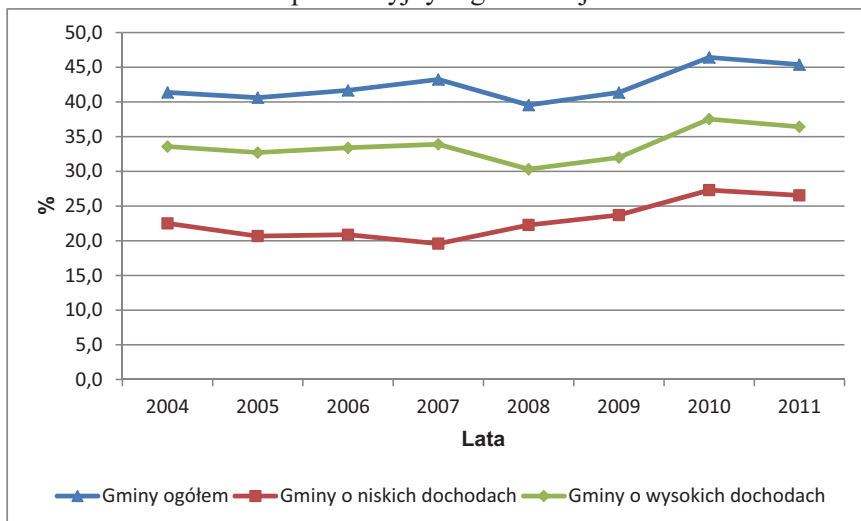
wzrost zróżnicowania dochodów własnych, do poziomu przekraczającego zróżnicowanie sprzed kryzysu. Oznacza to, że najbogatsze gminy znacznie lepiej poradziły sobie z kryzysem, niż te o niższych dochodach. W grupie gmin o niskich dochodach zróżnicowanie wewnętrzne zmniejszyło się do 2007 roku. Efektem kryzysu było natomiast odwrócenie się tendencji i dość szybki wzrost zróżnicowania dochodów. Należy zaznaczyć, że wzrostowi zróżnicowania dochodów własnych w warunkach kryzysu nie zapobiegło wprowadzenie w 2007 roku nowych instrumentów polityki Unii Europejskiej przewidzianych na lata 2007–2013. Mogą one mieć jednak pewien ograniczony wpływ na zmniejszenie zróżnicowania w obu grupach gmin, w 2011 roku. Na podstawie takiego przebiegu zmian zróżnicowania dochodów własnych można również postawić hipotezę, że instrumenty polityki Unii Europejskiej, które są zorientowane na rozwój przedsiębiorczości, mogą wywierać pozytywny wpływ na zrównywanie się poziomu lub tempa rozwoju gospodarczego gmin, ale w warunkach stabilnego wzrostu gospodarczego kraju. Stwierdzenie prawdziwości tej hipotezy wymaga co prawda dodatkowej weryfikacji, zwłaszcza w kontekście odmiennej reakcji na symptomy kryzysu różnych typów gmin. Potwierdzenie tej zależności mogłoby stanowić podstawę przygotowania instrumentów polityki regionalnej i strukturalnej, które ograniczałyby skutki kryzysu.

Rysunek 3. Rozstęp kwartylowy dochodów własnych gmin wiejskich w latach 2004–2011

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Rysunek 4. Współczynniki zmienności dochodów własnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym gmin wiejskich w latach 2004–2011

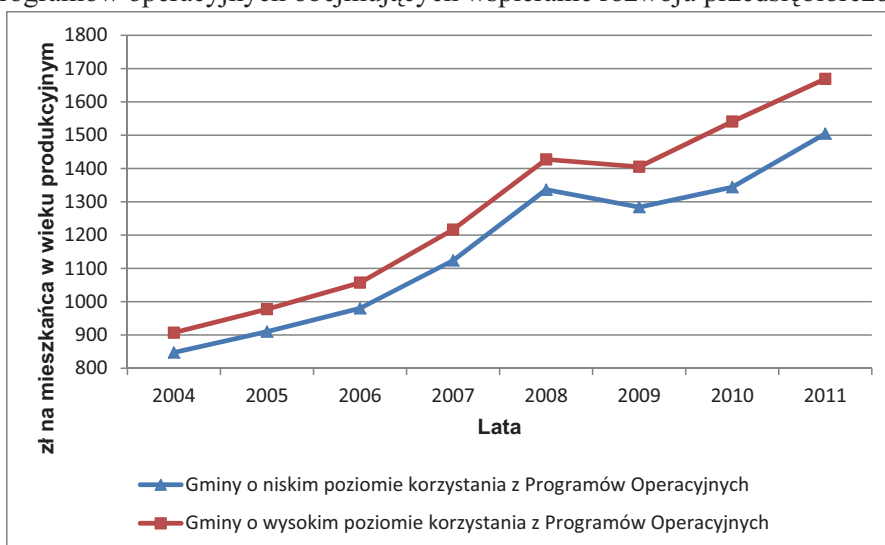
Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Rozpatrując oddziaływanie środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej na przebieg lokalnego rozwoju gospodarczego należy zwrócić uwagę na zmiany dochodów własnych gmin w grupach zróżnicowanych pod względem poziomu absorpcji tych środków przez lokalną społeczność²⁴ (rys. 5). Uruchomienie w 2007 roku nowych programów operacyjnych stworzyło bowiem ludności i przedsiębiorstwom dość szerokie możliwości w zakresie tworzenia nowych podmiotów gospodarczych oraz rozwoju dotychczas prowadzonej działalności. Komisja Europejska wprowadziła jednak konieczność zaangażowania kapitału własnego jako warunek korzystania z pomocy. W efekcie większa skala wykorzystania środków pojawiła się w gminach uzyskujących wyższe dochody własne w okresie 2004–2007 (rys. 5), a więc w jednostkach, w których ludność i przedsiębiorstwa uzyskiwali wyższe dochody. Innymi słowy podmioty posiadały większe możliwości zaangażowania własnych środków finansowych w podejmowane lub rozwijane przedsięwzięcia gospodarcze. Niemniej do 2007 roku dochody własne obu grup gmin systematycznie wzrastały, a różnica w ujęciu nominalnym utrzymywała się na stałym poziomie. Od 2008 roku, a więc praktycznie od momentu uruchomienia programów, gminy o większym wykorzystaniu pomocy unijnej zaczęły uzyskiwać coraz większą przewagę pod względem

²⁴ Kryterium podziału była mediana środków uzyskiwanych w poszczególnych gminach z programów operacyjnych wymienionych w rozdziale metodycznym, w przeliczeniu na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym.

osiąganych dochodów własnych. Jednocześnie odnotowano w nich mniejszy spadek dochodów w wyniku kryzysu finansowego. Można w związku z tym przyjąć założenie, że skala wsparcia unijnego miała istotny dodatni wpływ na osiągnięte dochody własne gmin wiejskich. Stosowanie różnych programów wsparcia nie zainicjowało natomiast procesu niwelowania różnic w dochodach gmin, a wręcz prowadzi do ich narastania na poziomie lokalnym. Zmiana kryteriów dystrybucji środków wsparcia mogłaby przeciwdziałać zwiększaniu różnic w tempie rozwoju gospodarczego gmin. Podejmując tego typu działania należy jednak mieć na uwadze inne bariery rozwoju gospodarczego. Administracyjne zwiększenie alokacji środków do jednostek o niższych dochodach może z uwagi na występowanie tych barier doprowadzić do znacznego zmniejszenia efektywności wsparcia. Na podstawie zachodzących zmian w dochodach własnych można równie wysnuć wstępny wniosek, że możliwości niwelowania różnic w rozwoju lokalnym na obszarach wiejskich przy pomocy istniejących instrumentów polityki wspierania przedsiębiorczości są w zasadzie bardzo ograniczone, czy wręcz żadne. Nie podważa to oczywiście wcześniejszych twierdzeń odnośnie pozytywnego wpływu tych instrumentów na uzyskiwane dochody niezależnie od ich wyjściowego poziomu.

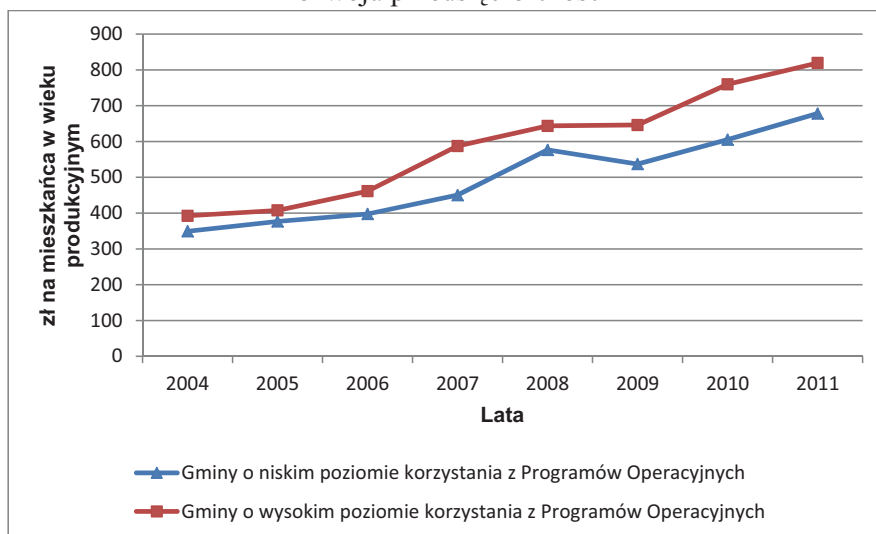
Rysunek 5. Dochody własne gmin wiejskich w latach 2004–2011, w grupach zróżnicowanych pod względem wykorzystania środków UE w ramach programów operacyjnych obejmujących wspieranie rozwoju przedsiębiorczości

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Tempo wzrostu dochodów własnych było dość zróżnicowane zarówno w populacji gmin o wysokiej, jak i o niskiej absorpcji środków unijnych. Świadczą o tym zmiany rozstępu kwartylowego dochodów własnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym (rys. 6). Tendencja wzrostowa tej statystyki w obu grupach gmin wskazuje na wyodrębnianie się podgrup o wysokich dochodach, a jednocześnie wyższym tempie ich wzrostu. Przewaga gmin o wysokich dochodach w zakresie rozwoju gospodarczego jest jednak większa oraz szybciej wzrasta w grupie o wyższym poziomie wykorzystania pomocy unijnej oferowanej w ramach różnych programów operacyjnych. Potwierdza to ściśle zależności pomiędzy poziomem lokalnego rozwoju gospodarczego a stopniem wykorzystania funduszy unijnych. Wydaje się jednak, że wsparcie publiczne, pomimo przyspieszania rozwoju lokalnego, prowadzi raczej do dywergencji niż konwergencji na obszarach wiejskich. Można nawet oczekiwać powstawania lokalnych ośrodków centralnych na obszarach wiejskich, które będą swego rodzaju liderami pod względem rozwoju obszarów wiejskich. Zjawiska tego nie należy jednak oceniać negatywnie ponieważ może być to jedna ze ścieżek osiągnięcia konwergencji regionalnej. Efektywność wsparcia w przypadku tego modelu rozwoju może być bowiem wyższa niż w modelu zrównywania tempa rozwoju.

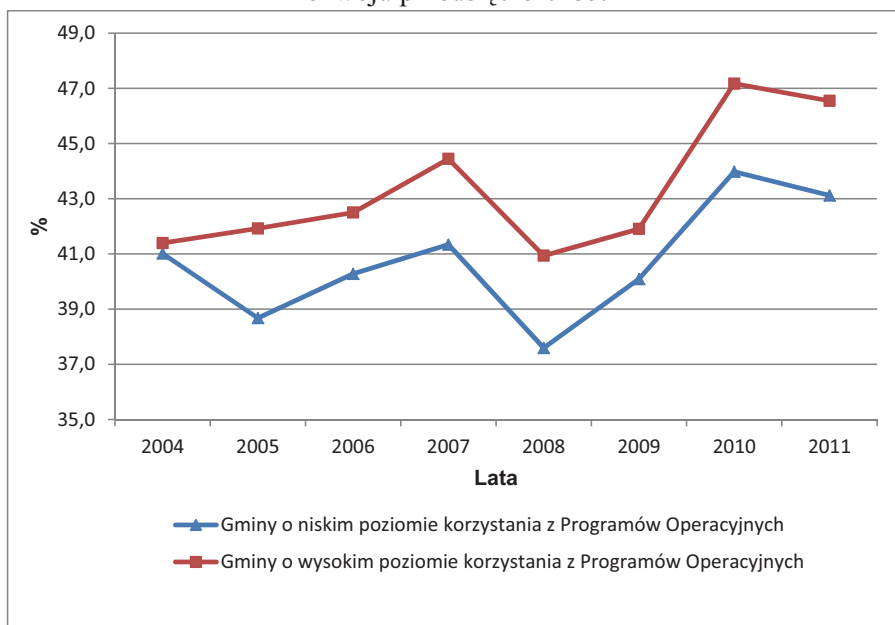
Rysunek 6. Rozstęp kwartylowy dochodów własnych gmin wiejskich w latach 2004–2011, w grupach zróżnicowanych pod względem wykorzystania środków UE w ramach programów operacyjnych obejmujących wspieranie rozwoju przedsiębiorczości

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Współczynniki zmienności dochodów własnych gmin przyjmują dość duże wartości zarówno w grupie o niskiej absorpcji wsparcia, jak i w grupie o relatywnie wysokim wykorzystaniu funduszy unijnych (rys. 7). Wyższy poziom zróżnicowania wewnętrznego charakteryzuje jednak grupę o wysokim poziomie wykorzystania tych środków. Od 2005 roku zmiany zróżnicowania gmin przebiegają w obu grupach podobnie. Niemniej w ostatnich latach nastąpił znacznie większy wzrost zmienności dochodów w grupie gmin o wysokim poziomie wykorzystania funduszy unijnych. Z dużym prawdopodobieństwem można powiedzieć, że było to skutkiem wspomnianego wyodrębniania się grupy gmin o wysokich dochodach, w wyniku m.in. oddziaływania wsparcia unijnego. Analiza zmienności gmin w zależności od poziomu tego wsparcia nie potwierdza jednak procesu zrównywania tempa rozwoju lokalnego.

Rysunek 7. Współczynniki zmienności dochodów własnych gmin wiejskich w latach 2004–2011, w grupach zróżnicowanych pod względem wykorzystania środków UE w ramach programów operacyjnych obejmujących wspieranie rozwoju przedsiębiorczości

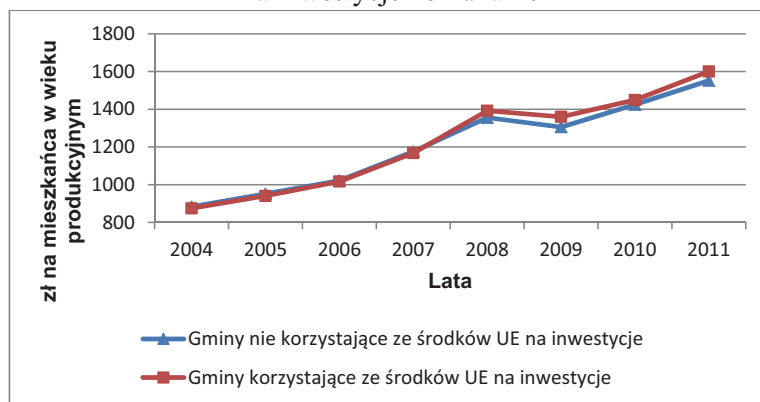

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Analizując relacje zachodzące pomiędzy rozwojem lokalnym, a polityką wspierania przedsiębiorczości trzeba zwrócić uwagę na zmiany dochodów własnych gmin w zależności od wykorzystania środków Unii Europejskiej na inwestycje komunalne. Infrastruktura jest czynnikiem pośrednim rozwoju przedsię-

bioreczości, a w związku z tym wsparcie to powinno, w warunkach ograniczonych środków własnych gmin, istotnie przyczynić się do rozwoju działalności gospodarczej. Konsekwencją powinien być wzrost dochodów własnych. Gminy powinny więc być zmotywowane do powszechnego korzystania z tego instrumentu. Niemniej w latach 2006–2009²⁵ aż 437 gmin badanej populacji, tj. 28,6%, nie wykorzystało możliwości dofinansowania inwestycji. Dystrybucję środków na inwestycje komunalne należy ocenić jednak jako względnie racjonalną. Gminy, które skorzystały ze wsparcia osiągały – przed jego pozyskaniem – nieznacznie niższe dochody własne w przeliczeniu na jednego mieszkańca w wieku produkcyjnym (rys. 8). Ich możliwości wykorzystania środków własnych na cele rozwoju infrastruktury były więc nieco bardziej ograniczone. Niemniej już w 2008 roku zaczęły one uzyskiwać dochody na poziomie wyższym niż pozostałe gminy. Wsparcie rozwoju infrastruktury jest więc powiązane ze wzrostem dochodów własnych – podobnie jak innych instrumentów polityki wspierania przedsiębiorczości. Przeprowadzona analiza stanowi jednak przesłankę do stwierdzenia, że w przeciwieństwie do wcześniej omawianych instrumentów wsparcia finansowego jest ona w pewien sposób powiązana z procesem zrównywania gmin pod względem tempa rozwoju gospodarczego. Pełne potwierdzenie tego założenia jest jednak niemożliwe na obecnym etapie realizacji polityki regionalnej i strukturalnej przez Unię Europejską.

Rysunek 8. Dochody własne gmin wiejskich w latach 2004–2011, w grupach zróżnicowanych pod względem wykorzystania środków UE przeznaczonych na inwestycje komunalne

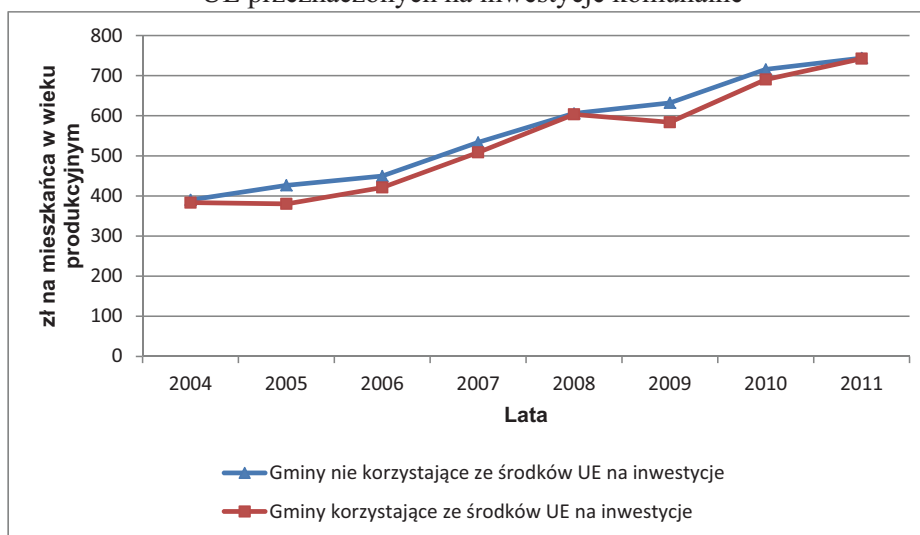

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

²⁵ Uzyskane wsparcie dla inwestycji komunalnych w tym okresie było podstawą podziału na 2 grupy, tj. gmin korzystających i nie korzystających ze wsparcia. O wyborze okresu wsparcia zdecydowała dostępność danych w Banku Danych Lokalnych GUS.

Niezależnie od podjętej przez gminę decyzji odnośnie współfinansowania inwestycji komunalnych ze środków unijnych zachodził wspomniany wcześniej proces wyodrębniania się grupy gmin o wysokich dochodach i wyższym tempie ich wzrostu. Świadczy o tym sukcesywne zwiększanie się rozstępu kwartylowego w obu grupach gmin (rys. 9). Niemniej przewaga tych gmin pod względem osiąganych dochodów własnych oraz tempa ich wzrostu była nieco mniejsza w grupie korzystającej ze wsparcia unijnego – chociaż w 2011 roku osiągnęła ten sam rozmiar. Środki finansowe na inwestycje komunalne mogły więc w pewnym sensie początkowo spowalniać ten proces. Niemniej osiągnięty przy ich pomocy wzrost dochodów oraz inne instrumenty prowadzonej polityki zniwelowały skutki początkowego spowolnienia w zakresie wyodrębniania się grupy gmin szybciej rozwijających się. Na podstawie prowadzonych analiz można potwierdzić więc tezę, że poziom i tempo rozwoju lokalnego, a także procesy konwergencji lokalnej są efektem działania różnych czynników. Poszczególne instrumenty polityki wspierania rozwoju przedsiębiorczości mogą natomiast powodować różne kierunki zmian i w pewnych obszarach oddziaływania redukować osiągane efekty.

Rysunek 9. Rozstęp kwartylowy dochodów własnych gmin wiejskich w latach 2004–2011, w grupach zróżnicowanych pod względem wykorzystania środków UE przeznaczonych na inwestycje komunalne

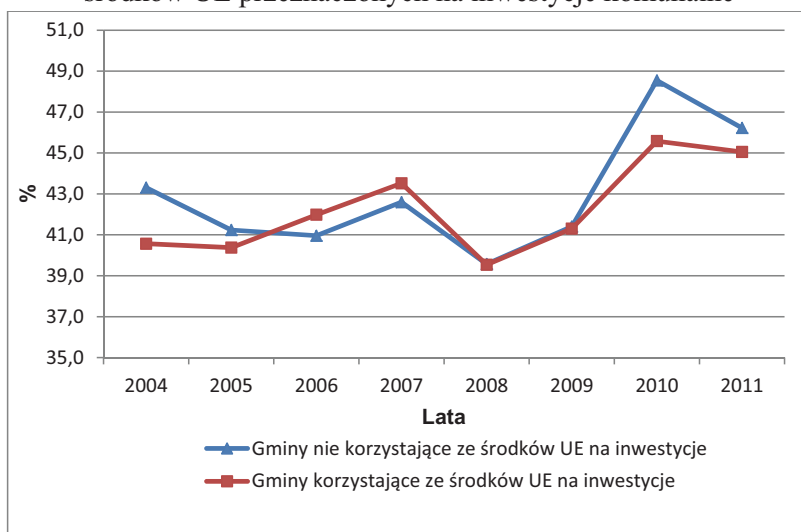

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Zróżnicowanie wewnętrzne gmin pod względem osiąganych dochodów w przeliczeniu na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym (rys. 10) było na dość wysokim poziomie w obu grupach gmin badanego układu. Do 2008 roku nie

odnotowano jednak znacznego wzrostu tego zróżnicowania, a w okresie kryzysu nastąpiło nawet jego zmniejszenie. Podobnie jak w przypadku grup zróżnicowanych pod względem wysokości środków unijnych pozyskanych z różnych programów operacyjnych, tak i w tym przypadku nastąpił wyraźny wzrost zróżnicowania w obu grupach, w ostatnich latach badanego okresu – w stosunku do okresu 2004–2009. W przeciwieństwie do poprzedniego układu, w którym wyższy wzrost zmienności odnotowano w gminach o wysokim poziomie pozyskiwania środków, tym razem wyższy przyrost tego wskaźnika odnotowano w gminach nie korzystających ze wsparcia dla prowadzonych inwestycji komunalnych. Jest to więc kolejny symptom spowalniającego oddziaływania inwestycji komunalnych na różnicowanie tempa rozwoju gmin.

Rysunek 10. Współczynniki zmienności dochodów własnych gmin wiejskich w latach 2004–2011, w grupach zróżnicowanych pod względem wykorzystania środków UE przeznaczonych na inwestycje komunalne

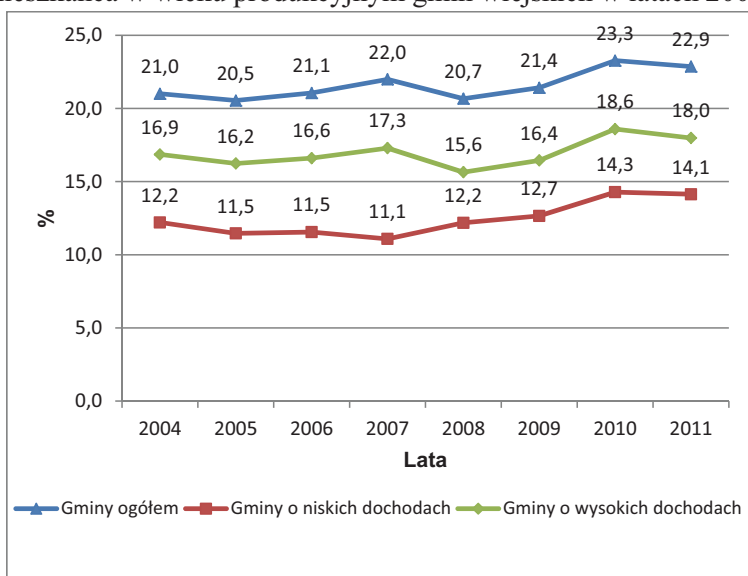
Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Przeprowadzone analizy zróżnicowania dochodów własnych gmin nie dają pełnego obrazu zachodzących zmian. Ich wyniki w wielu przypadkach prowadziły bowiem do wniosków o dość znacznym lub dość wysokim zróżnicowaniu dochodów własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Pojęcia te w przypadku analizy statystyk podstawowych mają jednak charakter względny i subiektywny. W celu pewnego zobiektywizowania wyników wykorzystano więc współczynniki Giniego do oceny zróżnicowania dochodów własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym, jako miary lokalnego

rozwoju gospodarczego oraz, zmian tego zróżnicowania. Pozwoli to również dokonać weryfikacji wcześniej uzyskanych wyników.

Z analizy uzyskanych indeksów Giniego dla gmin wiejskich (rys. 11) wynika, że zróżnicowanie dochodów nie było zbyt duże ani w skali całej populacji, ani w grupach różniących się wielkością uzyskiwanych dochodów. Niemniej zachodzące zmiany potwierdziły wzrost zróżnicowania niezależnie od poziomu uzyskiwanych dochodów. Ponadto tendencje zmian indeksów Giniego w badanym okresie są zbliżone do tendencji charakterystycznych dla współczynnika zmienności w analogicznym układzie. Potwierdzają więc one wcześniej omawianą reakcję gmin o wysokich dochodach na kryzys finansowy, a mianowicie spadek zróżnicowania oraz ponowny jego wzrost w kolejnych latach. Można więc podtrzymać tezę o wyodrębnianiu się grupy o wysokich dochodach, która dodatkowo uzyskuje wyższe tempo ich wzrostu. Szybsze tempo wzrostu zróżnicowania dochodów własnych gmin w badanym okresie wystąpiło jednak w przypadku grupy gmin o niskich dochodach. W 2004 roku indeks Giniego w gminach o wysokich dochodach był bowiem wyższy o 4,7 punktu procentowego niż w pozostałych gminach, podczas gdy w 2011 roku już tylko o 3,9 punktu procentowego. Analiza współczynników Giniego nie potwierdza jednak procesu zrównywania się dochodów gmin wiejskich.

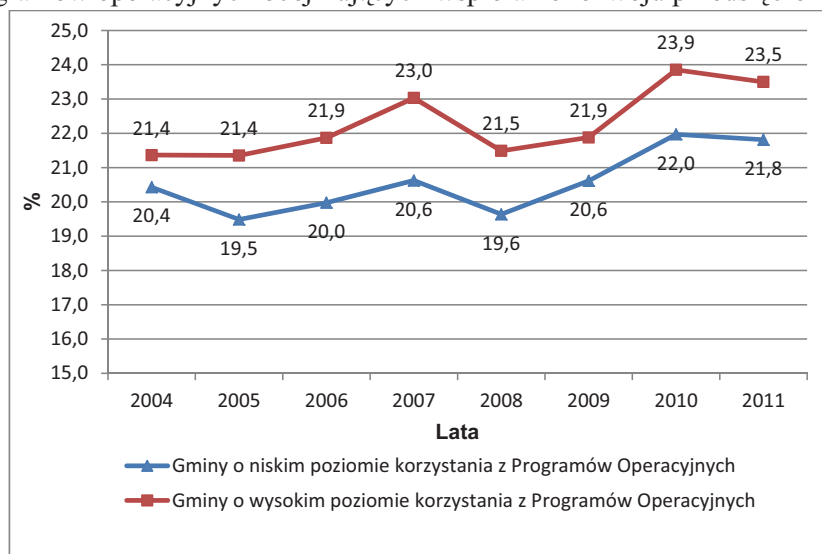
Rysunek 11. Indeksy Giniego dla dochodów własnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym gmin wiejskich w latach 2004–2011

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Zmiany i relacje indeksów Giniego w grupach gmin zróżnicowanych pod względem poziomu wykorzystania funduszy unijnych przez lokalną społeczność (rys. 12) kształtowały się podobnie jak w przypadku współczynników zmienności dla dochodów tych grup. Obie grupy wykazywały nieznaczną tendencję wzrostową współczynnika, co oznacza pogłębianie się różnic dochodowych niezależnie od poziomu wykorzystanego wsparcia. Niemniej gminy o wyższym wykorzystaniu tych środków charakteryzowały się również wyższym poziomem współczynnika Giniego w analogicznych latach, czyli były bardziej zróżnicowane pod względem osiąganych dochodów. Analiza zmian współczynnika Giniego potwierdza więc brak wpływu środków z funduszy unijnych absorbowanych przez społeczność lokalną na niwelowanie różnic w poziomie i tempie rozwoju lokalnego. Środki te wpływają raczej na pogłębianie się różnic. Można również powiedzieć, że sprzyjają one przede wszystkim rozwojowi gmin najbardziej rozwiniętych. Niemniej biorąc pod uwagę dość niski poziom współczynników Giniego oraz pogłębianie się różnic należy potwierdzić sformułowaną wcześniej tezę, że znaczna część słabo rozwiniętych gmin wiejskich nie uzyskała jeszcze odpowiedniego poziomu rozwoju aby efektywnie wykorzystać wsparcie publiczne na wyraźne przyspieszenie tempa rozwoju.

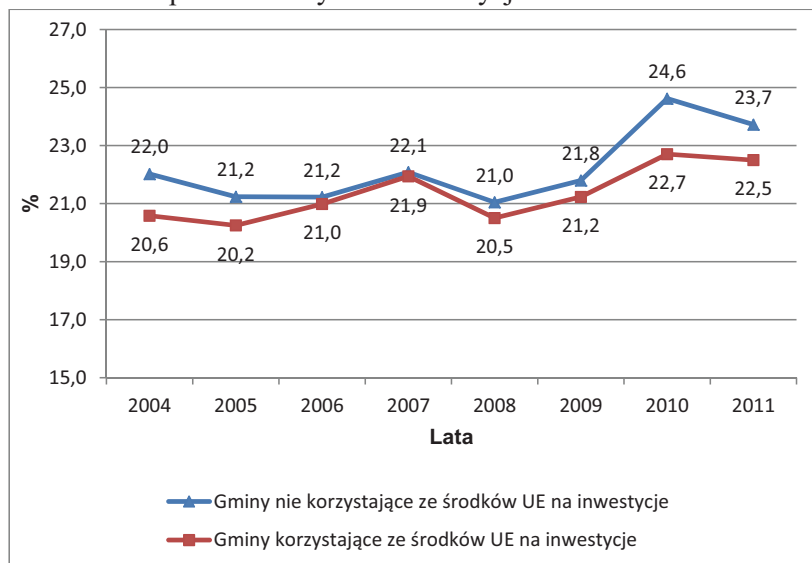
Rysunek 12. Indeksy Giniego dla dochodów własnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym gmin wiejskich w latach 2004–2011, w grupach zróżnicowanych pod względem wykorzystania środków UE w ramach programów operacyjnych obejmujących wspieranie rozwoju przedsiębiorczości

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Z analizy zmian indeksów Giniego dla grup gmin zróżnicowanych pod względem wykorzystania środków UE na inwestycje komunalne (rys. 13) wynika, że w całym badanym okresie, gminy finansujące inwestycje z tych środków wykazywały mniejsze zróżnicowanie dochodów własnych. W okresie 2004–2007 dywergencja dochodowa tej grupy pogłębiała się jednak znacznie szybciej niż w przypadku gmin nie korzystających z tej pomocy. W 2007 roku ta tendencja się załamała i gminy korzystające z pomocy unijnej w zakresie inwestycji komunalnych ponownie zaczęły uzyskiwać niższe tempo różnicowania się dochodów niż pozostałe. Wsparcie UE w zakresie inwestycji komunalnych może mieć więc swego rodzaju działanie spowalniające procesy różnicowania się obszarów wiejskich pod względem rozwoju gospodarczego. Powyższe wnioski z analizy współczynników Giniego są dość zbliżone do wniosków z analizy współczynnika zmienności w analogicznym układzie gmin, które również potwierdzają powyższą zależność.

Rysunek 13. Indeksy Giniego dla dochodów własnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym gmin wiejskich w latach 2004–2011, w grupach zróżnicowanych pod względem wykorzystania środków UE przeznaczonych na inwestycje komunalne

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

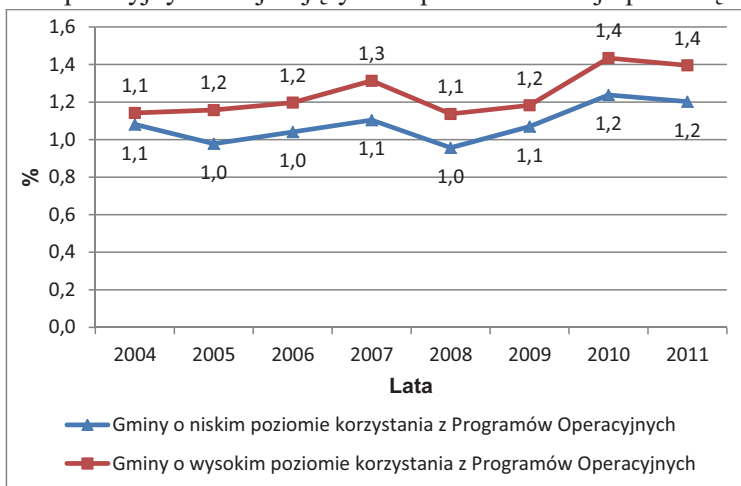
Analiza podstawowych statystyk oraz indeksów Giniego dla dochodów własnych potwierdza występowanie zróżnicowania gmin wiejskich oraz pogłębianie się występujących różnic, związane z wyodrębnianiem się grupy gmin o wysokich dochodach i jednocześnie wyższym tempie rozwoju. Z dość niskich

wartości współczynnika Giniego wynika jednak, że zróżnicowanie to nie jest zbyt duże. Jeżeli dodatkowo wziąć pod uwagę brak wyraźnego przyspieszenia tempa rozwoju w gminach najsłabiej rozwiniętych to można wysnuć wniosek, że znaczna część gmin nie osiągnęła jeszcze krytycznego poziomu rozwoju, po przekroczeniu którego znacznie wzrośnie jego tempo. Prowadzona polityka strukturalna i regionalna, zorientowana na wykorzystanie instrumentów finansowych, nie ma pozytywnego wpływu na zmniejszanie nierówności w rozwoju lokalnym. Nie oznacza to jednak braku dodatniego wpływu na wzrost dochodów i spowolnienie narastania różnic. Te zależności dodatkowo potwierdza przeprowadzona analiza zmian współczynnika Theila dla dochodów własnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym (rys. 14, rys. 15). Trudno jednak wysnuć dodatkowe wnioski ze zmian tej miary zróżnicowania. Tendencje zmian zróżnicowania gmin wiejskich określone na podstawie indeksów Theila były bowiem prawie identyczne z tendencjami określonymi na podstawie współczynników Giniego. Uzyskane wartości indeksów Theila informują jednak, że zróżnicowanie gmin pod względem uzyskiwanych dochodów jest w zasadzie znikome. To w pewnym sensie kwestionuje przydatność tej miary w analizie zróżnicowania dochodów gmin²⁶. Niemniej jej zastosowanie pozwoliło zweryfikować prawdziwość zachodzących tendencji uzyskanych na podstawie wcześniejszych analiz.

Przeprowadzona analiza podstawowych statystyk oraz indeksów Giniego i Theila nie daje pełnego obrazu procesu zrównywania się poziomu czy tempa rozwoju gmin. Jest to raczej analiza zróżnicowania, na podstawie której można definiować pewne przesłanki tego procesu. W celu zweryfikowania lub raczej poszerzenia uzyskanych wyników wykorzystana została więc metoda bezwarunkowej konwergencji typu beta. Metoda ta pozwala bowiem na faktyczne określenie czy gminy o niskim poziomie dochodów doganiają pod względem tempa ich wzrostu gminy o dochodach wyższych i jednocześnie określić czas, w jaki istniejące różnice zostaną zredukowane o połowę. Z analizy zmian dochodów własnych, przeprowadzonej metodą bezwarunkowej konwergencji typu beta (tab. 1, tab. 2) wynika, że wśród gmin zachodzi zjawisko swego rodzaju konwergencji lokalnej – określanej na podstawie zmian dochodów własnych.

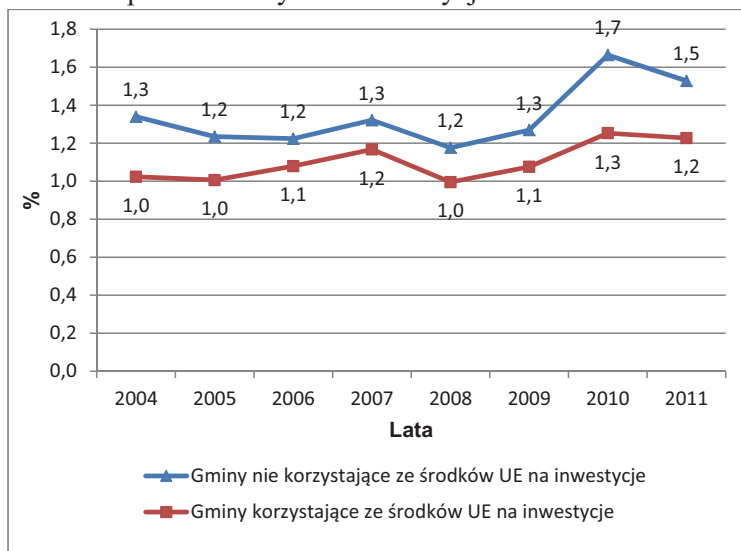
²⁶ Wartości współczynnika są wrażliwe na wartości przyjętego wskaźnika dochodów. Jest to związane z formułą obliczania współczynnika, która obejmuje wygładzające działanie logarytmowania.

Rysunek 14. Indeksy Theila dla dochodów własnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym gmin wiejskich w latach 2004–2011, w grupach zróżnicowanych pod względem wykorzystania środków UE w ramach programów operacyjnych obejmujących wspieranie rozwoju przedsiębiorczości.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Rysunek 15. Indeksy Theila dla dochodów własnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym gmin wiejskich w latach 2004–2011, w grupach zróżnicowanych pod względem wykorzystania środków UE przeznaczonych na inwestycje komunalne

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Uzyskane z zastosowanego modelu współczynniki regresji uzyskują bowiem wartości dodatnie i są istotne na poziomie 0,01. Dzieje się tak pomimo rosnącego zróżnicowania, które wynika z wcześniejszych analiz. Z oszacowanego na podstawie modelu tempa zmian wynika, że gminy wiejskie zmniejszają dystans do stanu długookresowej równowagi w tempie około 4% rocznie. Zmniejszenie dzielącej je od tego stanu różnicy o połowę powinno nastąpić po upływie około 15 lat. Zaznaczyć należy, że wyższe tempo zbliżania się do stanu równowagi następuje w gminach o niskich dochodach (6% rocznie). Dystans do stanu długookresowej równowagi tej grupy, gminy o niższych dochodach powinny zmniejszyć o połowę w okresie około 11 lat. Z wcześniejszych analiz wynika bowiem, że grupa ta jest mniej zróżnicowana. W gminach o wyższym poziomie dochodów tempo konwergencji wynosi natomiast 5% rocznie, a analogiczny okres zredukowania dystansu do stanu równowagi w tej grupie wynosi 13 lat. Proces zrównywania się gmin pod względem rozwoju gospodarczego zachodzi więc w warunkach rosnącego zróżnicowania. Skala i tempo wzrostu zróżnicowania wpływają jednak negatywnie na szybkość konwergencji. Należy również zauważyć, że procesy te zachodzą w warunkach stosowania różnych instrumentów polityki regionalnej i strukturalnej, zorientowanych na rozwój przedsiębiorczości.

Tabela 1. Wyniki analizy regresji dla bezwarunkowej konwergencji typu β dla dochodów własnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym gmin wiejskich w latach 2004–2011

Wyszczególnienie	Wartość współczynnika regresji	Błąd standardowy	P-value	Poziom istotności
Cała populacja gmin				
ln (DW) _{it-1}	0,370951	0,055928	3,30E-11	0,01
# obserwacji	7645			
AR(2)	-0,2485198		0,40187	
Test Sargana	90,76079		2,73E-13	
Gminy o niskich dochodach				
ln (DW) _{it-1}	0,549867	0,055631	2,20E-16	0,01
# obserwacji	3850			
AR(2)	0,02546398		0,48984	
Test Sargana	33,24531		0,002655	
Gminy o wysokich dochodach				
ln (DW) _{it-1}	0,452623	0,073495	7,34E-10	0,01
# obserwacji	3795			
AR(2)	0,7901386		0,21472	
Test Sargana	75,33453		2,05E-10	

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Tabela 2. Szybkość bezwarunkowej konwergencji typu β oraz okres zredukowania do połowy różnic (half-life) dochodów własnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym gmin wiejskich w latach 2004–2011

Wyszczególnienie	Współczynnik beta-konwergencji	Half-life
Cała populacja	0,0451	15,4
Gminy o niskich dochodach	0,0626	11,1
Gminy o wysokich dochodach	0,0533	13,0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Tabela 3. Wyniki analizy regresji dla bezwarunkowej konwergencji typu β dla dochodów własnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym (2004–2011) w grupach zróżnicowanych pod względem wykorzystania środków UE w ramach programów operacyjnych obejmujących wspieranie rozwoju przedsiębiorczości

Wyszczególnienie	Wartość współczynnika regresji	Błąd standardowy	P-value	Poziom istotności
Gminy o niskim poziomie korzystania z Programów Operacyjnych				
$\ln(DW)_{it-1}$	0,31782	0,070902	7,38E-06	0,01
# obserwacji	3825			
AR(2)	-0,6956774		0,24332	
Test Sargana	50,51734		5,00E-06	
Gminy o wysokim poziomie korzystania z Programów Operacyjnych				
$\ln(DW)_{it-1}$	0,416062	0,081761	3,61E-07	0,01
# obserwacji	3820			
AR(2)	0,5279689		0,29876	
Test Sargana	56,5419		4,70E-07	

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Oddziaływanie polityki regionalnej i strukturalnej na procesy zrównywania się gmin pod względem rozwoju gospodarczego uwidaczniają natomiast wyniki uzyskane z modelu beta konwergencji bezwarunkowej dla grup gmin zróżnicowanych pod względem poziomu absorpcji środków z różnych funduszy unijnych zorientowanych na rozwój przedsiębiorczości (tab. 3, tab. 4). Z przeprowadzonej analizy wynika, że proces konwergencji zachodził niezależnie od poziomu pozyskiwanych z budżetu Unii Europejskiej środków. Grupa gmin o wysokim poziomie absorpcji uzyskała tempo konwergencji na poziomie blisko 5% rocznie, które było o 1 punkt procentowy wyższe niż w gminach o małej skali wykorzystania tych środków. Ponadto w grupie tej, okres połowicznej redukcji dystansu do stanu długookresowej równowagi wynosił niespełna 14 lat i był krótszy o ponad 3,5 roku niż w gminach o niskim poziomie absorpcji.

Oznacza to, że wyższy poziom wsparcia finansowego w ramach prowadzonych polityki wywiera istotny wpływ na tempo konwergencji, w warunkach rosnącego zróżnicowania.

Tabela 4. Szybkość bezwarunkowej konwergencji typu β oraz okres zredukowania do połowy różnic (half-life) dochodów własnych w latach 2004–2011, w grupach zróżnicowanych pod względem wykorzystania środków UE w ramach programów operacyjnych obejmujących wspieranie rozwoju przedsiębiorczości

Wyszczególnienie	Współczynnik beta-konwergencji	Half-life
Gminy o niskim poziomie korzystania z Programów Operacyjnych	0,0394	17,6
Gminy o wysokim poziomie korzystania z Programów Operacyjnych	0,0497	13,9

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Tabela 5. Wyniki analizy regresji dla bezwarunkowej konwergencji typu β dla dochodów własnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym (2004–2011) w grupach zróżnicowanych pod względem wykorzystania środków UE przeznaczonych na inwestycje komunalne.

Wyszczególnienie	Wartość współczynnika regresji	Błąd standardowy	P-value	Poziom istotności
Gminy nie korzystające ze środków UE na inwestycje				
ln (DW) _{it-1}	0,17203	0,10683	0,1073	nie istotny
# obserwacji	2185			
AR(2)	0,405344		0,34261	
Test Sargana	25,44232		0,030444	
Gminy korzystające ze środków UE na inwestycje				
ln (DW) _{it-1}	0,413154	0,062847	4,90E-11	0,01
# obserwacji	5460			
AR(2)	-0,6863568		0,24624	
Test Sargana	80,4922		2,29E-11	

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Analiza procesu rozwoju gmin wiejskich, dokonana przy pomocy modelu bezwarunkowej konwergencji typu beta dla grup gmin wyodrębnionych na podstawie ich decyzji o wykorzystaniu wsparcia Unii Europejskiej dla inwestycji komunalnych (tab. 5, tab. 6) również potwierdza istotny wpływ polityki na tempo zbliżania się jednostek do stanu długookresowej równowagi. W gminach nie

korzystających ze wsparcia roczne tempo zbliżania się do powyższego stanu było na poziomie 2%. Niemniej zostało ono oszacowane na podstawie współczynnika regresji, który nie był statystycznie istotny. Tempo procesu konwergencji lokalnej, w tej grupie gmin, jest więc praktycznie znikome, a okres połowicznego zniwelowania istniejących różnic wyniesie ponad 30 lat – o ile proces ten będzie w ogóle zachodził z uwagi na brak istotności statystycznej. Powyższa zależność jest jednak istotna w grupie gmin wiejskich, które korzystały z tego rodzaju wsparcia. Roczne tempo zbliżania się jednostek do stanu długookresowej równowagi wynosiło w tym przypadku blisko 5%. Okres redukcji występującego dystansu do wspomnianego stanu równowagi wynosił natomiast 14 lat.

Tabela 6. Szybkość bezwarunkowej konwergencji typu β oraz okres zredukowania do połowy różnic (half-life) dochodów własnych w latach 2004–2011, w grupach zróżnicowanych pod względem wykorzystania środków UE przeznaczonych na inwestycje komunalne

Wyszczególnienie	Współczynnik beta-konwergencji	Half-life
Gminy nie korzystające ze środków UE na inwestycje	0,0227	30,6
Gminy korzystające ze środków UE na inwestycje	0,0494	14,0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

3. Transfer wiedzy do sektora małych i średnich przedsiębiorstw

Wiedza jest uznawana współcześnie jako ważna determinanta rozwoju społeczno-gospodarczego. Jednakże, jej znaczenie w ekonomii dostrzegano już przez przedstawicieli szkoły klasycznej. Petty, przedstawiciel tej szkoły, przypisywał doniosłe znaczenie kształceniu, uznając je za podstawę dobrobytu i postępu gospodarczego (Mroziewski 2008). Podobne poglądy głosili Smith i Say, przyznając zdobytym kwalifikacjom ważną rolę w procesie rozwoju gospodarczego. Według Smitha, państwo powinno wspierać i organizować na szczeblu lokalnym edukację osób z najniższych warstw społecznych (Jarecki 2007). Podobne poglądy na temat znaczenia wiedzy dla rozwoju gospodarczego prezentowała także szkoła neoklasyczna. Aczkolwiek, problematyka ta stanowi głównie przedmiot zainteresowania ekonomii instytucjonalnej, dla której gromadzenie wiedzy i jej wdrażanie do gospodarki w postaci nowych technologii i postępu technicznego należy do głównych sił dynamizujących przemianę ekono-

miczne i społeczne. Zdaniem wielu badaczy, edukacja, wiedza i nauka stanowią priorytetowe czynniki warunkujące rozwój społeczno-gospodarczy na wielu płaszczyznach, tj. lokalnej, regionalnej i krajowej (Wikin 2003, Miś 2011). Pozwalają one na lepsze wykorzystanie posiadanych zasobów i do pewnego stopnia na substytuowanie ich wiedzą (wprowadzanie nowych technologii, umiejętne wykorzystanie posiadanych informacji). Stwierdzono, że rola wiedzy w procesach gospodarowania we wszystkich sektorach gospodarki, zarówno w dużych aglomeracjach miejskich, jak i na obszarach wiejskich ma ogromne znaczenie w skali światowej, regionalnej i lokalnej.

Wspieranie transferu wiedzy do sektora MSP jest szczególnie ważne dla podmiotów gospodarczych funkcjonujących na obszarach wiejskich, które ze względu na niższą jakość kapitału ludzkiego (niskie i mało zdywersyfikowane kwalifikacje zawodowe ludności), niż na obszarach zurbanizowanych, posiadają już na starcie mniejszy potencjał rozwojowy. Ponadto, słabo rozwinięta infrastruktura techniczna, społeczna i ekonomiczna, oddalenie od rynków pracy, zbytu, zatem niewielki popyt lokalny i ograniczony dostęp do informacji rynkowej sprawiają, że wymagają one szczególnego wsparcia finansowego w zakresie transferu do nich wiedzy, co pozwoli im wzmocnić pozycję konkurencyjną na rynku.

Uzasadnieniem dla wspierania transferu wiedzy do MSP na tych terenach jest również wzrost liczby gospodarstw rolnych, nie zapewniających dochodów na utrzymanie gospodarstwa domowego, co powoduje odchodzenie ludności od pracy w rolnictwie i poszukiwanie innych pozarolniczych źródeł zarobkowania, przy czym ludność ta posiada niskie kwalifikacje zawodowe. Dlatego, podmioty te wymagają specjalnej uwagi i wsparcia poprzez udzielanie im pomocy z funduszy publicznych w kształtowaniu zróżnicowania działalności gospodarczej na tych terenach, rozwijaniu sektorów nierolniczych, wspieraniu zatrudnienia, prawie podstawowych usług, w tym z lokalnym dostępem do technologii informacyjnych i komunikacyjnych (TIK) oraz wprowadzaniu inwestycji uatrakcyjniających obszary wiejskie w celu odwrócenia trendów upadku gospodarczego i społecznego oraz wyludniania obszarów wiejskich (Roszkowska-Mądra 2013). Ograniczanie funkcji obszarów wiejskich jedynie do produkcyjnej (produkcja żywności i surowców dla przemysłu) jest często niewystarczające dla zapewnienia godziwych dochodów i warunków życia ludności rolniczej. Dlatego też wprowadzanie innych typów działalności społeczno-gospodarczej i odchodzenie od rolnictwa, jako dominującej funkcji, jest dla tych obszarów szczególnie wskazane.

Postępujące procesy globalizacji, które nie omijają także obszarów wiejskich, wskazują na potrzebę zwiększania ich konkurencyjności, która jest warunkowana wzrostem innowacyjności firm funkcjonujących na tych terenach.

Jednakże, brak odpowiedniej wiedzy i umiejętności, niezbędnych do właściwego przeprowadzenia inwestycji innowacyjnych i związane z tym trudne do oszacowania ryzyko oraz wysokie koszty związane z uzyskaniem potrzebnej wiedzy i niezbędnych kompetencji sprawia, że przedsiębiorcy decydują się na stosowanie zachowawczych strategii działania firmy. Niski poziom edukacji początkowej jest często wskazywaną barierą ograniczającą rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich (Marciniak 2011). Zatem, inwestowanie w zdobywanie kwalifikacji i wiedzy jest niezbędną koniecznością dla osiągnięcia rozwoju gospodarczego.

W niniejszym rozdziale podjęto próbę określenia znaczenia transferu wiedzy do osób zarówno pozostających bez pracy (bezrobotnych i poszukujących pracy), jak i zatrudnionych dla rozwoju przedsiębiorstw sektora MSP, oraz skuteczności w tym zakresie instrumentów polityki regionalnej i strukturalnej. Zakres pracy obejmuje uzasadnienie potrzeby transferu wiedzy do podmiotów gospodarczych sektora MSP, ze szczególnym uwzględnieniem, prowadzących swoją działalność na obszarach wiejskich; przedstawienie instrumentów polityki regionalnej i strukturalnej wspierających transfer wiedzy do MSP oraz ocenę oddziaływania stosowanych instrumentów na rozwój przedsiębiorczości. Analizą objęto Program Operacyjny Kapitał Ludzki, na którego realizację przeznaczono w Polsce 9,7 mld euro. Ocenę skuteczności realizowanych działań przeprowadzono w odniesieniu do Priorytetu VI PO KL.

3.1. Polityka Unii Europejskiej w zakresie wspierania rozwoju sektora MSP

Unia Europejska ma możliwości kreowania polityki rozwoju sektora MSP. Albowiem, uznaje ona ten sektor za źródło konkurencyjności europejskiej gospodarki i źródło wzrostu gospodarczego, ponieważ przyczynia się on do rozwoju więzi międzynarodowych, poprawy sytuacji konsumentów w UE, powstawania i wdrażania innowacji technologicznych, a co za tym idzie – do poprawy warunków życia, zatrudnienia, wydajności i konkurencyjności (Huczek 2008, s.12). Prawo unijne tworzy ramy funkcjonowania przedsiębiorstw, określając priorytetowe kierunki ich rozwoju oraz wyznaczając obszar, w których możliwe jest wspieranie przedsiębiorstw przez struktury UE lub rządy państw członkowskich. Podstawy prawne wspierania rozwoju sektora MSP w Unii Europejskiej wyznacza Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej, w którym przyjęte rozwiązania mają istotne znaczenie dla rozwoju przedsiębiorczości w krajach UE. Chociaż wyznacza on jedynie ogólne ramy wspierania polityki rozwoju sektora MSP na jej obszarze, to daje w ten sposób podstawę do kreowania tej polityki przez Unię Europejską. Artykuł 159 Traktatu dotyczy wymogu wspierania tych działań za pośrednictwem funduszy strukturalnych, Europej-

skiego Banku Inwestycyjnego (EBI) oraz innych instrumentów finansowych. Wsparcie dla małych przedsiębiorstw wynika również z postanowień zawartych w Europejskiej Karcie Małych Przedsiębiorstw, w której zawarte zalecenia są nadal aktualne i stanowią w dalszym ciągu wyznacznik polityki przedsiębiorczości Unii Europejskiej (Instrumenty polityki...s. 50).

Unia Europejska zapewnia wsparcie dla europejskich małych i średnich przedsiębiorstw. Pomoc dostępna jest w różnych formach, między innymi takich jak granty, pożyczki oraz, w niektórych przypadkach, zabezpieczenia. Dostępne jest zarówno wsparcie bezpośrednie, jak również za pośrednictwem programów zarządzanych na szczeblu krajowym i regionalnym, takich jak programy finansowane z Funduszy Strukturalnych Unii Europejskiej. MSP mogą korzystać także z wielu środków pomocy niefinansowej w formie programów i usług wsparcia biznesowego (Programy Unii Europejskiej..., 2012, s. 2).

Do funduszy strukturalnych zaangażowanych we wspieranie sektora MSP w latach 2007–2013 i realizację polityki regionalnej i strukturalnej zalicza się Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Europejski Fundusz Społeczny (EFS). Polityka Unii Europejskiej realizowana w tym zakresie obejmuje przede wszystkim pomoc w formie dotacji dla konkretnych regionów, realizowaną w trzech najważniejszych celach:

1. Konwergencja – wsparcie wzrostu oraz tworzenie nowych miejsc pracy w państwach, regionach słabiej rozwiniętych, dostępna dla krajów Unijnych, których PKB na mieszkańca nie przekracza 75% unijnej średniej.
2. Konkurencyjność regionalna i zatrudnienie – wspieranie zmian strukturalnych w regionach nie kwalifikujących się do uzyskania pomocy w ramach celu *Konwergencja oraz wsparcie zmian na rynku pracy*.
3. Europejska współpraca terytorialna – wspieranie terytorialnej konkurencyjności, a także promowanie harmonijnego i zrównoważonego rozwoju Unii Europejskiej.

Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR) jest zaangażowany w realizację wszystkich trzech celów polityki regionalnej i strukturalnej. Działalność Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w szczególności dotyczy finansowania następujących przedsięwzięć:

- inwestycji przyczyniających się do tworzenia trwałych miejsc pracy;
- inwestycji w infrastrukturę;
- działań wspierających rozwój regionalny i lokalny, obejmujących wsparcie i usługi dla przedsiębiorstw, w szczególności małych i średnich przedsiębiorstw (MSP);
- pomocy technicznej.

Tabela 7. Obszary wsparcia Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w latach 2007–2013 w ramach trzech celów polityki regionalnej

CELE	OBSZARY DZIAŁANIA
Konwergencja	Priorytet 1 – wspieranie badań i rozwoju technologicznego (BRT), innowacyjności i przedsiębiorczości; Priorytet 2 – społeczeństwo informacyjne; Priorytet 3 – inicjatywy lokalne w zakresie rozwoju oraz wsparcie dla struktur świadczących usługi lokalne w tworzeniu nowych miejsc pracy; Priorytet 4 – środowisko; ukierunkowane na współdziałanie pomiędzy aspektami ochrony środowiska oraz wzrostem gospodarczym; Priorytet 5 – zapobieganie zagrożeniom naturalnym i technologicznym; Priorytet 6 – turystyka, między innymi ochrona i poprawa jakości dziedzictwa przyrodniczego, promowanie walorów przyrodniczych itp.; Priorytet 7 – inwestowanie w kulturę; Priorytet 8 – inwestycje transportowe; Priorytet 9 – inwestycje energetyczne; Priorytet 10 – współfinansuje inwestycje w edukację; Priorytet 11 – inwestycje w infrastrukturę ochrony zdrowia i infrastrukturę społeczną, które przyczyniają się do rozwoju regionalnego i lokalnego oraz do podwyższenia jakości życia.
Konkurencyjność regionalna i zatrudnienie	Priorytet 1 – zwiększanie regionalnych możliwości w dziedzinie badań i rozwoju technologicznego, innowacyjności i przedsiębiorczości. Priorytet 2 – ochrona środowiska i zapobieganie ryzyku: rewitalizacja skażonych terenów, stymulowanie efektywności energetycznej, promowanie ekologicznych, publicznych środków transportu; Priorytet 3 – Dostęp do usług transportowych i telekomunikacyjnych.
Europejska współpraca terytorialna	Priorytet 1 – transgraniczna działalność i jej rozwój społeczno- gospodarczy, dzięki wspólnym strategiom zrównoważonego rozwoju o charakterze terytorialnym; wsparcie dla przedsiębiorczości, rozwój w ramach współpracy i wspólnej eksploatacji infrastruktury, prewencja zasobów naturalnych oraz kulturalnych oraz proces ich gospodarowania; Priorytet 2 – współpraca transnarodowa (jej ustanawianie oraz rozwój) – głównie kooperacja pomiędzy strefami nadmorskimi. Cele te nastawiane są na środowisko, innowacyjność, polepszenie przystępności oraz rozwój zrównoważony obszarów miejskich; Priorytet 3 – intensyfikacja rezultatów polityki prowadzonej regionalnie (rekomendacja stwarzania sieci, a także wymiana doświadczeń władzy regionalnej wraz z władzą lokalną).

Źródło: L. Oleziak, *Finanse Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 180.

Zakres ingerencji EFRR oraz jego zadań w ramach polityki regionalnej na lata 2007–2013 zawiera Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1080/2006 z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie Europejskiego Funduszu

Rozwoju Regionalnego. Rozporządzenie to określa i wyjaśnia szereg zadań oraz procesów interwencyjnych należących do kompetencji Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, który obejmuje pomoc przy realizacji trzech celów polityki spójności, tj. 1) konwergencji, 2) konkurencyjności regionalnej i zatrudnienia oraz 3) europejskiej współpracy terytorialnej.

Fundusz ten w ramach celu 1 (konwergencja) kieruje wsparcie w celu poszerzenia zrównoważonego i skoncentrowanego rozwoju gospodarczego i tworzenia nowych i pewnych miejsc pracy. Wprowadzane w krajach Unii Europejskiej programy operacyjne kierują się ideą modernizacji oraz rozbieżności struktur gospodarczych na poziomie regionalnym (lokalnym). Skupiają one swoje wsparcie w następujących obszarach polityki spójności, które przedstawiono w tabeli 7. Obszary wsparcia EFRR w obrębie poszczególnych celów są bardzo zróżnicowane. Cel konwergencja koncentruje się przede wszystkim na zrównoważonym rozwoju gospodarki oraz ma za zadanie tworzyć i chronić trwałe miejsca pracy. Cel 2 (konkurencyjność regionalna i zatrudnienie) skupia się na ochronie środowiska, dostępie do usług transportowych, na podnoszeniu regionalnych możliwości badań technologicznych oraz na zwiększaniu szans rozwoju innowacyjności i przedsiębiorczości. Cel 3 (europejska współpraca terytorialna) koncentruje się zaś na rozwoju transgranicznych działań o charakterze ekonomicznym i społecznym, tworzeniu warunków współpracy ponadnarodowej oraz międzyregionalnej.

EFRR przywiązuje dużą wagę do szczególnych uwarunkowań terytorialnych. Dotyczy to przede wszystkim obszarów miejskich i wiejskich, obszarów o niekorzystnym położeniu geograficznym i warunkach przyrodniczych, a także obszarów najbardziej oddalonych. Interwencja EFRR skupia się m.in. na: rozwijaniu infrastruktury poprawiającej dostępność oraz tworzeniu sieci i usług telekomunikacyjnych na obszarach wiejskich, opracowywaniu nowych działań gospodarczych, wzmacnianiu więzi pomiędzy obszarami miejskimi i wiejskimi, rozwoju turystyki i wprowadzaniu usprawnień na obszarach wiejskich. W przypadku obszarów o niekorzystnych warunkach przyrodniczych EFRR przyczynia się do finansowania inwestycji, których celem jest poprawa dostępności, promowanie i rozwój działalności gospodarczej związanej z dziedzictwem kulturowym, promowanie zrównoważonego wykorzystania zasobów naturalnych i pobudzanie sektora turystyki. Poza tym EFRR ma również swój wkład w finansowanie dodatkowych kosztów wynikających z położenia geograficznego regionów najbardziej oddalonych. Wspiera między innymi operacje związane z niedostatkiem kapitału ludzkiego na lokalnym rynku pracy.

Tabela 8. Obszary wsparcia Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2007–2013 w ramach celów polityki regionalnej

CELE	OBSZARY DZIAŁANIA
Konwergencja	Priorytet 1 – powiększanie oraz usprawnianie inwestowania w kapitał ludzki; Priorytet 2 – intensyfikacja predyspozycji instytucjonalnych i efektywności administracji oraz służb publicznych.
Konkurencyjność regionalna i zatrudnienie	Priorytet 1 – zwiększenie zdolności adaptacyjnych pracowników oraz przedsiębiorstw i przedsiębiorców w celu lepszego przewidywania zmian gospodarczych i pozytywnego zarządzania nimi; Priorytet 2 – zwiększenie dostępu do zatrudnienia oraz trwała integracja na rynku pracy osób poszukujących pracy i nieaktywnych zawodowo, zapobieganie bezrobociu (zwłaszcza bezrobociu długoterminowemu oraz bezrobociu wśród młodzieży), zachęcanie do aktywności w starszym wieku i dłuższej aktywności zawodowej oraz zwiększanie uczestnictwa w rynku pracy; Priorytet 3 – zwiększanie integracji społecznej osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji w celu ich trwałej integracji na rynku pracy oraz zwalczanie wszelkich form dyskryminacji na rynku pracy; Priorytet 4 – wzmacnianie kapitału ludzkiego; Priorytet 5 – wspieranie partnerstwa, paktów i inicjatyw na poziomie transnarodowym, krajowym, regionalnym i lokalnym.”

Źródło: Rozporządzenie (WE) nr 1081/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego.

Europejski Fundusz Społeczny (EFS) jest głównym instrumentem finansowym UE umożliwiającym wspieranie zatrudnienia, poprawę warunków pracy i wyrównanie szans dla wszystkich obywateli UE poszukujących pracy. Jego działalność polega na inwestowaniu w zasoby ludzkie w Europie – pracowników, młodzież i wszystkich ludzi szukających pracy.

EFS zajmuje się następującymi dziedzinami:

- przeciwdziałaniem zjawisku wykluczenia społecznego,
- kształceniem ustawicznym,
- doskonaleniem kadr gospodarki,
- rozwojem przedsiębiorczości,
- zwiększaniem dostępu i uczestnictwa kobiet na rynku pracy.

Obecny okres programowania EFS, obejmujący lata 2007–2013, przebiega pod hasłem „Inwestycje w kapitał ludzki”. EFS zainwestuje w tym okresie około 75 miliardów euro – czyli blisko 10% budżetu UE – w projekty mające na celu zwiększenie zatrudnienia. Środki finansowe są przyznawane zgodnie z sześcioma priorytetami:

- poprawa jakości kapitału ludzkiego (34% wszystkich środków);

- poprawa dostępu do zatrudnienia i równowaga (30%);
- poprawa zdolności adaptacyjnych pracowników i firm, przedsiębiorstw i przedsiębiorców (18%);
- poprawa integracji społecznej osób mniej uprzywilejowanych (14%);
- wzmocnienie zdolności instytucjonalnych na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym (3%);
- mobilizacja na rzecz reform w obszarze zatrudnienia i integracji (1%).

Realny podział środków w każdym regionie będzie ulegał zmianom w zależności od lokalnych i regionalnych priorytetów. Wszystkie sześć priorytetów odnosi się zarówno do celu konwergencji, jak i do celu konkurencyjności regionalnej i zatrudnienia, przy czym regiony konwergencji kładą zwykle większy nacisk na priorytet „poprawa kapitału ludzkiego”.

3.2. Realizacja Polityki Unii Europejskiej w Polsce w zakresie wspierania rozwoju sektora MSP

Kierunki wsparcia Polski ze środków finansowych UE w latach 2007–2013 w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) oraz Funduszu Spójności (FS) zostały określone przez Polskę w dokumencie Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia (NSRO) 2007–2013 wspierające wzrost gospodarczy (Narodowe Strategiczne Ramy..., 2007). Wymóg przygotowania NSRO wynika z Rozporządzenia Rady WE nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. Dokument NSRO prezentuje strategię rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, w tym cele polityki spójności w Polsce w latach 2007–2013 oraz określa system wdrażania funduszy unijnych w ramach budżetu Wspólnoty na lata 2007–2013. Dokument został przygotowany w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego i zaakceptowany przez Komisję Europejską 9 maja 2007 r. Celem głównym NSRO jest tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki polskiej opartej na wiedzy i przedsiębiorczości zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej. Do realizacji tego przyczynić się ma 6 celów szczegółowych:

1. Poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych oraz rozbudowa mechanizmów partnerstwa.
2. Poprawa jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej.
3. Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski.
4. Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, w tym szczególnie sektora wytwórczego o wysokiej wartości dodanej oraz rozwój sektora usług.

5. Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej.
6. Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich.

Cele zawarte w NSRO realizowane są na szczeblu krajowym i regionalnym za pomocą różnego rodzaju programów, wskazanych w tabeli 9.

Tabela 9. Alokacja środków polityki regionalnej i strukturalnej w Polsce w latach 2007–2013

Program operacyjny	Kwota środków (mld euro)	Udział w środkach ogółem (%)	Źródło finansowania
Infrastruktura i Środowisko	27,9	41,9	EFRR, FS
Regionalne Programy Operacyjne	16,6	24,9	EFRR
Kapitał Ludzki	9,7	14,6	EFS
Innowacyjna Gospodarka	8,3	12,4	EFRR
Rozwój Polski Wschodniej	2,3	3,4	EFRR (w tym dodatkowo 992 mln euro przyznane przez Radę Europejską)
Pomoc Techniczna	0,5	0,8	EFRR

Źródło: Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie, Narodowa Strategia Spójności, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2007.

Wszystkie programy poza RPO są zarządzane przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, co oznacza, że jedynie 24,7% środków polityki regionalnej UE w Polsce w latach 2007–2013 jest zarządzane faktycznie regionalnie, a ponad 75% centralnie. Ich wdrażanie w Polsce ma niewątpliwie pozytywny wpływ na rozwój przedsiębiorczości. W niniejszym opracowaniu skupiono się na ocenie działań zorientowanych na podnoszeniu jakości kapitału ludzkiego i transferu wiedzy do sektora MSP. Szczegółową analizą objęto wybrane działania wdrażane w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (PO KL), na realizację którego przeznaczono w Polsce 9,7 mld euro. Program ten stanowi odpowiedź na wyzwania, jakie przed państwami członkowskimi UE, w tym również Polską, stawia odnowiona Strategia Lizbońska. Do wyzwań tych należą: uczynienie z Europy bardziej atrakcyjnego miejsca do lokowania inwestycji i podejmowania pracy, rozwijanie wiedzy i innowacji oraz tworzenie większej liczby trwa-

łych miejsc pracy. Podstawowym celem Programu jest wzrost zatrudnienia i spójności społecznej, realizowany poprzez następujące cele strategiczne:

- podniesienie poziomu aktywności zawodowej oraz zdolności do zatrudnienia osób bezrobotnych i biernych zawodowo,
- zmniejszenie obszarów wykluczenia społecznego,
- poprawa zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorstw w zakresie zmian zachodzących w gospodarce,
- upowszechnienie edukacji społeczeństwa na każdym etapie kształcenia przy równocześnie lepszej jakości usług edukacyjnych i ich silniejszym powiązaniu z potrzebami gospodarki opartej na wiedzy,
- zwiększenie potencjału administracji publicznej w zakresie opracowywania polityk i świadczenia usług wysokiej jakości oraz wzmocnienie mechanizmów partnerstwa,
- wzrost spójności terytorialnej.

Cele PO KL są realizowane również przez inne programy operacyjne oraz działania regulacyjne (Krajowy Program Reform). Instytucją zarządzającą PO KL jest Departament Zarządzania Europejskim Funduszem Społecznym Ministerstwa Rozwoju Regionalnego. Program Kapitał Ludzki jest wdrażany na poziomie centralnym (Priorytety I-V) oraz na poziomie regionalnym (Priorytety VI-IX). Oprócz Instytucji zarządzającej PO KL są również instytucje, które pośredniczą w realizacji Programu. Do instytucji pośredniczących na poziomie centralnym należą: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Departament Wdrażania EFS – Priorytet I-II; Ministerstwo Edukacji Narodowej, Departament Funduszy Strukturalnych – Priorytet III; Narodowe Centrum Badań i Rozwoju – Priorytet IV. Na poziomie regionalnym rolę tę pełnią najczęściej Urzędy Marszałkowskie lub wojewódzkie Urzędy Pracy.

3.3. Ocena skuteczności wsparcia realizowanego w ramach POKL 2007–2013

Program Operacyjny Kapitał Ludzki (POKL) jest jednym z wiodących programów wspierających przedsiębiorczość i jednym z programów służących realizacji Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007-2013. Obejmuje on całość interwencji Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) w Polsce. 28 września 2007 r. Komisja Europejska wydała decyzję w sprawie przyjęcia jego do realizacji. Środki tego Programu służą finansowaniu działań szczegółowych, pogrupowanych w dziesięć obszarów wsparcia (priorytetów):

- I. zatrudnienie i integracja społeczna;
- II. rozwój zasobów ludzkich i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw oraz poprawa stanu zdrowia osób pracujących;

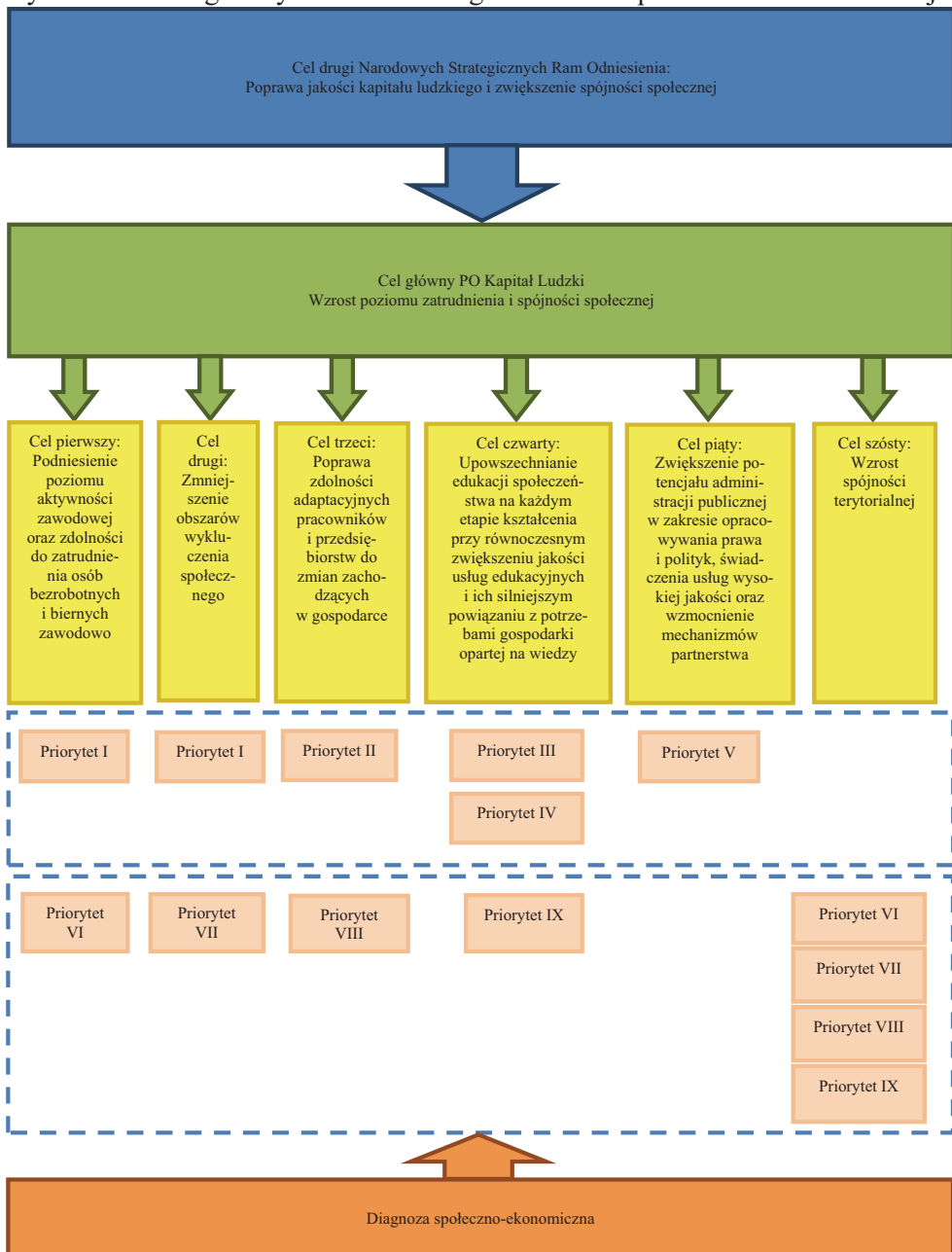
- III. wysoka jakość systemu oświaty;
- IV. szkolnictwo wyższe i nauka;
- V. dobre rządzenie;
- VI. rynek pracy otwarty dla wszystkich;
- VII. promocja integracji społecznej;
- VIII. regionalne kadry gospodarki;
- IX. rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach;
- X. pomoc techniczna.

Badanie skuteczności wsparcia realizowanego w ramach komponentu regionalnego PO KL 2007–2013”, przeprowadzono w 2013 roku, a jego wyniki przedstawiono w raporcie końcowym z I fali badania ewaluacyjnego w 2013 roku. W raporcie zawarto ocenę skuteczności zrealizowanego wsparcia, rozumianego jako znalezienie pracy lub samozatrudnienie w przypadku osób dotychczas niepracujących oraz podwyższenie jakości zatrudnienia doszkalających się w projektach osób pracujących.

Wyniki przeprowadzanych analiz wykazały, że w ciągu pół roku po zakończeniu swojego udziału w projekcie 30% bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo wspieranych w projektach komponentu regionalnego PO KL podjęło pracę, dodatkowo 8% uczestników samych stworzyło dla siebie miejsce pracy. W najmłodszej (15-24 lat) grupie wspieranej w PO KL pracę znalazło 38% badanych. Udział osób pracujących (skuteczność zatrudnieniowa) w poszczególnych województwach jest różnicowana i waha się od 56-58% w lubuskim i pomorskim do 28% w województwie świętokrzyskim (Badanie skuteczności... 2013). Wydaje się, że obserwowana wysoka skuteczność zatrudnieniowa ogólna w poszczególnych województwach w dużej mierze wynika z dużej liczby osób w nich samozatrudnionych, na co mają wpływ przede wszystkim przyznane środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej.

Ocena wsparcia w zakresie podwyższenia jakości zatrudnienia doszkalających się w projektach osób pracujących, wykazała, że pół roku po projekcie PO KL 92% z nich pracuje nadal u tego samego pracodawcy, co przed projektem. Okazało się, że poszczególne instrumenty wsparcia (np. staże, szkolenia) powodują wzrost dochodów u osób z nich korzystających (np. 32% uczestników szkoleń). Przeprowadzona ocena skuteczności wsparcia w ramach PO KL wykazała, że 91% uczestników projektów uzyskało większą motywację do pracy zawodowej, 75% nauczyło się pracować w zespole, 96% uczestników jest bardziej pewna siebie i swoich umiejętności, a 94% stało się bardziej cennym pracownikiem dla pracodawcy. Większość uczestników projektów (90%) stwierdziła, że w swojej pracy wykorzystuje wiedzę lub umiejętności zdobyte w trakcie udziału w projekcie (Badanie skuteczności... 2013).

Rysunek 16. Cel główny oraz cele szczegółowe PO Kapitał Ludzki i ich realizacja

Źródło: Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2007, s. 156.

Pod względem efektywności zatrudnieniowej, najwyższe wartości wskaźników zarejestrowano w Priorytecie VI POKL, gdzie ponad połowa osób bezrobotnych i poszukujących pracy, podjęło pracę w okresie 6 miesięcy po zakończeniu udziału w projekcie. Ponadto wyniki przeprowadzonych analiz wykazały, że im większe jest powiązanie projektu z pracodawcami tym częściej mają one pozytywny wpływ na zmianę sytuacji zawodowej osób bezrobotnych. 3/4 badanych, którzy utrzymali swoje zatrudnienie pół roku po zakończeniu w projekcie uznało, że udzielone wsparcie miało wpływ na znalezienie pracy (Badanie skuteczności... 2013).

W ramach Priorytetu VI – „Rynek pracy otwarty dla wszystkich”, wdrażane działania oddziałują na aktywizację zawodową osób bezrobotnych i biernych zawodowo na poziomie regionów, które charakteryzuje odmienna specyfika występujących problemów (np. obszary popegeerowskie). Ważnym elementem wsparcia w ramach tego Priorytetu jest tworzenie warunków sprzyjających podnoszeniu zdolności do zatrudnienia osób bezrobotnych, obejmujące m.in. działania na rzecz dalszego doskonalenia, bądź zmiany kwalifikacji zawodowych w formie szkoleń, kursów i praktyk oraz możliwości zdobycia doświadczeń zawodowych w miejscu pracy. Pomoc koncentruje się również na rozwoju przedsiębiorczości i samozatrudnienia, obejmując m.in. doradztwo, szkolenia oraz usługi finansowo prawne adresowane do osób pragnących rozpocząć własną działalność gospodarczą. Działanie 6.1., 6.2 i 6.3. realizowane w ramach Priorytetu VI mają doniosłe znaczenie dla rozwoju przedsiębiorstw sektora MSP, są to jednocześnie działania zgodne z Osią 3 PROW 2007–2013, działaniami „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” oraz „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”.

Celami szczegółowymi realizowanymi w ramach Priorytetu VI jest:

- zwiększenie zasięgu oddziaływania Aktywnej Polityki Rynku Pracy;
- zwiększenie poziomu zatrudnienia wśród osób młodych;
- zmniejszanie bezrobocia wśród osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy (kobiet, osób długotrwale bezrobotnych, osób niepełnosprawnych, osób bezrobotnych zamieszkujących na obszarach wiejskich);
- zwiększenie poziomu zatrudnienia wśród osób starszych.

Projekty realizowane w ramach działań Priorytetu VI powinny przyczynić się do osiągnięcia efektów realizacji określonych dla Priorytetu VI:

1. Objęcia wsparciem 45% zarejestrowanych osób bezrobotnych i poszukujących pracy.
2. Objęcia 100% kluczowych pracowników PSZ szkoleniami realizowanymi w systemie pozaszkolnym, istotnymi z punktu widzenia regionalnego rynku pracy.

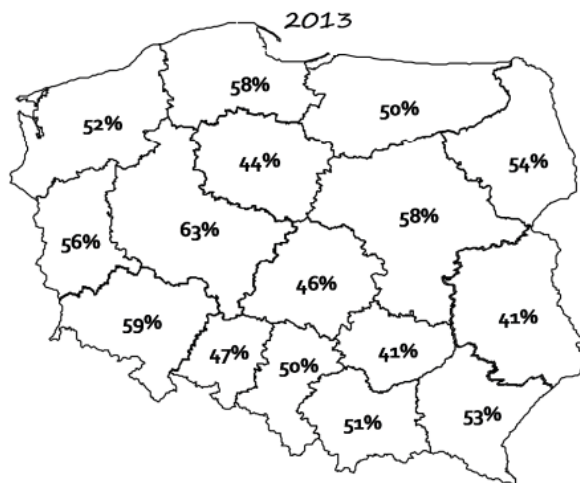
3. Objęcia wsparciem 50% młodych osób bezrobotnych i poszukujących pracy (15-24 lata).
4. Objęcia 50% bezrobotnych kobiet instrumentami rynku pracy oraz usługą szkoleniową.
5. Objęcia 35% bezrobotnych osób niepełnosprawnych instrumentami rynku pracy oraz usługą szkoleniową.
6. Objęcia 50% osób bezrobotnych zamieszkujących na obszarach wiejskich instrumentami rynku pracy oraz usługą szkoleniową.
7. Objęcia 40% starszych osób bezrobotnych (50-64 lata) instrumentami rynku pracy oraz usługą szkoleniową.

Badania przeprowadzone w 2010 roku, na grupie osób bezrobotnych – uczestników projektów w ramach Poddziałania 6.1.1. w województwie dolnośląskim, wykazały 52% skuteczność zrealizowanych projektów po 6 miesiącach od ich zakończenia (Ocena trafności doboru...2010). Podobne wyniki uzyskano w województwie wielkopolskim, w którym wykonano szczegółową analizę Poddziałania 6.1.1.; 6.1.3.; i 6.2. Przeprowadzone badania wykazały 53% skuteczność realizowanych projektów (Analiza postępów wdrażania...2011).

Rysunek 17 przedstawia w układzie województw w 2013 roku, udział osób bezrobotnych i poszukujących pracy, które podjęły pracę w okresie do 6 miesięcy po zakończeniu udziału w projekcie, w łącznej liczbie osób, które zakończyły udział w projektach.

Wyniki przeprowadzanych analiz wykazały, że w udział bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo wspieranych w ramach Priorytetu VI PO KL w 2013 roku, które podjęły pracę w okresie do 6 miesięcy po zakończeniu udziału w projekcie, w łącznej liczbie osób, które zakończyły udział w projektach jest zróżnicowany w skali międzyregionalnej (poszczególnych województw) i waha się od 42% w województwie lubelskim do 63% w województwie wielkopolskim. Projekty realizowane w ramach Priorytetu VI POKL wykazały, w odniesieniu do osób 15-24 lata, skuteczność wynoszącą 52% przy oczekiwanej 58%, aczkolwiek poziom skuteczności realizowanych projektów sukcesywnie wzrastał w kolejnych latach ich wdrażania. W roku 2010 wskaźnik ten kształtował się na poziomie 40%, a w 2012 roku wzrósł w stosunku do 2010 roku o 8 punktów procentowych. Realizowane projekty okazały się skuteczne również w odniesieniu do grupy osób bezrobotnych i poszukujących pracy w wieku 50-64 lata, aczkolwiek większą skuteczność wykazują w stosunku do mężczyzn (43%), niż kobiet (35%), przy oczekiwanym wskaźniku skuteczności 35%. Wysoką skutecznością w ramach Priorytetu VI PO KL odznaczają się również projekty kierowane do osób niepełnosprawnych (39% skuteczności), przy oczekiwanym wskaźniku 35%.

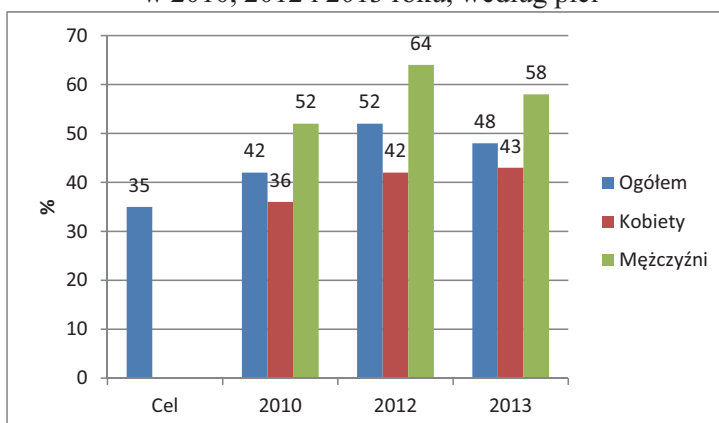
Rysunek 17. Udział osób bezrobotnych i pozostających bez pracy, które podjęły pracę w okresie do 6 miesięcy po zakończeniu udziału w projekcie, w łącznej liczbie osób, które zakończyły udział w projektach, według województw w 2013 roku

Źródło: *Badanie skuteczności wsparcia...2013.*

Ocena skuteczności realizowanych projektów w ramach Priorytetu VI POKL była również przedmiotem szczegółowych analiz w stosunku do osób zamieszkujących na obszarach wiejskich.

Rysunek 18. Udział osób bezrobotnych i pozostających bez pracy z obszarów wiejskich, które podjęły pracę w okresie do 6 miesięcy po zakończeniu udziału w projekcie, w łącznej liczbie osób, które zakończyły udział w projektach w 2010, 2012 i 2013 roku, według płci

Źródło: *Badanie skuteczności wsparcia...2013.*

Projekty realizowane w ramach Priorytetu VI PO KL w odniesieniu do osób bezrobotnych i poszukujących pracy z obszarów wiejskich charakteryzuje wysoka skuteczność wsparcia w analizowanych latach, odnosi się to zarówno do kobiet, jak i do mężczyzn, aczkolwiek większą skuteczność wykazują projekty kierowane do mężczyzn (o 15 pkt. procentowych w 2013 roku).

Tabela 10. Udział osób bezrobotnych i poszukujących pracy, które podjęły samozatrudnienie w okresie do 6 miesięcy po zakończeniu udziału w łącznej liczbie osób, które zakończyły udział w projektach w 2012 roku

Grupa objęta wsparciem	Cel (%)	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Ogółem (%)	20,0	29,0	38,0	22,0
15-24 lata	10,0	13,9	17,6	11,0
50-64 lata	10,0	25,2	37,6	12,6

Źródło: Badanie osiągniętych wartości...2012.

Wysoka skuteczność udzielonego wsparcia, obserwowana jest także w zakresie podejmowania samozatrudnienia przez osoby bezrobotne i poszukujące pracy. Wysoka skuteczność wsparcia odnosi się zarówno do grupy osób młodych (15-24 lata), jak i do grupy w wieku 50-64 lata. W 2012 roku udział osób bezrobotnych i poszukujących pracy, które podjęły samozatrudnienie w okresie do 6 miesięcy po zakończeniu udziału w projektach wynosił 29% i był wyższy o 9 pkt. procentowych od oczekiwanego. Wsparcie kierowane do mężczyzn wykazywało się większą skutecznością wsparcia aniżeli do kobiet.

4. Tworzenia nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich w wyniku subsydiowania działalności przedsiębiorstw

Wsparcie w postaci subsydiowania obszarów wiejskich związane z poprawianiem warunków życia i prowadzenia działalności gospodarczej, może przybrać formę bezpośredniego wsparcia tworzenia i funkcjonowania przedsiębiorstw, jak i poprawy ogólnych warunków dla prowadzenia działalności gospodarczej. Oba komponenty uzupełniają się, trudno bowiem liczyć na znaczne efekty gospodarcze w samych wspartych przedsiębiorstwach (takie jak wzrost przychodów i zysków firmy, wzrost zatrudnienia, internacjonalizacji i innowacyjności przedsiębiorstw itd.), jeśli będą one operować w niesprzyjających warunkach gospodarczych (np. braku rozwiniętej sieci telekomunikacyjnej, drogowej, elektroenergetycznej itd.). O ile identyfikacja i pomiar bezpośrednich efektów oddziałujących na konkretne parametry ekonomiczne funkcjonowania

pojedynczego przedsiębiorstwa, związanych z ulepszeniem infrastruktury otaczającej przedsiębiorstwo jest trudna (aczkolwiek nie niemożliwa), o tyle efekty bezpośredniej interwencji w samym przedsiębiorstwie łatwiej jest zdiagnozować i ocenić. Przykładem na powyższe może być udzielenie dotacji inwestycyjnej ale należy zaznaczyć, iż szacunki dotyczące oceny jej efektów mogą być obciążone pewnym poziomem błędów.

Dokonując oceny poszczególnych komponentów wsparcia obszarów wiejskich w Polsce, trzeba postawić pytanie, które zadała prof. K. Duczkowska-Małysz: Czy są szanse na dobrą politykę rozwoju obszarów wiejskich, przynoszącą efekty nie dlatego, że wpompowano w regiony wiejskie unijne miliardy, ale dlatego, że został – dzięki kryteriom i warunkom – stworzony samoczynny mechanizm modernizacji i przyspieszenia wzrostu, który wykorzystają samorządy, przedsiębiorstwa, gospodarstwa rolne, organizacje pozarządowe, aby zapewnić rozwój²⁷. Pytanie to jest szczególnie uzasadnione w przypadku bezpośredniego wspierania działalności przedsiębiorstw i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich – wsparcie to nie ma bowiem charakteru socjalnego, a nakierowane jest na efekt prorozwojowy, wykorzystując zwiększoną motywację ludzi otrzymujących wsparcie do działania. Niemniej jednak, aby na tak skomplikowane pytanie odpowiedzieć, trzeba dokonywać stałego monitoringu działań i środków przeznaczanych na rozwój obszarów wiejskich. W przypadku subsydiowania działalności przedsiębiorstw funkcjonujących na obszarach wiejskich w pierwszej kolejności należy rozpatrywać, czy i na ile udało się osiągnąć zakładane cele i rezultaty stawiane przed interwencją państwową, a w drugiej kolejności starać się jak najrzetelniej ocenić całościowe efekty (ekonomiczne i społeczne) wynikające z tejże interwencji.

W dalszym ciągu występują w Polsce, a nawet narastają, dysproporcje w wyposażeniu infrastrukturalnym pomiędzy obszarami wiejskimi a miastami. W wyniku poprawy wydajności pracy w rolnictwie pojawia się problem zagospodarowania powstałych nadwyżek siły roboczej przez nierolnicze sektory gospodarki. Niezagospodarowane zasoby pracy na obszarach wiejskich oraz ich mała mobilność powodują konieczność stymulowania rozwoju działalności gospodarczej. Stosowane w ramach polityki strukturalnej, polityki spójności oraz polityki regionalnej instrumenty mają odegrać rolę stymulant rozwoju tej działalności²⁸. Wiele badań oraz danych statystycznych wskazuje na fakt, iż bezro-

²⁷ Duczkowska-Małysz K., 2008, *Ekspertyza Przyszłość polityki rozwoju obszarów wiejskich. Możliwe scenariusze. Dylematy i wyzwania*, Katedra Rozwoju Obszarów Wiejskich, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa, s. 3.

²⁸ Wasilewski A., (red. nauk.), 2011, *Instrumenty polityki regionalnej i strukturalnej wspierające rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich*, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa, s. 7.

bocie jest szczególnie dotkliwie odczuwalne na obszarach wiejskich. Fakt ten nie jest często podkreślany w oficjalnych statystykach ze względu na powszechność występowania na obszarach wiejskich tzw. bezrobocia ukrytego. Zjawiska tego nie można jednak dokładnie określić z uwagi na to, iż część ludności wiejskiej, mimo że stanowi niewykorzystaną siłę roboczą, nie spełnia jednego z kryteriów niezbędnych do uzyskania statusu bezrobotnego, określonego w ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy²⁹. Mowa tu o kryterium wielkości gospodarstwa rolnego (stąd w statystykach wykazywane są jedynie osoby posiadające gospodarstwo rolne o powierzchni nieprzekraczającej 2 ha przeliczeniowych). Według stanu na koniec 2012 r. zarejestrowanych było 53,5 tys. bezrobotnych posiadających takie gospodarstwo. Na przestrzeni roku ich liczba wzrosła o 4,3 tys. osób, tj. o 8,8%³⁰. Nawet nie biorąc pod uwagę zjawiska bezrobocia ukrytego, to i tak obszary wiejskie należy uznać za szczególnie dotknięte problemem bezrobocia. Na wsi mieszka ok. 39% ludności Polski, natomiast wśród bezrobotnych mieszkańcy wsi stanowią ok. 43-45%. W końcu stycznia 2013 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 1 010,2 tys. bezrobotnych zamieszkałych na wsi. W porównaniu do stanu ze stycznia 2012 r., liczba bezrobotnych zamieszkałych na wsi zwiększyła się o 8,1%³¹.

Istotny jest nie tylko problem bezrobocia na obszarach wiejskich, ale także jego przestrzenne zróżnicowanie. Procentowy udział mieszkańców wsi w ogólnej liczbie bezrobotnych oscylował od 22,0% do 62,8% w zależności od regionu, przy czym aż w 9 województwach przekraczał średnią dla kraju³². Poza tym, duże przestrzenne zróżnicowanie problemu bezrobocia na obszarach wiejskich nie ogranicza się tylko do różnicy pomiędzy poszczególnymi województwami. Również wewnątrz regionów występuje silna polaryzacja (należy zauważyć, że zróżnicowanie stóp bezrobocia w Polsce pomiędzy województwami jest znacznie niższe niż zróżnicowanie stóp bezrobocia pomiędzy gospodarkami Unii Europejskiej i państw strefy euro, przy zejściu na poziom podregionów współczynnik zmienności stóp bezrobocia w Polsce wzrasta z 0,23 do 0,36; jeszcze większe jest zróżnicowanie stóp bezrobocia na poziomie powiatów –

²⁹ Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, Dz.U. 2004 Nr 99 poz. 1001, z późn. zm.

³⁰ Stan i struktura rejestrowanego bezrobocia na wsi w 2012 roku, 2013, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej Departament Rynku Pracy, Warszawa, s. 6-7.

³¹ Bezrobocie rejestrowane w Polsce, Raport miesięczny – styczeń 2013, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej Departament Rynku Pracy, Warszawa, s. 3.

³² Stan i struktura rejestrowanego bezrobocia na wsi w 2012 roku, 2013, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej Departament Rynku Pracy, Warszawa s. 5.

0,39)³³. Problem ten został dostrzeżony przez ekspertów zajmujących się problematyką rozwoju obszarów wiejskich, dlatego też w jednym z działań Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich nakierowanych na subsydiowanie działalności przedsiębiorstw (a mianowicie „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”), wprowadzono rozwiązania premiujące projekty z obszarów wiejskich, szczególnie dotkniętych problemem bezrobocia – o czym będzie mowa w dalszej części niniejszego opracowania.

Mając na uwadze powyższe dane można powiedzieć, że sytuacja ludności zamieszkałej na wsi pozostaje trudna. Złożyło się na to szereg przyczyn. Generalnie do najważniejszych przyczyn utrzymującego się wysokiego bezrobocia ludności zamieszkałej na obszarach wiejskich zaliczyć można:

- niewystarczającą liczbę miejsc pracy zarówno na wsi, jak i w miastach dla ludności nie związanej z gospodarstwami rolnymi, widoczną zwłaszcza w okresie ujemnego wpływu kryzysu gospodarczego na rynek pracy (nietworzenie nowych, bądź likwidacja istniejących miejsc zatrudnienia, w tym zwiększone zwolnienia grupowe);
- mniejszą w omawianym roku, w odniesieniu do lat poprzednich (np. w porównaniu do 2010 r.), pulą środków Funduszu Pracy na aktywne programy walki z bezrobociem, co spowodowało ograniczenie liczby osób objętych tymi programami (praca subsydiowana, szkolenia, staże, przygotowanie zawodowe dorosłych, prace społecznie użyteczne);
- utrzymywanie się na rynku pracy ukrytego bezrobocia w rolnictwie³⁴.

Zważając na powyższe fakty w niniejszym opracowaniu skupiono się na szacowaniu efektów subsydiowania działalności przedsiębiorstw na obszarach wiejskich w aspekcie ich wpływu na tworzenie nowych miejsc pracy. Nie ma bowiem innego rozwiązania problemu bezrobocia na wsi (jeśli chcemy uniknąć tzw. „opustoszenia wsi”), jak tworzenie nowych miejsc pracy (w tym tych, nie związanych z rolnictwem).

4.1. Subsydiowanie działalności przedsiębiorstw na obszarach wiejskich

W obecnej perspektywie finansowej głównymi źródłami subsydiowania działalności gospodarczej przedsiębiorstw na obszarach wiejskich jest:

³³ Broniatowska P., Gajewski P., Rogut A., *Rynek pracy w makroregionie wschodnim*, 2011, Ekspertyza wykonana na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego na potrzeby aktualizacji Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020, Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa, s. 11.

³⁴ Stan i struktura rejestrowanego bezrobocia na wsi w 2012 roku, 2013, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej Departament Rynku Pracy, Warszawa, s. 7.

- działanie w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) zatytułowane „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”;
- działanie w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) zatytułowane „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”.

Nie są to wszystkie możliwości, polegające na subsydiowaniu funkcjonujących lub powstających przedsiębiorstw na obszarach wiejskich. Alternatywą dla tych programów był bowiem Program Operacyjny Kapitał Ludzki (działanie 6.2 – Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia) lub działania w ramach poszczególnych Regionalnych Programów Operacyjnych. Niemniej jednak, wsparcie to nie było ograniczone jedynie do obszarów wiejskich (aczkolwiek były pewne preferencje dla mieszkańców obszarów wiejskich, w postaci dodatkowych punktów w procesie aplikowania o te środki (np. wspomniane działanie 6.2. POKL). Podobnie w przypadku dotacji przyznawanych w ramach Programów Operacyjnych – gdzie głównymi beneficjentami (odbiorcami dotacji) były firmy miejskie.

Jeszcze inną formą subsydiowania przedsiębiorstw (nie związaną z programami pomocowymi Unii Europejskiej), z której mieszkańcy wsi mogą skorzystać są dotacje przeznaczane z Funduszu Pracy na podjęcie działalności gospodarczej. Podobnie jak w przypadku Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki oraz Regionalnych Programów Operacyjnych, mieszkańcy obszarów wiejskich nie są jednak jedyną grupą docelową, do której kierowane są te środki.

Jeśli chodzi o wspomniane działania realizowane w ramach PROW, czyli: „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” i „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” – różnica pomiędzy tymi działaniami polega na tym, iż są one adresowane do odmiennych grup beneficjentów.

W przypadku pierwszego z wymienionych działań pomoc skierowana jest do rolników, domowników i małżonków rolników, którzy pragną podjąć lub rozwinąć nierolniczą działalność gospodarczą (dozwolone rodzaje działalności określono przy wykorzystaniu Polskiej Klasyfikacji Działalności – jest to około 400 pozycji, rodzaje te wchodzi w zakres usług dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa; usług dla ludności; sprzedaży hurtowej i detalicznej; rzemiosła lub rękodzielnictwa; robót i usług budowlanych oraz instalacyjnych; usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem; usług transportowych; usług komunalnych; przetwórstwa produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych; magazynowania lub przechowywania towarów; wytwarzania produktów energetycznych z biomasy; rachunkowości, doradztwa lub usług informatycznych). Wymóg ten jest związany z potrzebą zapewnienia części ludności z obszarów wiejskich miejsc pracy i dochodów niezwiązanych z rolnictwem (zgodnie z celem działania, który brzmi: Różnicowanie działalności rol-

czej w kierunku podejmowania lub rozwijania przez rolników, domowników i małżonków rolników, działalności nierolniczej lub związanej z rolnictwem, co wpłynie na tworzenie pozarolniczych źródeł dochodów, promocję zatrudnienia poza rolnictwem na obszarach wiejskich)³⁵.

Zagadnienie to zajmuje ważne miejsce w obecnej wizji rozwoju obszarów wiejskich. Paradoksalnie jeśli chcemy zachować obszary wiejskie w jak najmniej zmienionej formie (przy czym nie chodzi tu o funkcję dostawcy żywności, ale elementy socjologiczne i kulturowe związane z obszarami wiejskimi), to w pewnym stopniu konieczne jest odchodzenie od rolnictwa na rzecz działalności pozarolniczej. Jak zauważył A. Hałasiewicz czynnikiem decydującym o miejscu obszarów wiejskich w rozwoju kraju jest dalszy wzrost poziomu aktywności zawodowej mieszkańców wsi i małych miast bez konieczności emigracji. By tak się działo potrzebny jest rozwój lokalnych i regionalnych ośrodków, rozwój pozarolniczej przedsiębiorczości, ale także poprawa dostępności komunikacyjnych lokalnych i regionalnych rynków pracy³⁶. Poziom pomocy finansowej w ramach PROW 2007–2013 wynosi maksymalnie 50% kosztów kwalifikowalnych operacji. Pomoc ma formę zwrotu części kosztów kwalifikowalnych operacji. Pomoc przyznaje się i wypłaca do wysokości limitu, który w okresie realizacji Programu wynosi maksymalnie 100 tys. zł na jednego Beneficjenta³⁷.

W drugim z omawianych działań, zatytułowanym „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”, beneficjentami mogą być zarówno osoby fizyczne, jak i prawne podejmujące lub prowadzące działalność gospodarczą. Aplikować o środki mogą również spółki handlowe nieposiadające osobowości prawnej (czyli spółki jawne, partnerskie, komandytowe oraz komandytowo-akcyjne), a także wspólnicy spółek cywilnych (którzy po zmianach dotyczących funkcjonowania spółek cywilnych w polskich przepisach prawnych, są de facto traktowani jako oddzielne osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą). Niemniej jednak, zgodnie z nazwą działania, wymienione podmioty muszą być zakwalifikowane do mikroprzedsiębiorstw. Przy czym, kategoria ta została zdefiniowana zgodnie z artykułem 104 ustawy o swobodzie działalności gospodar-

³⁵ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 2011, Warszawa, s. 293.

³⁶ Hałasiewicz A., 2011, *Rozwój obszarów wiejskich w kontekście zróżnicowań przestrzennych w Polsce i budowania spójności terytorialnej kraju - ekspertyza*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, s. 27.

³⁷ Działanie 311 „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”, 2011, Poradnik dla beneficjentów, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Warszawa, s. 7.

czej, a mianowicie za mikroprzedsiębiorcę uważa się przedsiębiorcę, który w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych:

1. zatrudniał średniorocznie mniej niż 10 pracowników oraz
2. osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych nieprzekraczający równowartości w złotych 2 milionów euro, lub sumy aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości w złotych 2 milionów euro³⁸.

Pomoc w ramach tego działania może być przyznana w formie dotacji na operacje obejmujące wyłącznie inwestycje związane z podejmowaniem lub wykonywaniem działalności gospodarczej. Wachlarz inwestycji, których można dokonać w ramach tego działania jest szeroki, można bowiem otrzymać wsparcie na sprzęt biurowy i komputerowy, a nawet środki transportu (które w wielu działaniach są wykluczane). Można również otrzymać wsparcie na zakup i instalację maszyn, zakup lub przystosowanie budynków na potrzeby przedsiębiorstwa. Co ciekawe z listy tej nie są wykluczone środki na doradztwo, a nawet na reklamę i promocję produktu czy usługi (dozwolone rodzaje działalności określono podobnie jak w poprzednim działaniu „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”, wykorzystując Polską Klasyfikację Działalności).

Maksymalny poziom pomocy finansowej może wynosić 50% kosztów kwalifikowanych, natomiast limit pomocy uzależniony jest od liczby tworzonych miejsc pracy. Przy czym, wartości progowe w procesie wydatkowania środków finansowych ulegały zmianom. Początkowo, aby uzyskać refundację w wysokości 300 tys. zł, należało utworzyć co najmniej pięć nowych miejsc pracy – obecnie wystarczą 3 miejsca pracy. Generalne zasady, co do możliwej maksymalnej kwoty wsparcia są następujące:

- 100 tys. zł – jeśli ekonomiczny plan operacji (biznesplan) przewiduje utworzenie co najmniej 1 i mniej niż 2 miejsca pracy,
- 200 tys. zł – jeśli ekonomiczny plan operacji przewiduje utworzenie co najmniej 2 i mniej niż 3 miejsca pracy,
- 300 tys. zł – jeśli ekonomiczny plan operacji przewiduje utworzenie co najmniej 3 miejsca pracy³⁹.

Oprócz nacisku położonego w tym działaniu na tworzenie miejsc pracy, uwzględniono również fakt, gdzie te miejsca pracy będą tworzone. To znaczy oprócz punktów przyznawanych za tworzenie miejsc pracy (przy czym utworzenie jednego miejsca pracy jest w tym działaniu obligatoryjne), ważne jest

³⁸ Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, Dz.U. 2004 Nr 173 poz. 1807, z późn. zm.

³⁹ Działanie 312 „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”, 2010, Poradnik dla beneficjentów, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Warszawa, s. 13.

również czy tworzone miejsca pracy będą dotyczyły obszarów wiejskich, na których problem bezrobocia jest szczególnie dotkliwy. Ustalono to w ten sposób, że jeśli bezrobocie w powiecie, na obszarze którego jest położona gmina, w której jest planowana realizacja subsydiowanej operacji, było najwyższe w województwie – to wtedy przyznawało się maksymalną liczbę punktów (tj. 5 pkt). W dalszej kolejności liczba punktów była proporcjonalnie zmniejszana, w zależności od wyników bezrobocia w powiecie, w którym miała być realizowana dana inwestycja. Kolejnym kryterium, które promowało tworzenie miejsc pracy na obszarach najbiedniejszych było kryterium podstawowego dochodu podatkowego gminy. To znaczy, jeżeli podstawowy dochód podatkowy gminy, w której jest planowana realizacja operacji, w przeliczeniu na 1 mieszkańca był najniższy w województwie – to wtedy przyznawało się maksymalną liczbę punktów (tj. 5 pkt). W dalszej kolejności liczba punktów była proporcjonalnie zmniejszana, w zależności od dochodu podatkowego gminy, w której miała być realizowana dana inwestycja. Kryteria takie powodowały, iż wiele projektów, które otrzymywały maksymalną liczbę punktów za tworzenie miejsc pracy (tzn. projekty o wysokim potencjale tworzenia miejsc pracy), nie otrzymywały wsparcia z powodu dobrej kondycji powiatu i gminy, w której funkcjonowały. Niemniej jednak, jak już zostało wspomniane, sytuacje takie miały miejsce, bowiem postawiono nie tylko na ilościowy wymiar tworzenia nowych miejsc pracy, ale zadbano również o to, aby pieniądze te trafiały do faktycznie najbiedniejszych obszarów wiejskich, starając się tym samym wyrównywać dysproporcje w rozwoju społeczno-gospodarczym w ramach województw.

4.2. Efekty subsydiowania działalności gospodarczej na obszarach wiejskich w aspekcie tworzenia nowych miejsc pracy

Jak wynika z tytułu Osi 3 PROW (Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej) ogólny efekt interwencji w tym obszarze powinien wiązać się z rozwojem obszarów wiejskich poprzez wpływ ekonomiczny i społeczny, zarówno dzięki tworzeniu nowych mikroprzedsiębiorstw oraz dzięki różnicowaniu działalności w kierunku zajęć pozarolniczych⁴⁰. Niemniej jednak jednym z bezpośrednich efektów, jaki powinien wiązać się ze wspieraniem przedsiębiorstw i przedsiębiorczości jest tworzenie nowych miejsc pracy. Jest to wpisane w bezpośredni cel działania 311 – „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” realizowanego w ramach Osi 3, który brzmi: Różnicowanie działalności rolniczej w kierunku podejmowania lub rozwijania

⁴⁰ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 2011, Warszawa, s. 168.

przez rolników, domowników i małżonków rolników, działalności nierolniczej lub związanej z rolnictwem, co wpłynie na tworzenie pozarolniczych źródeł dochodów, promocję zatrudnienia poza rolnictwem na obszarach wiejskich⁴¹. Oczekuje się więc, że działania w ramach całej Osi 3 zapewnią nowe miejsca pracy i nowe możliwości dochodu na obszarach wiejskich. Podobny nacisk na tworzenie nowych miejsc pracy, jako główny wyznacznik poprawy jakości życia na obszarach wiejskich położono formułując kolejny cel bezpośredni działania realizowanego w ramach Osi 3 „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”. Cel ten brzmi: „Wzrost konkurencyjności gospodarczej obszarów wiejskich, rozwój przedsiębiorczości i rynku pracy, a w konsekwencji – wzrost zatrudnienia na obszarach wiejskich”⁴². Jak wynika z podanych przykładów jeden z głównych nacisków całej polityki wspierania przedsiębiorstw na obszarach wiejskich położony został na bezpośredni efekt tworzenia nowych miejsc pracy. Dlatego też pomoc w postaci subsydiowania, która została przyznana funkcjonującemu lub tworzącemu się przedsiębiorstwu obwarowana jest najczęściej warunkiem tworzenia nowych miejsc pracy (np. jednym z rezultatów wspomnianego działania „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” jest utworzenie 28 670 miejsc pracy, natomiast w przypadku działania „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” jest to 15 421 miejsc).

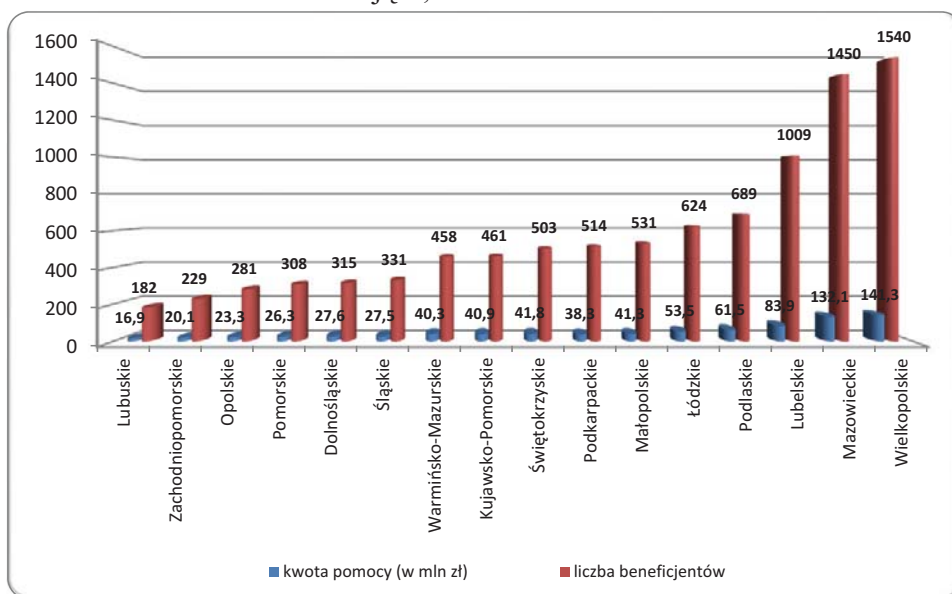
Działanie „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” uruchomione zostało w czerwcu 2008 roku. Do końca 2012 roku przeprowadzono pięć naborów wniosków. Tak więc przez 5 lat funkcjonowania działania złożono 28 999 wniosków o przyznanie pomocy na kwotę 2 626,1 mln zł, (w tym w naborach: 2008 r. złożono 4 050 wniosków na kwotę 331,3 mln zł, 2009 r. – 3 837 wniosków na kwotę 306,7 mln zł, w naborze 2010 r. – 8 816 wniosków na kwotę 784,7 mln zł, a w obu naborach przeprowadzonych w 2011 r. 12 296 wniosków na kwotę 1 203,4 mln zł); zawarto 14 120 umów na kwotę 1 242,2 mln zł; ARiMR wypłaciła dla 9 424 beneficjentów kwotę 816,6 mln zł⁴³.

⁴¹ Ibidem, s. 293.

⁴² Ibidem, s. 298.

⁴³ Sprawozdanie z działalności Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa za 2012 rok, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, 2013, Warszawa, s. 51-52.

Rysunek 19. Kwota zrealizowanych płatności (mln zł) i liczba beneficjentów w Działaniu 311 – Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej, narastająco, stanu na 31.12.2012

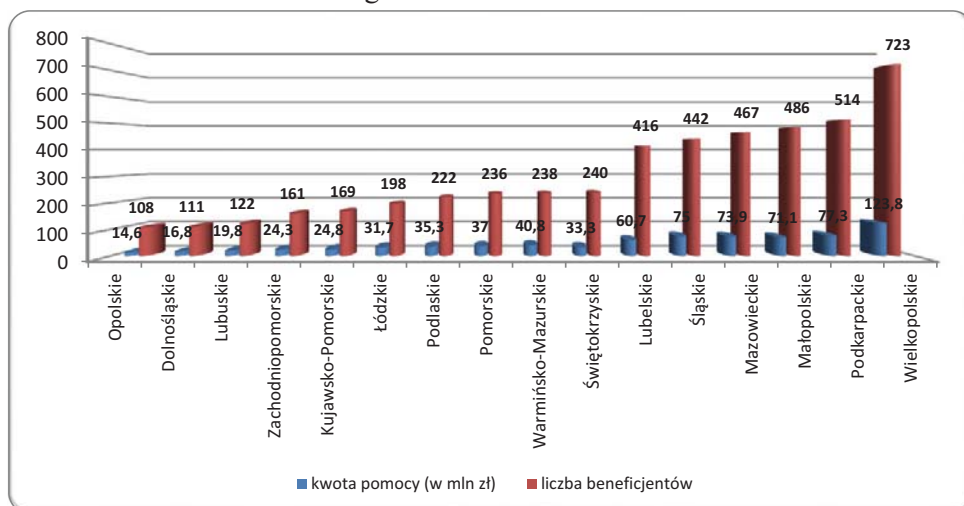
Źródło: Sprawozdanie z działalności Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa za 2012 rok, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Warszawa 2013, s. 52.

Jeśli chodzi o efekty w postaci utworzonych miejsc pracy – pełnej analizy będzie można dokonać po zamknięciu i rozliczeniu ostatnich dofinansowań. Jednak pewne pozytywne dane i sygnały z poszczególnych województw trafiały do prasy fachowej, jak i środków masowego przekazu już w ubiegłym roku. Przykładowo w województwie pomorskim szacowana liczba stworzonych miejsc pracy wynosiła w tamtym okresie około 350 (głównie w usługach dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa, usługach dla ludności, robotach i usługach budowlanych lub instalacyjnych, usługach turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem oraz usługach transportowych)⁴⁴. Niemniej jednak na pełniejsze efekty związane z nowymi miejscami pracy, utworzonymi w ramach tego działania trzeba będzie poczekać do 2014, bowiem w samym 2013 roku przewiduje się przekazanie znacznych kwot dofinansujących tworzenie przedsiębiorstw na obszarach wiejskich (w okresie 2007–2013 przewidziano przekazanie przedsiębiorstwom kwoty w wysokości 1,47 mld zł w ramach omawianego działania).

⁴⁴ Bujanowicz S., *Wpływ wsparcia Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na rozwój wsi w województwie pomorskim*, Pomorski Oddział Regionalny Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa –

Jak dotąd w ramach działania 312 „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” (wg danych na 31 grudnia 2012 r.), w ramach trzech naborów złożono 31 252 wnioski o przyznanie pomocy na kwotę 6 052,6 mln zł (w tym w naborze 2009 r. – 4 983 wnioski na kwotę 803,2 mln zł, w naborze 2010 r. – 10 540 wniosków na kwotę 2 019,8 mln zł, a w naborze 2011 r. – 15 729 wniosków na kwotę 3 229,6 mln zł). Ponadto zawarto 10 351 umów na kwotę 1 874,8 mln zł, zaś Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR) wypłaciła dla 4853 beneficjentów kwotę 760,2 mln zł⁴⁵.

Rysunek 20. Kwota zrealizowanych płatności (mln zł) i liczba beneficjentów w Działaniu 312 – Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw, narastająco wg stanu na 31.12.2012

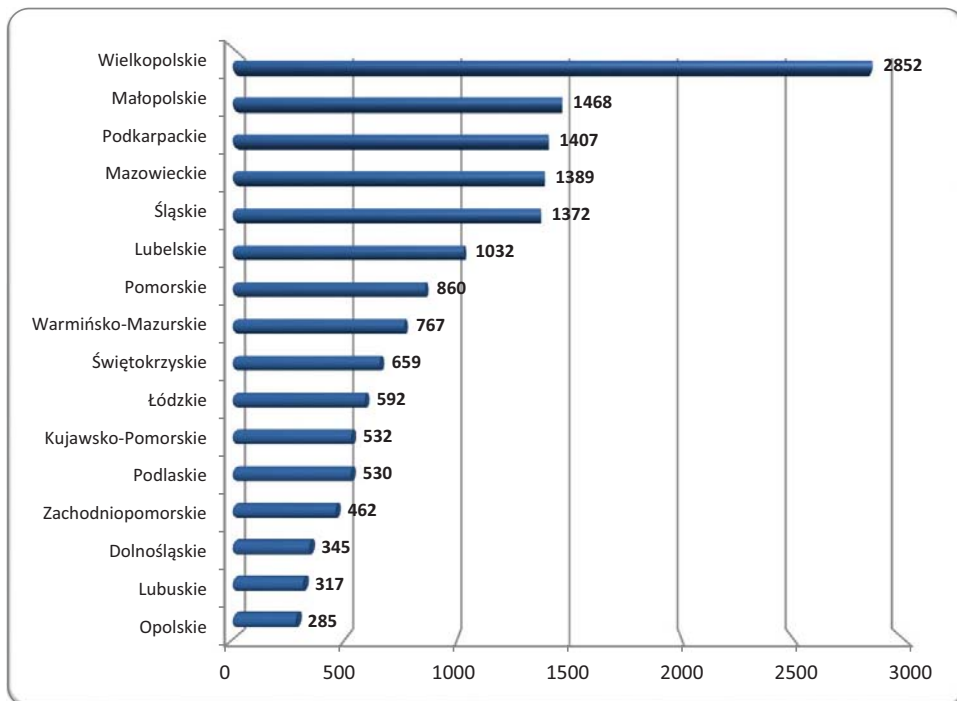
Źródło: Sprawozdanie z działalności Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa za 2012 rok, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Warszawa 2013, s. 53.

Podobnie jak w działaniu poprzednim („Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”), za wcześnie jeszcze, aby podsumować całkowity efekt wynikający z działania 312 „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”. W wielu województwach jeszcze w tym roku ogłaszane były kolejne nabory wniosków, w których mikroprzedsiębiorcy deklarują kolejne tworzenie miejsc pracy. Przykładowo w województwie mazowieckim w ramach działania 312 „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” PROW 2007–2013 do początków 2012 roku powstało ok. 250 miejsc pracy, natomiast według zawartych już umów w 2012

⁴⁵ Sprawozdanie z działalności Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa za 2012 rok, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, 2013, Warszawa, s. 53.

roku planowane było utworzenie jeszcze ok. 1 980 miejsc pracy⁴⁶. W województwie łódzkim zaś oddział Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa podaje liczbę 3 450 miejsc pracy (tyle miejsc zadeklarowali do końca roku 2012 utworzyć przedsiębiorcy, korzystający ze wsparcia). Oddział ARiMR w Gdyni podaje, iż w 2012 roku stworzono ok. 220 miejsc pracy, natomiast szacunki na uwzględniające następne 3 lata opiewają na 2,2 tys. miejsc pracy⁴⁷.

Rysunek 21. Liczba miejsc pracy utworzonych z pomocą środków z Działania 312 PROW 2007–2013

Źródło: Dane monitoringowe ARiMR, na podstawie podpisanych umów według stanu na 05.06.2012.

Przykładowo w naborze z samego 2010 roku, wnioskodawcy zaplanowali utworzenie około 20 tys. nowych miejsc pracy⁴⁸. W połowie 2012 roku szacowano, iż w związku z realizacją działania 312, w skali kraju powstało około 15 tys. nowych miejsc pracy (dane z rozbięciem na poszczególne województwa

⁴⁶ Tysiące miejsc pracy w Polsce dzięki funduszom unijnym – <http://biznes.onet.pl/tysiace-miejsc-pracy-w-polsce-dzieki-funduszom-uni,18490,5320139,news-detaj> – 1 grudzień 2012.

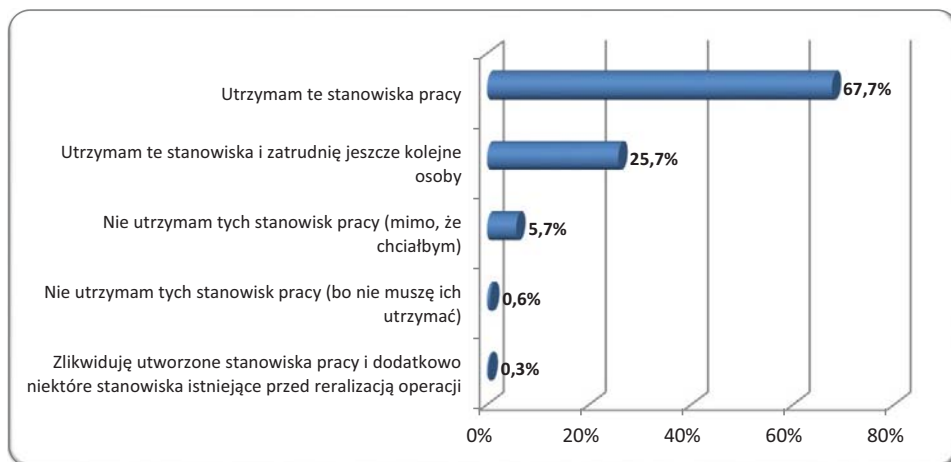
⁴⁷ Rozwój na terenach wiejskich – <http://www.farmer.pl> – 1 grudzień 2012.

⁴⁸ Forys K., 2010, *Wnioski o pomoc na ponad 2 miliardy złotych*, [w:] PROWięści – Miesięcznik dotyczący Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa, s.11.

przedstawiono na rysunku 21) . Daje to ponad 50% zrealizowanie zakładanego w ramach działania rezultatu odnośnie tworzenia nowych miejsc pracy, a dane te nie uwzględniają tysięcy następnych wniosków, które zostały ocenione w 2012 i 2013 roku.

Oprócz oficjalnych statystyk Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w ramach oceny wpływu subsydiowania przedsiębiorstw na powstawanie nowych miejsc pracy w ramach działania „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”, przeprowadziła badania na dobranych losowo próbach badawczych.

Rysunek 22. Ocena możliwości utrzymania stanowisk pracy utworzonych w ramach PROW

Źródło: Łyciuk-Bzdyra M., Wieteska E., Czemerajda D., Mazurek I., Wiatrak T., Wyniki badania – mikroprzedsiębiorczość na wsi – efekty działania „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, 2012, s. 13.

Przykładowo podać tu można badania przeprowadzone przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w 2012 roku przez zespół badawczy Wydziału Analiz i Strategii w Departamencie Programowania i Sprawozdawczości ARiMR. Z badań tych wynika, iż około 68% respondentów deklaruje, że utrzyma stanowiska pracy po okresie związania z celem, a prawie 26% ocenia, że nie tylko utrzyma te stanowiska ale również zatrudni kolejne osoby⁴⁹. Jest to bardzo dobra informacja, bo o ile ważnym jest tworzenie nowych miejsc pracy, to jeszcze ważniejszą kwestią jest utworzenie trwałych miejsc pracy. Interwencja publiczna związana z subsydiowaniem przedsiębiorstw na terenach wiejskich, powinna bowiem stanowić „koło zamachowe” nastawione na tworzenie

⁴⁹ Łyciuk-Bzdyra M., Wieteska E., Czemerajda D., Mazurek I., Wiatrak T., Wyniki badania – mikroprzedsiębiorczość na wsi – efekty działania „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, 2012, s. 13.

trwałych miejsc pracy i kreację dalszych miejsc – tworzonych w wyniku oddziaływania konkretnych programów, ale nie będących już efektem bezpośredniego subsydiowania przedsiębiorstwa. Jeśli okres zatrudnienia w większości przypadków byłby skorelowany z wymaganym okresem trwałości projektu, to przypuszczać można, iż wiele z tych miejsc zostało stworzonych „sztucznie”, a uzyskana dotacja była celem samym w sobie, a nie środkiem do uzyskania celu. Nie wiemy obecnie na ile owe deklaracje okażą się prawdziwe, jednakże nawet nieco gorsze efekty (z badań wynika, iż 93,4% wspartych przedsiębiorstw utrzyma lub nawet zwiększy zatrudnienie po okresie trwania projektu), byłyby satysfakcjonujące. Ponadto, z danych zebranych przez ARiMR wynika, że prawie 60% pracowników zatrudnionych w tych przedsiębiorstwach to osoby z innych miejscowości niż ta, w której prowadzona jest działalność firmy, a prawie 90% pracowników jest zatrudniona na stałe⁵⁰ (przy czym najwięcej nowych miejsc pracy powstało w usługach dla gospodarstw rolnych oraz dla ludności. Są to zakłady fryzjerskie, warsztaty samochodowe, sklepy, usługi geodezyjne, pensjonaty, a także usługi budowlane i instalacyjne).

4.3. Wspieranie rozwoju działalności gospodarczej w woj. warmińsko-mazurskim

Wspieranie rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej w woj. warmińsko-mazurskim odgrywa obecnie ważną rolę w rozwoju regionu. Poziom rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich Warmii i Mazur utrzymywał się bowiem poniżej średniej krajowej przez ostatnie kilkanaście lat. Świadczą o tym następujące dane:

- liczba podmiotów gospodarki narodowej na obszarach wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego w 2000 r. wynosiła 23 075, czyli 22,5% ich ogólnej liczby w województwie. Pomiędzy 2000 a 2009 rokiem ich liczba wzrosła do 29 599 (28,3%) i stanowiła 25,8% ich ogólnej liczby w województwie;
- na obszarach wiejskich Warmii i Mazur wskaźnik podmiotów gospodarczych na 10 tys. ludności w 2000 r. wyniósł średnio 407 a do 2009 roku wzrósł do 517. Jednak mimo, jego wzrostu jest on dużo mniejszy niż średnio

⁵⁰ Tysiące miejsc pracy na wsi dzięki funduszom UE – <http://www.polskieradio.pl/42/273/Artykul/645971>, Tysiące miejsc pracy na wsi dzięki funduszom UE – artykuł z 16.07.2012.

w województwie w badanym okresie, co świadczy o niskim nasyceniu funkcjami pozarolniczymi obszarów wiejskich⁵¹.

Tabela 11. Liczba podmiotów gospodarczych na 10 tys. ludności – porównanie sytuacji Polski z województwem warmińsko-mazurskim w 2012 roku

Jednostka terytorialna	Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności
Polska	1032
Polska – miasto	1257
Polska – wieś	686
Warmińsko-mazurskie	827
Warmińsko-mazurskie – miasto	1010
Warmińsko-mazurskie – wieś	559

Źródło: Bank Danych Lokalnych – <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Tabela 12. Podmioty wg klas wielkości na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym

Jednostka terytorialna	Liczba podmiotów wg klas wielkości				
	ogółem	0-9	10-49	50-249	250 i więcej
Polska	1615,6	1542,1	59,5	12,1	1,9
Polska – miasto	1958,6	1867,7	71,4	16,7	2,8
Polska – wieś	1082,2	1035,6	41,1	5,0	0,0
Warmińsko-mazurskie	1271,8	1210,6	49,0	10,9	1,3
Warmińsko-mazurskie – miasto	1546,6	1472,3	57,2	15,3	1,8
Warmińsko-mazurskie – wieś	866,6	824,8	37,0	4,4	0,0

Źródło: Bank Danych Lokalnych – <http://www.stat.gov.pl/bdl>

W 2012 roku poziom przedsiębiorczości obszarów wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego (rozumiany jako liczba podmiotów gospodarczych przypadająca na 10 tys. mieszkańców) również był niższy od średniej krajowej (559 podmiotów na obszarach wiejskich Warmii i Mazur wobec 686 podmiotów na obszarach wiejskich w Polsce). Również biorąc pod uwagę liczbę przedsiębiorstw liczoną w relacji do mieszkańców aktywnych zawodowo – obszary wiejskie Warmii i Mazur wypadają gorzej od średniej ogólnopolskiej (ogółem 866,6 podmiotu na Warmii i Mazurach wobec średniej dla Polski wynoszącej

⁵¹ Goraj S., Gwiaździńska-Goraj M., *Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego*, [w:] *Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich*, Nr 2/2011, Polska Akademia Nauk, Oddział w Krakowie, Kraków, s. 175-176

1082,2). Przy czym liczba wiejskich podmiotów na Warmii i Mazurach była niższa od liczby przedsiębiorstw na obszarach wiejskich w Polsce w każdej z grup wielkościowych przedsiębiorstw, tzn. niezależnie od tego czy mamy do czynienia z przedsiębiorstwami mikro, małymi czy średnimi (tab. 11).

Relacje pomiędzy poziomem rozwoju przedsiębiorczości w województwie, a poziomem w skali całego kraju są więc ważnym argumentem stosowania aktywnej polityki gospodarczej w odniesieniu do obszarów wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego. W szczególności dotyczy to wsparcia skierowanego bezpośrednio na rozwój przedsiębiorczości warmińsko-mazurskich obszarów wiejskich, tj. w postaci bezpośredniej pomocy finansowej skierowanej na tworzenie i rozwój MSP.

4.3.1. Subsydiowanie działalności przedsiębiorstw na obszarach wiejskich Warmii i Mazur

W obecnej perspektywie finansowej głównymi źródłami subsydiowania działalności gospodarczej przedsiębiorstw na obszarach wiejskich Warmii i Mazur jest:

- działania w ramach I osi priorytetowej Regionalnego Programu Operacyjnego Warmia i Mazury, zatytułowanej „Przedsiębiorczość”;
- działania w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW).

W Regionalnym Programie Operacyjnym Warmia i Mazury występowały 4 poddziałania, w ramach których warmińsko-mazurscy przedsiębiorcy mogli uzyskać pomoc w postaci dotacji inwestycyjnej. Jakkolwiek działania te nie były skierowane wyłącznie to przedsiębiorców funkcjonujących na obszarach wiejskich, to jednak wielu przedsiębiorcom z tych obszarów udało się uzyskać dofinansowanie. W zakresie pozyskiwania pomocy publicznej skutecznie konkurowali więc oni z przedsiębiorcami z obszarów miejskich. Działania w ramach, których warmińsko-mazurscy przedsiębiorcy pozyskiwali wspomniane dotacje inwestycyjne to:

- poddziałanie 1.1.5. Wsparcie MŚP – promocja produktów i procesów przyjaznych dla środowiska,
- poddziałanie 1.1.6. Wsparcie na nowe inwestycje dla dużych przedsiębiorstw,
- poddziałanie 1.1.7. Dotacje inwestycyjne dla mikroprzedsiębiorstw i sektora MŚP w zakresie innowacji i nowych technologii,
- poddziałanie 1.1.9. Inne inwestycje w przedsiębiorstwa.

Celem poddziałania 1.1.5. „Wsparcie MŚP – promocja produktów i procesów przyjaznych dla środowiska” był wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw poprzez promocję produktów i procesów przyjaznych dla środowiska,

działania przyczyniające się do podniesienia zdolności inwestycyjnych istniejących podmiotów gospodarczych poprzez systemy dotacji inwestycyjnych służących rozwojowi a nie bieżącemu utrzymaniu działalności. Dotacje inwestycyjne dla mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw obejmowały:

- dokonywanie zasadniczych zmian produkcji, procesu produkcyjnego lub zmianę w zakresie świadczenia usług w zakresie ochrony środowiska,
- zakup urządzeń niezbędnych do unowocześnienia i rozwoju działalności przedsiębiorstwa w zakresie ochrony środowiska⁵².

W przypadku poddziałania 1.1.6. „Wsparcie na nowe inwestycje dla dużych przedsiębiorstw”, celem było wsparcie nowych inwestycji dla dużych przedsiębiorstw na nie stosowane dotychczas w regionie metody produkcji (innowacja procesowa), dostarczanie nowych lub znacząco ulepszonych towarów i usług (innowacja produktowa) lub zmiany dotyczące organizacji firmy (innowacja organizacyjna)⁵³. Z kolei poddziałanie 1.1.7. „Dotacje inwestycyjne dla mikroprzedsiębiorstw i sektora MŚP w zakresie innowacji i nowych technologii” było zorientowane na wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw, który będzie realizowany poprzez zaspokojenie potrzeb inwestycyjnych istniejących podmiotów gospodarczych, w zakresie wdrożenia innowacji procesowych, produktowych i organizacyjnych. Tak więc o dotacje na nowe inwestycje mogły się starać mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa ukierunkowane na zwiększenie własnej konkurencyjności poprzez budowę lub rozbudowę ich infrastruktury, wyposażenia w nowoczesny sprzęt i technologie oraz:

- zmiany organizacyjne i procesowe;
- zmiany organizacyjne i produktowe;
- zmiany procesowe;
- zmiany produktowe⁵⁴.

Celem ostatniego poddziałania 1.1.9. „Inne inwestycje w przedsiębiorstwa”, w ramach którego warmińsko-mazurscy przedsiębiorcy mogli uzyskać dofinansowanie, był wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw. Poprawa konkurencyjności, zgodnie z założeniami programu, powinna być realizowana poprzez działania przyczyniające się do podniesienia zdolności inwestycyjnych istniejących podmiotów gospodarczych w wyniku zastosowania systemu dotacji inwestycyjnych służących rozwojowi, a nie bieżącemu utrzymaniu działalności. Do-

⁵² Szczegółowy opis osi priorytetowej „Przedsiębiorczość” Regionalnego Programu Operacyjnego Warmia i Mazury na lata 2007–2013, Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn, s. 28-29.

⁵³ Ibidem, s. 32.

⁵⁴ Ibidem, s. 36.

tacje inwestycyjne dla mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw można było w związku z tym uzyskać na:

- rozbudowę lub rozszerzenie zakresu działalności gospodarczej przedsiębiorstwa,
- dokonywanie zasadniczych zmian produkcji, procesu produkcyjnego lub zmianę w zakresie świadczenia usług,
- zakup urządzeń niezbędnych do unowocześnienia i rozwoju działalności przedsiębiorstwa⁵⁵.

W ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) realizowane były natomiast dwa działania skierowane bezpośrednio na subsydiowanie tworzenia i rozwoju przedsiębiorstw na obszarach wiejskich, a mianowicie:

- działanie w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) zatytułowane „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”,
- działanie w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) zatytułowane „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”.

W przypadku pierwszego z wymienionych działań pomoc skierowana jest do rolników, domowników i małżonków rolników, którzy pragną podjąć lub rozwinąć nierolniczą działalność gospodarczą. Drugie działanie nakierowane jest na wzrost konkurencyjności gospodarczej obszarów wiejskich, rozwój przedsiębiorczości i rynku pracy, a w konsekwencji – wzrost zatrudnienia na obszarach wiejskich⁵⁶. Działania te w przeciwieństwie do RPO Warmia i Mazury mają zasięg ogólnopolski, niemniej wielu przedsiębiorców z Warmii i Mazur stało się odbiorcami środków finansowych z tych działań.

4.3.2. Skala pomocy oraz efekty w postaci tworzenia nowych miejsc pracy subsydiowania działalności gospodarczej na obszarach wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego

W ramach poddziałania 1.1.5. RPO Warmia i Mazury do przedsiębiorców z obszarów wiejskich napłynęło prawie 8 mln zł. I choć działanie to nakierowane było głównie na wsparcie finansowane we wprowadzaniu innowacji promujących produkty i procesy przyjazne dla środowisku, tj. projekty charakteryzujące się wartością dodaną w ochronie środowiska, np. inwestycje pozwalające zaoszczędzić zużywaną energię, wykorzystywaną w trakcie produkcji i/lub świadczenia usług, to jednak w ramach tego działania utworzono 58 miejsc pracy o okresie trwałości wynoszącym 3 lata. W przeliczeniu na wartość dofinansowania

⁵⁵ Ibidem, s. 43.

⁵⁶ PROW 3.1.2 Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw – <http://www.pi.gov.pl>.

sowania, którą mali i średni przedsiębiorcy z Warmii i Mazur otrzymali w ramach tego działania daje to 136 582 na 1 miejsce pracy.

Tabela 13. Skala pomocy oraz efekty w postaci tworzenia nowych miejsc pracy w ramach poddziałania 1.1.5. RPO Warmia i Mazury – obszary wiejskie (stan na 30.11.2013 r.)

Powiat	Liczba projektów	Wartość projektu	Koszty kwalifikowane	Wartość dofinansowania	Liczba miejsc pracy
ełcki	1	744 200,00	610 000,00	279 990,00	4
iławski	2	3 627 507,63	2 836 000,00	1 417 999,99	6
kętrzyński	1	1 221 216,42	999 740,00	499 870,00	4
nowomiejski	1	5 034 801,35	4 543 944,80	1 988 884,62	18
olsztyński	5	9 345 745,30	7 470 020,15	3 735 010,06	26
Razem	10	19 973 470,7	16 459 704,95	7 921 754,67	58

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Warmińsko-Mazurskiej Agencji Rozwoju Regionalnego S.A. w Olsztynie.

Tabela 14. Skala pomocy oraz efekty w postaci tworzenia nowych miejsc pracy w ramach poddziałania 1.1.6. RPO Warmia i Mazury – obszary wiejskie (stan na 30.11.2013 r.)

Powiat	Liczba projektów	Wartość projektu	Koszty kwalifikowane	Wartość dofinansowania	Liczba miejsc pracy
braniewski	1	697 840,00	572 000,00	286 000,00	0
elbląski	1	7 511 748,18	7 423 023,05	3 711 511,52	20
olsztyński	4	24 336 718,46	20 825 009,10	9 845 277,41	51
ostródzki	1	8 503 000,00	7 971 600,00	3 985 800,00	20
szczywieński	1	1 250 646,31	1 025 119,93	358 279,41	3
Razem	8	42 299 952,95	37 816 752,08	18 186 868,34	94

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Warmińsko-Mazurskiej Agencji Rozwoju Regionalnego S.A. w Olsztynie.

Działanie 1.1.6 było jedyną formą pomocy w postaci dotowania inwestycji w dużych przedsiębiorstwach (zatrudniających powyżej 250 i więcej osób). Dotowane inwestycje musiały wykazać się określonym poziomem innowacyjności. Najbardziej premiowane były projekty zakładające wdrożenie całkowicie nowej technologii – nie znanej i nie stosowanej w regionie warmińsko-mazurskim lub znanej i stosowanej, ale poniżej 1 roku. Niemniej w ramach tego działania premiowane były także projekty, charakteryzujące się wartością

dodaną w postaci utworzenia nowych miejsc pracy. Maksymalna liczba punktów przyznawana była za utworzenie co najmniej 20 miejsc pracy. W ramach tego poddziałania dofinansowano łącznie 8 projektów przedsiębiorstw z obszarów wiejskich, wyłonionych w ramach tylko jednego konkursu. W efekcie utworzone zostały 94 miejsca pracy. Ze względu na fakt, iż wsparcie udzielone zostało dużym przedsiębiorstwom – okres trwałości utworzonych miejsc pracy wynosił minimalnie 5 lat. W przeliczeniu na wartość dofinansowania otrzymujemy wynik 193 477 zł na jedno miejsce pracy.

Tabela 15. Skala pomocy oraz efekty w postaci tworzenia nowych miejsc pracy w ramach poddziałania 1.1.7. RPO Warmia i Mazury – obszary wiejskie (stan na 30.11.2013 r.)

Powiat	Liczba projektów	Wartość projektu	Koszty kwalifikowane	Wartość dofinansowania	Liczba miejsc pracy
bartoszycki	1	1 504 566,34	1 222 071,95	611 035,97	5
działdowski	3	11 073 193,68	9 127 356,37	4 032 950,27	10
elbląski	1	519 789,54	426 057,00	199 991,16	4
ełcki	2	8 532 748,00	8 395 462,70	3 497 731,35	14
giżycki	3	6 936 553,12	5 854 892,02	2 913 472,64	23
iławski	5	11 325 460,83	9 674 639,77	4 837 319,84	46
mragowski	3	3 255 185,45	2 713 125,42	1 322 794,31	17
nidzicki	1	1 151 837,82	880 000,00	440 000,00	3
nowomiejski	1	1 027 240,00	836 864,43	418 432,21	3
olsztyński	11	24 769 897,42	20 926 663,98	10 414 201,92	80
ostródzki	1	1 654 674,00	1 354 700,00	677 350,00	3
szczywieński	2	8 630 235,74	7 686 401,78	3 670 361,73	78
Razem	34	80 381 381,94	69 098 235,42	33 035 641,40	286

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Warmińsko-Mazurskiej Agencji Rozwoju Regionalnego S.A. w Olsztynie.

Kolejnym poddziałaniem skierowanym na promowanie innowacyjności wśród małych i średnich przedsiębiorstw Warmii i Mazur było poddziałanie 1.1.7. Podobnie jak w poddziałaniu poprzednim (czyli 1.1.6.), dotowane inwestycje musiały wykazać się określonym poziomem innowacyjności. Najwyższą punktację otrzymywały bowiem projekty zakładające wdrożenie całkowicie nowej technologii – nie znanej i nie stosowanej w regionie warmińsko-mazurskim lub znanej i stosowanej, ale poniżej 1 roku. Niemniej jednym z punktowanych obszarów było również tworzenie nowych miejsc pracy w dotowanym przedsiębiorstwie. Ze względu, iż poddziałanie 1.1.7. dotyczyło mikro, małych i śred-

nich przedsiębiorstw minimalny okres utrzymania miejsc pracy wynosił w tym przypadku 3 lata. W poddziałaniu tym dofinansowane zostały 34 projekty z obszarów wiejskich⁵⁷, w ramach których utworzono łącznie 286 miejsc pracy. Daje to średni wynik 115 509 zł na jedno miejsce pracy. Należy podkreślić, że jest to najniższa wartość dofinansowania na 1 utworzone stanowisko pracy spośród wszystkich działań w ramach RPO Warmia i Mazury polegających na subsydiowaniu przedsiębiorstw.

Tabela 16. Skala pomocy oraz efekty w postaci tworzenia nowych miejsc pracy w ramach poddziałania 1.1.9. RPO Warmia i Mazury – obszary wiejskie (stan na 30.11.2013 r.)

Powiat	Liczba projektów	Wartość projektu	Koszty kwalifikowane	Wartość dofinansowania	Liczba miejsc pracy
bartoszycki	5	17 673 311,26	13 436 509,75	5 192 389,23	24
braniewski	4	15 144 840,88	11 851 584,23	4 884 371,09	22
działdowski	7	20 133 737,17	16 414 576,35	6 522 841,72	23
elbląski	18	36 705 773,75	29 001 698,86	12 592 768,32	114
ełcki	7	19 989 455,54	16 555 762,07	7 101 452,62	37
gizycki	10	12 313 200,35	10 100 051,88	4 318 030,63	30
gołdapski	2	3 165 961,20	2 563 745,91	897 054,67	8
iławski	19	27 334 243,60	22 278 573,52	10 577 527,58	91
kętrzyński	2	3 562 539,50	2 969 183,18	1 484 591,54	8
lidzbarski	2	2 302 213,77	1 460 445,84	730 222,89	6
mragowski	10	24 044 805,88	18 679 419,91	8 067 882,14	30
nowomiejski	4	2 927 119,36	2 384 453,81	1 192 226,90	7,5
olecki	4	5 089 347,43	4 195 214,40	1 862 713,07	33
olsztyński	47	89 430 167,56	69 165 503,92	31 283 241,47	221
ostródzki	17	24 483 929,19	19 452 905,31	9 244 860,22	71,25
piski	5	11 126 344,42	8 001 554,51	3 764 094,52	22,00
szczygieński	8	20 033 055,55	16 397 501,99	7 644 950,65	32,00
Razem	171	335 460 046,4	264 908 685,4	117 361 219,3	781,95

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Warmińsko-Mazurskiej Agencji Rozwoju Regionalnego S.A. w Olsztynie.

Ostatnim poddziałaniem polegającym na subsydiowaniu sektora mikro, małych i średnich przedsiębiorstw w województwie warmińsko-mazurskim było poddziałanie 1.1.9. Na działanie to przeznaczono najwięcej środków finansowych wśród wszystkich działań polegających na dotowaniu warmińsko-mazurskich przedsiębiorstw. Łącznie w ramach 3 konkursów przyznano dofi-

⁵⁷ Podobnie jak w omawianych poprzednich działaniach, wyselekcjonowano jedynie te projekty, które zakładały inwestycje na obszarach wiejskich.

nansowanie 171 podmiotom funkcjonującym na terenach wiejskich. Podobnie jak w poprzednim działaniu trwałość nowych miejsc pracy wynosiła minimum 3 lata. Łącznie utworzono prawie 782 etaty, co daje średnią wartość dofinansowania na 1 miejsce pracy w kwocie 150 088 zł.

Inną możliwością uzyskania pomocy przez warmińsko-mazurskie przedsiębiorstwa z obszarów wiejskich w postaci dotacji inwestycyjnej był Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013. Jak zostało wspomniane powyżej mowa tu o dwóch działaniach, tj. „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” oraz „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”.

Tabela 17. Skala pomocy w województwie warmińsko-mazurskim w ramach działania 311 – Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej PROW na lata 2007–2013 – (stan na 30.11.2013 r.)

Powiat	Liczba beneficjentów	Kwota dofinansowania	Wartość projektu
bartoszycki	19	1 623 555,00	4 820 740,00
braniewski	23	2 279 920,50	6 357 614,00
działdowski	51	4 501 927,00	14 061 601,00
elbląski	22	1 569 667,50	5 600 973,00
ełcki	20	1 725 555,50	4 834 580,00
gizycki	15	891 696,00	3 157 739,00
gołdapski	20	1 917 844,00	5 892 413,00
iławski	69	6 171 188,00	18 040 687,00
kętrzyński	14	1 266 239,00	3 641 055,00
lidzbarski	28	2 566 825,50	7 390 187,00
mragowski	19	728 507,00	3 276 260,00
niedzicki	71	6 693 825,00	19 409 687,00
nowomiejski	80	6 851 459,75	20 543 141,00
olecki	14	1 316 949,50	3 930 011,00
olsztyński	41	3 270 082,00	10 405 091,00
ostródzki	88	7 409 457,00	21 359 454,00
piski	14	1 225 537,00	3 721 776,00
szczycieński	10	563 967,50	1 859 883,00
węgorzewski	16	1 346 500,00	4 136 790,00
Razem	634	53 920 702,75	162 439 682,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa – Warmińsko-Mazurski Oddział Regionalny.

W ramach działania 311 „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” udzielono dotychczas 634 dotacje na łączną kwotę wynoszącą prawie 54 mln zł – przy łącznej wartości projektów ponad 162 mln zł. Niestety Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa – Warmińsko-Mazurski Oddział Re-

gionalny nie dysponuje obecnie danymi pozwalającymi na zdiagnozowanie dokładnej liczby miejsc pracy, które powstały w wyniku udzielonego wsparcia. Dominującymi rodzajami działalności, które mają na celu zróżnicowanie dochodów rolników były m.in. roboty i usługi budowlane lub instalacyjne, usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa, usługi dla ludności, usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem, sprzedaż detaliczna i hurtowa, a także usługi komunalne i wytwarzanie materiałów energetycznych z biomasy (patrz: aneks).

Tabela 18. Skala pomocy oraz efekty w postaci tworzenia nowych miejsc pracy w województwie warmińsko-mazurskim w ramach działania 312 – Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw PROW na lata 2007–2013
– (stan na 30.11.2013 r.)

Powiat	Liczba beneficjentów	Kwota dofinansowania	Wartość projektu	Liczba miejsc pracy
bartoszycki	22	4 595 430,50	15 231 932,00	57
braniewski	26	4 108 308,50	14 695 240,00	56,75
działdowski	26	5 049 355,00	22 072 951,00	63,16
elbląski	24	4 587 287,50	16 607 843,00	59,00
ełcki	7	1 035 744,50	3 428 352,00	14,00
giżycki	22	3 301 555,00	9 352 773,00	40,00
gołdapski	3	369 506,50	1 311 362,00	5,00
iławski	7	1 381 047,00	3 958 611,00	16,00
kętrzyński	16	2 590 444,00	7 881 364,00	35,50
lidzbarski	17	2 572 056,00	7 370 998,00	32,00
mragowski	13	2 060 569,50	5 456 294,00	28,5
niedzicki	18	2 405 560,50	7 733 049,00	32,00
nowomiejski	34	4 407 147,00	15 282 859,00	60,00
olecki	7	1 299 622,00	3 867 413,00	14,00
Olsztyn	1	95 000,00	233 700,00	1,00
olsztyński	61	10 339 711,00	32 952 133,00	143,25
ostródzki	36	6 412 215,00	19 110 311,00	78
piski	25	4 425 824,00	511 111 312,00	54,00
szczygieński	12	1 353 282,50	4 278 250,00	24,00
węgorzewski	14	3 066 766,50	9 979 642,00	39,00
Razem	391	65 456 432,50	711 916 389,00	852,16

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa – Warmińsko-Mazurski Oddział Regionalny.

Drugim działaniem, z którego mogli korzystać przedsiębiorcy z obszarów wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego było działanie 312 „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”. Pomoc w postaci dotacji inwestycyjnej dla

przedsiębiorstw była uruchamiana pod warunkiem utworzenia miejsc pracy. W związku z tym są dostępne dane identyfikujące dokładną liczbę miejsc pracy, utworzonych w ramach poszczególnych projektów. Zasady, co do udzielonego wsparcia powiązane były z tworzeniem miejsc pracy w następujący sposób:

- 100 tys. zł – jeśli ekonomiczny plan operacji (biznesplan) przewiduje utworzenie co najmniej 1 i mniej niż 2 miejsca pracy,
- 200 tys. zł – jeśli ekonomiczny plan operacji przewiduje utworzenie co najmniej 2 i mniej niż 3 miejsca pracy,
- 300 tys. zł – jeśli ekonomiczny plan operacji przewiduje utworzenie co najmniej 3 miejsca pracy⁵⁸.

W ramach działania „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw, w województwie warmińsko-mazurskim powstały łącznie 852 etaty. Utworzenie tych miejsc pracy wymagało dofinansowania w kwocie 65 mln zł, przy łącznej wartości inwestycji na poziomie blisko 712 mln zł. Daje to kwotę 76 812 zł na każde utworzone miejsce pracy, a więc zdecydowanie mniej niż w przypadku 4 powyżej opisanych działań realizowanych w Ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Warmia i Mazury.

5. Podsumowanie i wnioski

Jednym z wymiarów oceny instrumentów polityki społecznej i regionalnej, mających wpływ na rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, jest ocena ich skuteczności. Skuteczność wyraża się natomiast stopniem osiągnięcia postawionego przed daną polityką celu. Zasadniczym celem obu polityk, a więc i instrumentów finansowych oferowanych w ich ramach przez Unię Europejską, jest konwergencja. Definicja tego terminu w rozporządzeniach Komisji Europejskiej jest jednak nieco inna niż w literaturze ekonomicznej. W pierwszym przypadku w zasadzie zawęża się ona do poprawy sytuacji w zakresie wzrostu i rozwoju gospodarczego. W drugim natomiast, poprawie powinien towarzyszyć proces niwelowania nierówności – w zasadzie zarówno na poziomie krajów, jak i regionów – w poziomie rozwoju i wzrostu lub tempie zachodzących zmian.

Z prowadzonych badań wynika, że Polska zmniejsza dystans do bardziej rozwiniętych krajów Unii Europejskiej pod względem osiąganego PKB. Uczestniczy więc w procesie konwergencji zewnętrznej, co w znacznym stopniu warunkowane jest unijną polityką regionalną i strukturalną. W praktyce trudno jest jednak wyodrębnić wpływ tych polityk od wpływu innych czynników, w tym rynku. Literatura przedmiotu obrazuje jednak występowanie statystycznie istot-

⁵⁸ Działanie 312 „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”, 2010, Poradnik dla beneficjentów, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Warszawa, s. 13.

nych zależności pozytywnych pomiędzy tymi politykami a konwergencją na poziomie Unii.

Konwergencja zewnętrzna nie jest jednak skutkiem konwergencji wewnętrznej, tj. regionalnej. Przeprowadzone studia literatury przedmiotu potwierdzają występowanie wręcz procesów dywergencji, a nie konwergencji. Procesy te zachodzą jednak w warunkach permanentnego wzrostu i rozwoju gospodarczego. Można w związku z tym stwierdzić, że cele polityki regionalnej i strukturalnej wynikające z rozporządzeń unijnych są osiąmane. Niemniej przebieg procesów rozwoju gospodarczego potwierdza wspomnianą hipotezę Williamsona, z której wynika, że część województw nie osiągnęło jeszcze krytycznego poziomu rozwoju gospodarczego, od którego może znacznie przyspieszyć tempo tego rozwoju.

Faktyczny rozwój gospodarczy zachodzi jednak na poziomie lokalnym. W celu analizy jego przebiegu często wykorzystywane są wskaźniki budowane na bazie dochodów własnych gmin. Takie podejście zastosowano również w niniejszym opracowaniu, w celu określenia skutków polityki regionalnej i strukturalnej na obszarach wiejskich w ujęciu lokalnym. Poziom dochodów własnych w przeliczeniu na jednego mieszkańca w wieku produkcyjny przyjęto jako miarę, wykorzystywaną w ocenie tych skutków. Przeprowadzone analizy tej miary potwierdzają generalnie skuteczność stosowanych instrumentów finansowych, przy założeniu celu wynikającego z rozporządzeń unijnych. Wzrost poziomu dochodów własnych gmin wiejskich zachodził bowiem w całym okresie. Ponadto w gminach o wyższy poziomie absorpcji środków unijnych odnotowano nieco szybszy wzrost tych dochodów.

Prowadzona polityka strukturalna i regionalna, zorientowana na wykorzystanie instrumentów finansowych, nie ma jednak pozytywnego wpływu na zmniejszanie nierówności w rozwoju lokalnym. Taki wniosek wynika z przeprowadzonej analizy podstawowych statystyk oraz indeksów Giniego i Theila. Potwierdza ona bowiem wzrost zróżnicowania gmin pod względem poziomu rozwoju gospodarczego niezależnie od stosowanych instrumentów. Badania do pewnego stopnia potwierdziły jednak nieco odmienny wpływ poszczególnych instrumentów na różnicowanie się tempa rozwoju. Uzyskane wyniki stanowią przesłanki do postawienia tezy, że środki finansowe transferowane w ramach programów obejmujących bezpośrednie wsparcie dla przedsiębiorstw przyczyniają się do przyspieszenia procesu pogłębiania się różnic w rozwoju lokalnym. Pośrednie instrumenty wsparcia rozwoju przedsiębiorczości, jaki stanowi wsparcie inwestycji infrastrukturalnych, mogą natomiast nieco spowalniać proces różnicowania się rozwoju lokalnego.

Braku efektu polityki regionalnej i strukturalnej w postaci niwelowania różnic w poziomie i tempie rozwoju lokalnego nie należy jednak przypisywać zawodności instrumentów stosowanych w ramach wspomnianych polityk. Duży wpływ na proces pogłębiania się różnic lokalnych ma bowiem stan wyjściowy. Wyższe tempo rozwoju gospodarczego uzyskują bowiem gminy o wyższych dochodach. Dość znaczna grupa gmin nie osiągnęła więc jeszcze takiego poziomu rozwoju, który umożliwiłby im wyraźne przyspieszenie tempa tego rozwoju. Jest to swego rodzaju potwierdzenie hipotezy Williamsona na poziomie lokalnym. Uzasadnione wydaje się w związku z tym stwierdzenie, że efektywne wykorzystanie środków na niwelowanie różnic w rozwoju lokalnym może się odbywać jedynie po spełnieniu tego kryterium.

Powyższe stwierdzenie nie podważa jednak dotychczasowych kryteriów dystrybucji wsparcia. Transferowane środki mogą mieć bowiem działanie indukcyjne, tj. wzbudzające rozwój przedsiębiorczości o charakterze punktowym. W konsekwencji może również wystąpić zjawisko dyfuzji – powodujące rozwój przedsiębiorczości w jednostkach sąsiednich. Empiryczne potwierdzenie tego zjawiska na obecnym etapie realizacji wspomnianych polityk nie jest możliwe. Efekty takie mogą bowiem pojawić się dopiero w następnych latach. Sam proces różnicowania się gmin w wyniku transferu wsparcia może być również oceniany pozytywnie. Z badań wynika bowiem wyodrębnianie się grupy gmin o wysokich dochodach wykazujących wysoki poziom absorpcji środków unijnych i w konsekwencji wyższym tempie wzrostu dochodów. Tworzą się w związku z tym swego rodzaju „centra rozwoju” na obszarach wiejskich, które będą mogły i potrafiły bardziej efektywnie wykorzystywać wsparcie publiczne na rozwój przedsiębiorczości. Przyczynić się powinien do tego wyższy popyt na środki publiczne, w tego rodzaju jednostkach oraz związana z nim konkurencja, prowadząca do podejmowania bardziej efektywnych przedsięwzięć. Takie rozwiązanie stanowi jedynie inną ścieżkę rozwoju obszarów wiejskich – nie koniecznie gorszą.

Rosnące zróżnicowanie gmin pod względem poziomu i tempa rozwoju, określone na podstawie analizy statystyk podstawowych raz współczynników Giniego i Theila, nie oznacza jednak braku procesu dochodzenia gmin o niższym poziomie rozwoju do stanu długookresowej równowagi. W ten sposób proces zrównywania się jednostek terytorialnych pod względem tempa rozwoju lub wzrostu gospodarczego jest ujmowany w modelach statystycznych bezwarunkowej konwergencji typu beta. Z analiz przeprowadzonych tą metodą wynika z kolei, że wśród gmin wiejskich zachodzi proces swego rodzaju konwergencji lokalnej, mierzonej dochodami własnymi gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym. Tempo tego procesu jest powiązane ze stosowaniem różnego rodzaju finansowych instrumentów polityki regionalnej i strukturalnej,

które w bezpośredni lub pośredni sposób oddziałują na rozwój przedsiębiorczości. Gminy, w których wykorzystywano tego rodzaju instrumenty, zwłaszcza na większą skalę, osiągały bowiem szybsze tempo zbliżania się do stanu długookresowej równowagi. Powinny one ponadto w znacznie krótszym czasie zredukować połowę dystansu dzielącego je od tego stanu.

Skuteczność instrumentów polityki regionalnej i strukturalnej, zorientowanych na rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, należy w kontekście przeprowadzonej analizy ocenić pozytywnie. Prowadzą one bowiem nie tylko do poprawy jakości życia mieszkańców, poprawy poziomu rozwoju gospodarczego gmin wiejskich, czy punktowego wzbudzenia przedsiębiorczości, ale przyczyniają się do procesu konwergencji na poziomie lokalnym. Stosowane instrumenty mają bowiem istotny wpływ na jej tempo. Innymi słowy główny cel stosowania tych instrumentów jest osiągany na poziomie lokalnym. Należy zaznaczyć, że konwergencja w skali gmin wiejskich zachodzi niezależnie od przyjętej definicji tego terminu, tj. wynikającej z rozporządzenia Komisji Europejskiej lub literatury przedmiotu. Procesu konwergencji nie należy jednak identyfikować z efektywnością tych środków, która nie była analizowana na tym etapie badań.

Wyniki przeprowadzonych analiz potwierdzają słuszność twierdzenia wielu badaczy, a mianowicie, że wiedza i edukacja kierowana do osób pozostających bez zatrudnienia, w tym biernych zawodowo stanowi ważny czynnik ożywienia rozwoju społeczno-gospodarczego. Ze względu na terytorialne zróżnicowanie poziomu bezrobocia, a także lepszą możliwość rozpoznania specyficznych problemów występujących w wymiarze lokalnym i regionalnym, wydaje się być słuszne wdrażanie poszczególnych projektów w ramach Priorytetu VI PO KL na poziomie regionalnym, przy jednoczesnej współpracy i zaangażowaniu szerokiego grona podmiotów działających na rzecz aktywizacji zawodowej w skali regionalnej.

Wsparcie w ramach Priorytetu VI POKL koncentruje się przede wszystkim na wybranych grupach docelowych, które doświadczają największych trudności związanych z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy. Grupy te obejmują m.in. osoby młode (do dwudziestego piątego roku życia), które nie posiadają doświadczeń zawodowych oraz kwalifikacji koniecznych do znalezienia zatrudnienia, kobiet, osób starszych (po czterdziestym piątym roku życia), mających trudności z dostosowaniem się do wymogów modernizującej się gospodarki, a także osób niepełnosprawnych oraz długotrwale bezrobotnych. Wsparcie w ramach tego Priorytetu kierowane jest również do mieszkańców obszarów wiejskich, których w największym stopniu dotyka występowanie zjawiska bezrobocia ukrytego, a jego przezwyciężanie odbywa się poprzez tworzenie warun-

ków dla zatrudnienia w sektorze pozarolniczym, a także dostarczanie zachęt dla poszukiwania pracy poza rolnictwem.

Projekty realizowane w ramach działań Priorytetu VI PO przyczyniają się do osiągnięcia celów realizacji określonych dla Priorytetu VI PO KL i realizacji podstawowego celu PO KL, jakim jest wzrost zatrudnienia i spójności społecznej. Działania w ramach tego Priorytetu są szczególnie istotne w kontekście sytuacji społeczno-ekonomicznej na obszarach wiejskich, gdzie poziom wykształcenia jest niższy niż w miastach, a bezrobocie ma często charakter strukturalny i ukryty. Dlatego działania realizowane w ramach tego Priorytetu dają dużą nadzieję na poprawę funkcjonowania wiejskiego rynku pracy, podniesienie kwalifikacji zawodowych mieszkańców wsi i zdywersyfikowanie ich dochodów, co w konsekwencji prowadzić będzie do rozwoju istniejących i powstawania nowych podmiotów gospodarczych w sektorze MSP. W nowej perspektywie budżetowej, wydaje się być uzasadnione, kontynuowanie realizowanych projektów, co pozwoli na skuteczne stymulowanie rozwoju wsi i podmiotów sektora MSP. Aczkolwiek wdrażane działania powinny być bardziej dostosowane do specyfiki poszczególnych regionów, co skutkowałoby w konsekwencji wyższymi i w mniejszym stopniu zróżnicowanymi regionalnie wskaźnikami skuteczności wsparcia.

Na podstawie szczegółowych analiz poszczególnych instrumentów finansowych można natomiast stwierdzić, że środki skierowane w postaci dotacji inwestycyjnych do podmiotów gospodarczych funkcjonujących na obszarach wiejskich mają za zadanie pobudzić przedsiębiorczość lokalną. Jednym z wymiernych efektów promowania rozwoju małych przedsiębiorstw jest tworzenie nowych miejsc pracy. Związane jest to z faktem występowania wysokiego poziomu bezrobocia na obszarach wiejskich i faktu, iż w wyniku postępu technologicznego, nie wystarczy pracy w rolnictwie dla wszystkich mieszkańców obszarów wiejskich. W tym kontekście programy wsparcia spełniają swoją rolę. Jednak o trwałości tworzonych miejsc pracy nie przesądza jedynie wysokość dotacji udzielonych sektorowi MSP na obszarach wiejskich. Stabilne miejsca pracy (rozumiane jako utworzone miejsca pracy w ramach wsparcia ale o dłuższym horyzoncie czasu niż zobowiązania wynikające z otrzymanego wsparcia) są w stanie zapewnić jedynie rentowne przedsięwzięcia, potrafiące sprostać wymaganiom rynkowym. Dokładne określenie efektywności udzielanego wsparcia wiejski podmiotom gospodarczym (również pod względem nowych, trwałych miejsc pracy) będzie wymagało odrębnych, szczegółowych badań naukowych.

Jednym z głównych celów subsydiowania przedsiębiorstw w okresie programowania 2007–2013 było tworzenie nowych miejsc pracy. Jeśli chodzi

o województwo warmińsko-mazurskie – działanie 312 w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich – Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw, było jednym ze skuteczniejszych instrumentów. Wartość dofinansowania przypadająca na jedno utworzone miejsce pracy wyniosła bowiem 76 812 zł, przy analogicznych wartościach: 136 582 na 1 miejsce pracy w przypadku poddziałania 11.5. RPO Warmia i Mazury; 193 477 zł w przypadku poddziałania 11.6.; 136 582 zł w przypadku poddziałania 1.1.7. oraz 150 088 zł w przypadku poddziałania 1.1.9. Oczywiście w przypadku działań w ramach RPO Warmia i Mazury – miejsca pracy były uwzględniane jedynie jako jeden z wielu innych efektów (m.in. premiowane również były takie elementy jak innowacyjność projektu, doświadczenie firmy, czy rentowność przedsiębiorstwa i realizowanego przedsięwzięcia). Niemniej jednak biorąc pod uwagę łączną średnią arytmetyczną 4 działań polegających na wspieraniu przedsiębiorstw w formie dotacji w ramach RPO Warmia i Mazury, wsparcie przypadające na jedno miejsce pracy utworzone w ramach działania 312 PROW było prawie dwukrotnie tańsze (średnia 148 914 zł dla wszystkich czterech poddziałań RPO Warmia i Mazury wobec 76 812 zł dla działania Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw PROW 2007–2013).

Bibliografia

1. Abreu Maria, Henri L. F. de Groot & Raymond J. G. M. Florax, 2005, *A Meta-Analysis of β -Convergence: the Legendary 2%*, Journal of Economic Surveys, Wiley Blackwell, vol. 19(3), pages 389-420, 07.
2. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, 2010, Działanie 312 *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw*, Poradnik dla beneficjentów, Warszawa.
3. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, 2011, Działanie 311 *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*, Poradnik dla beneficjentów, Warszawa.
4. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, 2013, Sprawozdanie z działalności Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa za 2012 rok, Warszawa.
5. Bal-Domańska B., 2011, *Ekonometryczna identyfikacja β konwergencji regionów szczebla NUTS-2 państw Unii Europejskiej*, Acta Universitatis Lodzianensis, Folia Oeconomica nr 253, Łódź, s. 9, 9-21.
6. Bank Danych Lokalnych – <http://www.stat.gov.pl/bdl>
7. Barrientos P., 2007, *Theory, History and Evidence of Economic Convergence in Latin America*, Development Research Working Paper Series 13/2007, Institute for Advanced Development Studies.
8. Baumol William J., 1986, *Productivity Growth, Convergence, and Welfare: What the Long-run Data Show*, American Economic Review, American Economic Association, vol. 76(5), pages 1072-1085, December.
9. *Bezrobocie rejestrowane w Polsce*, Raport miesięczny – styczeń 2013, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej Departament Rynku Pracy, Warszawa.
10. Boianovsky M., Hoover K. D., 2009, *The Neoclassical Growth Model and 20th Century Economics*, History of Political Economy.
11. Borsi M., Metiu N., *The evolution of economic convergence in the European Union*, Discussion Paper, Deutsche Bundesbank, No 28/2013.
12. Broniatowska P., Gajewski P., Rogut A., *Rynek pracy w makroregionie wschodnim*, 2011, Ekspertyza wykonana na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego na potrzeby aktualizacji Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020, Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
13. Bujanowicz S., *Wpływ wsparcia Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na rozwój wsi w województwie pomorskim*, Pomorski Oddział Regionalny Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa – www.wup.gdansk.pl/g2/.../3b3f7a1823c20ab679b20ee4046cc286.pdf.

14. Chang Y., Hornstein A., 2011, *Transition Dynamics in the Neoclassical Growth Model: The Case of South Korea*, RCER Working Papers 565, University of Rochester – Center for Economic Research (RCER).
15. Damgaard C. and Weiner J., 2000, *Describing Inequality in Plant Size or Fecundity*, *Ecology* 81, p. 1139-1142.
16. Dervis K., *Convergence, Interdependence and Divergence*, World Economy 2012.
17. Dixon P.M., Weiner J., Mitchell-Olds T. and Woodley R., 1987, *Bootstrapping the Gini Coefficient of Inequality*, *Ecology* 68, p. 1548-1551.
18. Dixon P.M., Weiner J., Mitchell-Olds T. and Woodley R., 1988, *Erratum to 'Bootstrapping the Gini Coefficient of Inequality.'* *Ecology* 69, p. 1307.
19. Duczkowska-Małysz K., 2008, *Ekspertyza Przyszłość polityki rozwoju obszarów wiejskich. Możliwe scenariusze. Dylematy i wyzwania*, Katedra Rozwoju Obszarów Wiejskich, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa.
20. Foryś K., 2010, *Wnioski o pomoc na ponad 2 miliardy złotych*, [w:] PROWieści – Miesięcznik dotyczący Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa.
21. Goraj S., Gwiazdzińska-Goraj M., *Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego*, [w:] *Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich*, Nr 2/2011, Polska Akademia Nauk, Oddział w Krakowie, Kraków.
22. Hałasiewicz A., 2011, *Rozwój obszarów wiejskich w kontekście zróżnicowań przestrzennych w Polsce i budowania spójności terytorialnej kraju – ekspertyza*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
23. Howitt P., 2007, *Innovation, Competition and Growth: A Schumpeterian Perspective on Canada's Economy*, C.D. Howe Institute Commentary, C.D. Howe Institute, issue 246, February.
24. Howitt P., Aghion P., 1998, *Capital Accumulation and Innovation as Complementary Factors in Long-Run Growth*, *Journal of Economic Growth*, Springer, vol. 3(2), pages 111-30, June.
25. Huczek M., 2008, *Wspieranie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw przez Unię Europejską na przykładzie Małopolski*, Oficyna Wydawnicza "Humanitas", Sosnowiec.
26. Ickes B., 1996, *Endogenous Growth Models*, Department of Economics, Pennsylvania University.
27. Islam N., 2003, *What have we learnt from the convergence debate?*, *Journal of Economic Surveys*, Vol 17, No. 3.

28. Jarecki W., 2007, *Prekursorzy myśli ekonomicznej w kwestii kształcenia i kwalifikacji*, [w:] Kopycińska D. (red.), *Zarządzanie kapitałem ludzkim w gospodarce*, Wyd. US, Szczecin.
29. Kokocińska M., 2012, (red.) *Etapy konwergencji w rozwiniętych krajach Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań, s. 44-48.
30. Komisja Europejska. *Programy Unii Europejskiej wspierające MŚP*, Komisja Europejska, 2012.
31. Król M., 2000, *Kierunki oddziaływania uwarunkowań na cele i środki polityki zatrudnienia*, [w:] *Polityka Gospodarcza* nr 3 (2000), s. 43-50.
32. Kusideł E., 2013, *Konwergencja gospodarcza w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 149-150.
33. Łażniewska E., Górecki T., Chmielewski R., 2011, *Konwergencja regionalna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, s. 5.
34. Lucas R. Jr., 1988, *On the mechanics of economic development*, *Journal of Monetary Economics*, Elsevier, vol. 22(1), p. 3-42, July.
35. Łyciuk-Bzdyra M., Wieteska E., Czemerajda D., Mazurek I., Wiatrak T., 2012, *Wyniki badania- mikroprzedsiębiorczość na wsi – efekty działania „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”*, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Warszawa.
36. Marciniak M., 2011, *Rozwój przedsiębiorczości szansą polskich obszarów wiejskich*, Instytut Obywatelski, Warszawa [www. instytutobywatelski.pl].
37. Martinez-Cambor P., 2007, *Central Limit Theorems for S-Gini and Theil Inequality Coefficients*, *Revista Colombiana de Estadística*, Vol. 30, No 2, p. 287-300.
38. Milanovic B., *Global Income Inequality by the Numbers: in History and Now*, Policy Research Working Paper 6259, 2012.
39. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, 2011, *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013*, Warszawa.
40. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, 2007, *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013*, Warszawa.
41. Miś T., 2011, *Instytucje doradcze w rozwoju obszarów wiejskich w regionach rozdrobnionego rolnictwa w warunkach integracji europejskiej*, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów.
42. Monfort P., *Convergence of EU regions Measures and Evolution*, A series of short papers on regional research and indicators produced by the Directorate-General for Regional Policy 2008.

43. Mortensen D., *Wage Dispersion: Why Are Similar Workers Paid Differently?*, The Academy of Management Review, Vol. 30, No. 2 (Apr., 2005), p. 450-452.
44. Mroziewski M., 2008, *Kapitał intelektualny współczesnego przedsiębiorstwa. Koncepcje, metody wartościowania i warunki jego rozwoju*, Wyd. Difin, Warszawa.
45. NBER Working Paper, No. 5039.
46. Nordhaus W.D., 1969, *An Economic Theory of Technological Change*, American Economic Review, American Economic Association, vol. 59(2), p. 18-28, May.
47. Oleźniak L., 2009, *Finanse Unii Europejskiej*, Wyd. PWN, Warszawa.
48. PAG Uniconsult, 2012, *Badanie osiągniętych wartości wskaźników rezultatu komponentu regionalnego PO KL*, PAG Uniconsult, Warszawa.
49. PAG Uniconsult, 2013, *Badanie skuteczności wsparcia realizowanego w ramach komponentu regionalnego PO KL 2007-2013*, Uniconsult, Raport cząstkowy, Warszawa.
50. Pawłowski G., 2000, *Wykorzystanie analizy efektywności funkcjonowania instytucji publicznych w aspekcie konkurencyjności regionów*, [w:] *Polityka Gospodarcza nr 3 (2000)*, s. 65-71.
51. Próchniak M., Rapacki R., 2009, *Konwergencja typu beta (β) i sigma (σ) w krajach transformacji w latach 1990-2005*, s. 146-151 [w:] Rapacki R. (red.), *Wzrost gospodarczy w krajach transformacji*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, s. 304.
52. Próchniak M., Witkowski B., *Real economic convergence and the impact of monetary policy on economic growth of the EU countries: The analysis of time stability and the identification of major turning points based on the Bayesian methods*, National Bank of Poland, Warsaw.
53. PROW 3.1.2 Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw – <http://www.pi.gov.pl>.
54. Quah D. T., 1994, *Convergence Empirics Across Economies with (Some) Capital Mobility*, CEPR Discussion Papers 954, C.E.P.R. Discussion Papers.
55. Quah D. T., 1996, *Twin Peaks: Growth and Convergence in Models of Distribution Dynamics*, Economic Journal, Royal Economic Society, vol. 106(437), p. 1045-1055, July.
56. Regionalny Program Operacyjny Warmia i Mazury na lata 2007–2013, Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn.

57. Romer P.M., 1994, *The Origins of Endogenous Growth*, Journal of Economic Perspectives, American Economic Association, vol. 8(1), p. 3-22, Winter.
58. Roszkowska-Mądra B., 2013, *Potrzeba wspierania przedsiębiorczości na obszarach wiejskich w kontekście ich funkcji*, Zeszyty Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu.
59. Rozporządzenie (WE) nr 1081/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1784/1999 (Dz. Urz. L 210 z 31.07.2006).
60. Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 ((Dz.U. L 210 z 31.7.2006).
61. Rozwój na terenach wiejskich – <http://www.farmer.pl> – 1 grudzień 2012.
62. Sachs J.D., Warner A.M., 1995, *Economic Convergence and Economic Policies*.
63. Schumpeter J.A., 1942) *Capitalism, Socialism and Democracy*, London: Unwin.
64. Solow R.M., *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 70, No. 1, (Feb., 1956), p. 65-94.
65. Steger T.M., 2006, *On the Mechanics of Economic Convergence*, German Economic Review 7(3), p. 317-337.
66. *Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2025*, Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn, 2013.
67. *Szczegółowy opis osi priorytetowej „Przedsiębiorczość” Regionalnego Programu Operacyjnego Warmia i Mazury na lata 2007–2013*, Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn,
68. *Tysiące miejsc pracy na wsi dzięki funduszom UE* – <http://www.polskieradio.pl/42/273/Artykul/645971> - artykuł z 16.07.2012
69. *Tysiące miejsc pracy w Polsce dzięki funduszom unijnym* – <http://biznes.onet.pl/tysiac-miejsc-pracy-w-polsce-dzieki-funduszom-uni,18490,5320139,news-detaj> – 1 grudzień 2012.
70. Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, Dz.U. 2004 Nr 173 poz. 1807, z późn. zm.
71. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, Dz.U. 2004 Nr 99 poz. 1001, z późn. zm.

72. Uzawa H., *Optimum Technical Change in An Aggregative Model of Economic Growth*, International Economic Review, Vol. 6, No. 1. (Jan. 1965), p. 18-31.
73. Wasilewski A., Gospodarowicz M., Ślęzak E., Chmielewska B., 2011, *Instrumenty polityki regionalnej i strukturalnej wspierające rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich*, (red. naukowa A. Wasilewski). Raport Programu Wieloletniego nr 14, IERiGŻ-PIB, Warszawa.
74. Wilkin J., 2003, *Peryferyjność i marginalizacja w świetle nowych teorii rozwoju (nowa geografia ekonomiczna, teoria wzrostu endogennego, instytucjonalizm*, [w:] A. Bołtromiuk (red.), *Regiony peryferyjne w perspektywie polityki strukturalnej Unii Europejskiej*, Wyd. Uniwersytet w Białymstoku, Białystok.
75. Williamson J., G. 1965. *Regional inequality and process of national development: a description of the patterns* [w:] Economic development and cultural change, XIII (4, part II), Chicago, s. 2-84.
76. Williamson O., *The Economic Institutions of Capitalism*, MIT Press.
77. WUP Poznań, *Analiza postępów wdrażania Priorytetu VI POKL*, WUP Poznań, 2011.
78. WUP Wrocław, *Ocena trafności doboru i efektywności programów aktywizacji zawodowej realizowanych w ramach Poddziałania 6.1.1. PO KL w odniesieniu do sytuacji zawodowej osób pozostających bez zatrudnienia w województwie dolnośląskim*, WUP Wrocław, 2010.

Aneks

**Projekty wspierające rozwój działalności gospodarczej
na obszarach wiejskich woj. warmińsko-mazurskiego**

Tabela 1. Przyznana pomoc w ramach poddziałań 1.1.5; 1.1.6; 1.1.7 oraz 1.1.9 RPO Warmia i Mazury z podziałem na formy prawne oraz wielkość podmiotu, któremu udzielono wsparcia (dotyczy obszarów wiejskich)

Działanie	Liczba projektów	Forma prawna				Rodzaj podmiotu				Liczba zatrudnionych		
		osoba fizyczna	z o.o	s.c.	jawna	komandytowa/sa	spółdzielnia	mikro	małe		średnie	duże
1.5	11	4	3	2	2	0	0	3	5	3	0	61
1.6	11	0	7	0	1	1	0	0	0	0	11	94
1.7	44	15	19	2	7	1	0	4	21	16	0	286
1.9	176	94	38	13	27	18	1	91	65	20	1	778,95

Źródło: Dane Warmińsko-Mazurskiej Agencji Rozwoju Regionalnego S.A. w Olsztynie.

Tabela 2. Przyznana pomoc w ramach poddziałań 1.1.5; 1.1.6; 1.1.7 oraz 1.1.9 RPO Warmia i Mazury z podziałem na formy prawne oraz wielkość podmiotu, któremu udzielono wsparcia w rozbiciu na powiaty (dotyczy obszarów wiejskich)

Powiat	Liczba projektów razem	Forma prawna					rodzaj podmiotu						
		osoba fizyczna	z o.o	s.c.	jawna	komandytowa/sa	spółdzielnia	mikro	małe	średnie	duże		
bartoszycki		1	2	2	0	0	0	0	0	2	3	0	0
1.5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.7	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0
1.9	4	1	2	1	0	0	0	0	2	2	2	0	0
braniewski		1	2	0	1	0	0	0	0	0	2	1	1
1.5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.6	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
1.7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.9	3	1	1	0	1	0	0	0	0	0	2	1	0
działdowski		5	4	1	1	0	0	0	0	3	4	4	0
1.5	1	1	1	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0
1.6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.7	3	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0
1.9	7	4	1	1	1	0	0	0	0	3	3	0	0
elbląski		10	3	3	2	1	0	0	0	5	8	4	2
1.5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.6	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
1.7	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
1.9	16	9	3	3	2	1	0	0	0	5	8	3	0
ęcki		6	4	0	0	0	0	0	0	1	5	4	0
1.5	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
1.6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.7	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.9	7	4	3	0	0	0	0	0	0	1	5	2	0
gizycki		4	4	2	3	0	0	0	0	1	6	2	0
1.5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

nowomiejski		5	0	0	1	0	0	0	0	0	4	1	1	0
1.5	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
1.6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.7	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	
1.9	4	3	0	0	1	0	0	0	0	0	4	0	0	0
olecki	0	1	3	0	1	1	0	0	0	0	0	4	2	0
1.5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.7	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
1.9	5	1	2	0	1	13	0	0	0	0	0	3	2	0
olsztynski	5	25	21	7	12	6	0	0	0	0	37	17	13	4
1.5	5	1	1	2	1	0	0	0	0	0	2	3	0	0
1.6	4	0	3	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	4
1.7	15	3	6	1	4	1	0	0	0	0	2	8	5	0
1.9	47	22	11	4	7	4	0	0	0	0	33	6	7	0
ostrodzki	0	13	4	1	1	0	0	0	0	0	11	5	1	2
1.5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.6	2	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2
1.7	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
1.9	16	12	3	1	0	0	0	0	0	0	10	5	1	0
Powiat piski	0	2	3	1	1	0	0	0	0	0	4	2	1	0
1.5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.7	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.9	6	2	2	1	1	0	0	0	0	0	4	1	1	1
szczyteński	0	6	8	0	1	0	0	0	0	0	2	9	2	2
1.5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1.6	2	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
1.7	4	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	0
1.9	9	4	4	0	1	0	0	0	0	0	2	7	0	0

Źródło: Dane Warmińsko-Mazurskiej Agencji Rozwoju Regionalnego S.A. w Olsztynie.

Tabela 3. Projekty realizowane w ramach poddziałania 1.1.5 RPO Warmia i Mazury – obszary wiejskie

Powiat	wartość projektu	koszy kwalifikowane	wartość dofinansowania	miejsca pracy
Powiat działdowski	572 790,00	469 000,00	234 500,00	3
Powiat ełcki	744 200,00	610 000,00	279 990,00	4
Powiat iławski	402 014,66	255 000,00	127 500,00	0
Powiat iławski	3 225 492,97	2 581 000,00	1 290 499,99	6
Powiat kętrzyński	1 221 216,42	999 740,00	499 870,00	4
Powiat nowomiejski	5 034 801,35	4 543 944,80	1 988 884,62	18
Powiat olsztyński	4 176 786,59	3 416 595,57	1 708 297,78	8
Powiat olsztyński	1 038 530,14	847 533,57	423 766,78	8
Powiat olsztyński	1 719 841,52	1 230 000,00	615 000,00	8
Powiat olsztyński	1 946 987,05	1 595 891,01	797 945,50	2
Powiat olsztyński	463 600,00	380 000,00	190 000,00	0

Źródło: Dane Warmińsko-Mazurskiej Agencji Rozwoju Regionalnego S.A. w Olsztynie.

Tabela 4. Projekty realizowane w ramach poddziałania 1.1.6 RPO Warmia i Mazury – obszary wiejskie

Numer projektu	Powiat	Wartość projektu	Koszty kwalifikowane	Wartość dofinansowania	Miejsca pracy
RPWM.01.01.06-28-016/09-03	braniewski	697 840,00	572 000,00	286 000,00	0
RPWM.01.01.06-28-013/09-00	elbląski	7 511 748,18	7 423 023,05	3 711 511,52	20
RPWM.01.01.06-28-002/09-03	olsztyński	9 816 759,82	7 970 665,59	3 985 332,79	15
RPWM.01.01.06-28-003/09-02	olsztyński	3 161 006,54	2 514 642,00	1 129 074,25	5
RPWM.01.01.06-28-004/09-05	olsztyński	8 542 251,40	7 981 460,99	3 551 750,12	20
RPWM.01.01.06-28-009/09-04	olsztyński	2 816 700,70	2 358 240,52	1 179 120,25	11
RPWM.01.01.06-28-011/09-00	Powiat ostródzki	8 503 000,00	7 971 600,00	3 985 800,00	20
RPWM.01.01.06-28-005/09-02	szczycki	1 250 646,31	1 025 119,93	358 279,41	3

Źródło: Dane Warmińsko-Mazurskiej Agencji Rozwoju Regionalnego S.A. w Olsztynie.

Tabela 5. Projekty realizowane w ramach poddziałania 1.1.7 RPO Warmia i Mazury – obszary wiejskie

Powiat	Wartość projektu	Koszty kwalifikowane	Wartość dofinansowania	Miejsca pracy
Powiat bartoszycki	1 504 566,34	1 222 071,95	611 035,97	5
Powiat działdowski	3 310 597,53	3 300 000,00	1 650 000,00	1
Powiat działdowski	1 108 932,95	940 359,26	470 179,62	2
Powiat działdowski	6 653 663,20	4 886 997,11	1 912 770,65	7
Powiat elbląski	519 789,54	426 057,00	199 991,16	4
Powiat etki	5 511 660,00	5 400 000,00	2 000 000,00	8
Powiat etki	3 021 088,00	2 995 462,70	1 497 731,35	6
Powiat giżycki	1 586 208,42	1 397 336,40	684 694,83	7
Powiat giżycki	1 830 911,95	1 500 747,50	750 373,75	6
Powiat giżycki	3 519 432,75	2 956 808,12	1 478 404,06	10
Powiat iławski	3 213 994,84	2 634 422,00	1 317 211,00	8
Powiat iławski	418 974,81	332 200,00	166 100,00	12
Powiat iławski	1 220 000,00	1 000 000,00	500 000,00	3
Powiat iławski	4 592 078,08	4 000 000,00	2 000 000,00	18
Powiat iławski	1 880 413,10	1 708 017,77	854 008,84	5
Powiat mrągowski	752 965,45	662 125,42	297 294,31	5
Powiat mrągowski	1 427 400,00	1 170 000,00	585 000,00	6
Powiat mrągowski	1 074 820,00	881 000,00	440 500,00	6
Powiat nidzicki	1 151 837,82	880 000,00	440 000,00	3
Powiat nowomiejski	1 027 240,00	836 864,43	418 432,21	3
Powiat olsztyński	1 674 272,50	1 674 272,50	837 136,25	9
Powiat olsztyński	1 534 216,50	1 297 093,20	648 546,60	1
Powiat olsztyński	1 587 310,10	1 301 073,85	650 536,92	3
Powiat olsztyński	1 179 675,04	963 334,40	432 537,14	12

cd. tabeli 5

Powiat olsztyński	1 696 747,15	1 329 477,35	664 738,67	31
Powiat olsztyński	1 386 771,84	1 250 000,00	625 000,00	2
Powiat olsztyński	517 676,03	416 134,62	208 067,31	3
Powiat olsztyński	4 902 960,40	4 000 000,00	2 000 000,00	4
Powiat olsztyński	4 880 000,00	4 000 000,00	2 000 000,00	4
Powiat olsztyński	2 610 252,04	2 098 200,00	1 049 100,00	0
Powiat olsztyński	2 800 015,82	2 597 078,06	1 298 539,03	11
Powiat ostródzki	1 654 674,00	1 354 700,00	677 350,00	3
Powiat szczycieński	4 756 443,99	3 963 951,50	1 918 948,89	39
Powiat szczycieński	3 873 791,75	3 722 450,28	1 751 412,84	39

Źródło: Dane Warmińsko-Mazurskiej Agencji Rozwoju Regionalnego S.A. w Olsztynie.

Tabela 6. Projekty realizowane w ramach poddziałania 1.1.9 RPO Warmia i Mazury – obszary wiejskie

Powiat	Wartość projektu	Koszty kwalifikowane	Wartość dofinansowania	Miejsca pracy
Powiat bartoszycki	4 929 102,00	4 005 000,00	1 499 872,50	3
Powiat bartoszycki	4 929 102,00	4 005 000,00	1 499 872,50	3
Powiat bartoszycki	653 028,48	595 877,75	297 938,87	4
Powiat bartoszycki	1 594 205,27	1 195 432,00	476 977,36	11
Powiat bartoszycki	5 567 873,51	3 635 200,00	1 417 728,00	3
Powiat braniewski	3 253 330,23	2 411 562,77	1 205 781,38	4
Powiat braniewski	4 047 787,55	3 196 510,73	1 230 656,61	4
Powiat braniewski	4 047 787,55	3 196 510,73	1 230 656,61	4
Powiat braniewski	3 795 935,55	3 047 000,00	1 217 276,49	10
Powiat działdowski	4 682 226,29	3 711 168,39	1 484 096,21	0,8
Powiat działdowski	3 489 493,58	2 860 240,63	1 284 248,02	1
Powiat działdowski	1 579 672,59	1 400 000,00	616 000,00	1
Powiat działdowski	2 351 032,40	1 658 405,77	746 116,73	2
Powiat działdowski	1 192 760,07	969 723,61	484 861,80	2
Powiat działdowski	5 872 377,00	5 000 000,00	1 500 000,00	5
Powiat działdowski	966 175,24	815 037,95	407 518,96	12
Powiat elbląski	116 266,00	95 300,00	47 650,00	1
Powiat elbląski	3 113 490,00	2 692 500,00	1 184 700,00	1
Powiat elbląski	1 118 740,00	916 000,00	403 040,00	2
Powiat elbląski	217 755,47	174 895,57	76 954,05	2
Powiat elbląski	491 540,00	317 029,98	126 780,28	3
Powiat elbląski	1 500 476,53	1 060 000,00	466 399,99	3
Powiat elbląski	1 500 476,53	1 060 000,00	466 399,99	3
Powiat elbląski	4 084 003,15	3 198 000,00	1 407 119,99	3

Powiat elbląski	2 473 132,18	1 911 976,76	955 988,38	4
Powiat elbląski	2 952 438,80	2 354 755,72	1 057 285,29	4
Powiat elbląski	880 337,16	706 500,00	353 250,00	5
Powiat elbląski	1 374 965,87	980 000,00	490 000,00	6
Powiat elbląski	604 343,78	493 257,20	197 253,55	6
Powiat elbląski	4 110 180,00	3 369 000,00	1 499 205,00	7
Powiat elbląski	2 315 560,00	1 798 000,00	611 320,00	10
Powiat elbląski	2 315 560,00	1 798 000,00	611 320,00	10
Powiat elbląski	2 777 310,04	2 276 483,63	1 138 241,80	19
Powiat elbląski	4 759 198,24	3 800 000,00	1 499 860,00	25
Powiat etcki	1 097 390,00	899 500,00	449 750,00	3
Powiat etcki	3 659 717,52	2 996 888,46	1 498 444,23	3
Powiat etcki	3 450 206,32	2 761 522,53	1 104 332,85	3
Powiat etcki	5 843 330,00	4 800 000,00	1 500 000,00	4
Powiat etcki	229 826,15	217 214,13	108 607,07	4
Powiat etcki	3 802 176,00	3 000 000,00	1 500 000,00	7
Powiat etcki	1 906 809,55	1 880 636,95	940 318,47	13
Powiat giżycki	361 262,74	296 117,00	148 058,50	1
Powiat giżycki	1 072 086,93	800 366,31	400 183,15	2
Powiat giżycki	366 000,00	300 000,00	150 000,00	2
Powiat giżycki	1 451 007,00	1 189 349,99	594 674,98	2
Powiat giżycki	2 902 800,00	2 360 000,00	802 400,00	2
Powiat giżycki	841 260,70	648 000,00	290 951,96	3
Powiat giżycki	1 356 480,96	1 111 869,65	444 636,66	3
Powiat giżycki	663 713,87	543 858,36	271 929,17	4
Powiat giżycki	2 383 588,15	2 100 490,57	840 196,21	4
Powiat giżycki	915 000,00	750 000,00	375 000,00	7
Powiat goldapski	1 539 264,43	1 230 387,90	430 512,71	4
Powiat goldapski	1 626 696,77	1 333 358,01	466 541,96	4

Powiat iławski	750 300,00	615 000,00	307 500,00	1
Powiat iławski	902 800,00	740 000,00	370 000,00	1
Powiat iławski	284 939,49	209 790,00	104 894,97	2
Powiat iławski	676 643,05	526 107,22	263 053,61	2
Powiat iławski	666 448,75	551 470,38	275 735,18	2
Powiat iławski	716 716,08	570 920,00	251 204,80	2
Powiat iławski	1 159 094,14	948 034,78	474 017,37	2
Powiat iławski	2 173 501,62	1 925 821,00	962 910,50	2
Powiat iławski	563 773,86	563 773,86	281 886,93	3
Powiat iławski	463 318,47	379 769,24	189 884,62	3
Powiat iławski	1 789 983,99	1 467 200,00	733 599,98	3
Powiat iławski	1 032 526,37	749 279,88	374 639,89	4
Powiat iławski	903 913,62	733 056,96	329 802,31	4
Powiat iławski	903 913,62	733 056,96	329 802,31	4
Powiat iławski	3 782 390,54	3 000 000,00	1 349 700,00	5
Powiat iławski	3 836 028,69	3 137 419,00	1 456 076,15	6
Powiat iławski	1 324 134,43	1 086 184,24	543 092,11	6
Powiat iławski	4 112 241,80	3 370 690,00	1 494 226,85	19
Powiat iławski	1 291 575,08	971 000,00	485 500,00	20
Powiat kętrzyński	2 928 574,49	2 390 894,63	1 195 447,27	4
Powiat kętrzyński	633 965,01	578 288,55	289 144,27	4,25
Powiat lidzbarski	1 496 952,77	800 445,84	400 222,89	2,5
Powiat lidzbarski	805 261,00	660 000,00	330 000,00	4
Powiat mrągowski	4 322 357,61	3 093 082,71	1 388 794,13	0,5
Powiat mrągowski	2 245 331,35	1 768 570,20	843 989,44	1
Powiat mrągowski	1 464 000,00	1 200 000,00	539 880,00	2
Powiat mrągowski	688 510,24	559 764,42	246 296,34	2
Powiat mrągowski	688 510,24	559 764,42	246 296,34	2
Powiat mrągowski	4 022 550,00	2 995 000,00	1 317 800,00	3,5

Powiat mragowski	1 793 264,51	1 445 630,33	722 815,16	4
Powiat mragowski	1 972 852,85	1 611 055,00	805 527,50	6
Powiat mragowski	1 479 429,08	1 046 552,83	460 483,23	7
Powiat mragowski	5 368 000,00	4 400 000,00	1 496 000,00	2
Powiat nowomiejski	94 044,92	74 535,00	37 267,50	1,5
Powiat nowomiejski	1 119 309,33	916 468,24	458 234,12	2
Powiat nowomiejski	1 103 765,11	893 450,57	446 725,28	2
Powiat nowomiejski	610 000,00	500 000,00	250 000,00	2
Powiat olecki	503 091,14	403 692,50	157 440,07	1
Powiat olecki	1 114 149,71	879 672,71	395 764,73	1
Powiat olecki	1 677 538,23	1 407 849,19	557 508,27	5
Powiat olecki	1 794 568,35	1 504 000,00	752 000,00	26
Powiat olsztyński	79 719,22	65 308,00	29 323,29	0,8
Powiat olsztyński	5 582 762,00	3 308 488,88	1 488 819,99	1
Powiat olsztyński	95 550,61	93 509,47	46 754,72	1
Powiat olsztyński	301 350,00	245 000,00	122 500,00	1
Powiat olsztyński	893 040,00	668 183,61	334 091,80	1
Powiat olsztyński	103 472,84	66 813,80	29 398,06	1
Powiat olsztyński	2 105 738,07	1 640 000,00	674 696,00	1
Powiat olsztyński	165 244,79	132 405,42	66 202,71	1
Powiat olsztyński	127 648,60	96 500,00	48 250,00	1
Powiat olsztyński	1 306 849,51	1 071 188,12	480 963,46	1,5
Powiat olsztyński	1 306 849,51	1 071 188,12	480 963,46	1,5
Powiat olsztyński	787 302,18	636 810,55	318 405,27	2
Powiat olsztyński	1 184 959,00	968 294,00	484 146,97	2
Powiat olsztyński	996 200,35	793 043,94	396 521,97	2
Powiat olsztyński	835 272,19	684 649,34	342 324,67	2
Powiat olsztyński	553 322,48	423 009,78	211 504,89	2
Powiat olsztyński	4 902 478,72	3 698 624,43	1 479 079,90	2

cd. tabeli 6

Powiat olsztyński	3 434 631,54	2 803 298,00	1 118 515,90	2
Powiat olsztyński	3 434 631,54	2 803 298,00	1 118 515,90	2
Powiat olsztyński	485 682,00	397 925,00	198 962,50	2
Powiat olsztyński	1 215 992,00	989 400,00	445 131,05	2,25
Powiat olsztyński	926 502,29	741 186,51	370 593,25	3
Powiat olsztyński	523 183,94	428 339,30	214 169,65	3
Powiat olsztyński	744 452,60	605 246,02	302 623,01	3
Powiat olsztyński	956 692,13	705 520,00	352 760,00	3
Powiat olsztyński	3 629 728,91	2 986 599,70	1 489 715,90	3
Powiat olsztyński	3 140 051,92	2 552 887,74	1 146 246,57	3
Powiat olsztyński	3 140 051,92	2 552 887,74	1 146 246,57	3
Powiat olsztyński	4 336 672,23	3 056 313,09	1 372 284,57	3
Powiat olsztyński	3 680 517,96	3 016 818,00	1 354 551,28	3,9
Powiat olsztyński	2 803 307,74	2 128 611,26	956 810,73	4,2
Powiat olsztyński	755 298,95	603 775,00	301 887,50	5
Powiat olsztyński	1 270 241,15	902 893,01	451 446,50	5
Powiat olsztyński	3 704 122,55	2 896 902,79	1 155 864,19	6
Powiat olsztyński	4 457 805,09	3 645 438,60	1 499 733,42	6,5
Powiat olsztyński	3 783 228,54	3 099 637,00	1 499 914,34	7
Powiat olsztyński	1 749 793,38	1 358 176,21	543 134,65	8
Powiat olsztyński	1 749 793,38	1 358 176,21	543 134,65	8
Powiat olsztyński	1 840 218,72	1 508 376,00	754 188,00	10
Powiat olsztyński	1 105 410,17	875 588,57	350 147,85	12
Powiat olsztyński	1 228 784,00	1 007 200,00	503 600,00	14
Powiat olsztyński	391 574,05	318 004,53	159 002,26	14
Powiat olsztyński	1 853 665,06	1 366 500,00	683 250,00	15
Powiat olsztyński	4 470 511,51	2 991 319,97	1 495 659,97	15
Powiat olsztyński	3 144 180,22	2 406 243,21	1 203 121,60	27
Powiat olsztyński	485 682,00	397 925,00	198 962,50	1

Powiat olsztyński	3 660 000,00	2 998 000,00	1 319 120,00	4
Powiat ostródzki	434 830,00	357 000,00	178 500,00	1
Powiat ostródzki	778 853,59	637 701,59	318 850,79	1
Powiat ostródzki	174 895,87	142 011,99	71 005,98	2
Powiat ostródzki	1 037 726,57	485 875,41	242 937,70	2
Powiat ostródzki	1 214 754,00	995 700,00	497 850,00	2
Powiat ostródzki	363 233,87	296 200,17	148 100,08	3
Powiat ostródzki	374 781,00	263 400,00	131 700,00	4
Powiat ostródzki	624 600,00	510 000,00	255 000,00	4,25
Powiat ostródzki	791 427,62	639 349,56	255 100,46	5
Powiat ostródzki	2 268 912,91	1 859 764,68	835 034,33	5
Powiat ostródzki	2 268 912,91	1 859 764,68	835 034,33	5
Powiat ostródzki	1 671 860,88	1 319 912,43	659 956,18	6
Powiat ostródzki	2 738 717,19	2 316 892,25	1 076 428,11	7
Powiat ostródzki	1 645 736,91	1 345 695,55	672 847,76	7
Powiat ostródzki	3 657 547,80	2 997 990,00	1 498 995,00	8
Powiat ostródzki	2 331 400,00	1 785 647,00	892 823,50	8
Powiat ostródzki	2 105 738,07	1 640 000,00	674 696,00	1
Powiat piski	1 610 400,00	1 320 000,00	660 000,00	4
Powiat piski	830 526,64	669 933,29	334 966,62	4
Powiat piski	2 914 452,00	2 364 462,62	945 548,60	5
Powiat piski	825 489,60	759 489,60	379 744,80	8
Powiat piski	4 945 476,18	2 887 669,00	1 443 834,50	1
Powiat szczycieński	247 214,22	202 634,61	80 851,21	1
Powiat szczycieński	778 588,07	634 600,00	317 300,00	2
Powiat szczycieński	3 211 560,79	2 739 582,82	1 369 791,41	3
Powiat szczycieński	1 945 621,49	1 580 000,00	709 419,99	4
Powiat szczycieński	1 945 621,49	1 580 000,00	709 419,99	4
Powiat szczycieński	3 602 248,60	2 999 949,96	1 499 974,97	4
Powiat szczycieński	4 544 625,03	3 655 134,60	1 458 398,68	7
Powiat szczycieński	3 757 575,86	3 005 600,00	1 499 794,40	7

Źródło: Dane Warmińsko-Mazurskiej Agencji Rozwoju Regionalnego S.A. w Olsztynie.

Tabela 7. Projekty realizowane w województwie warmińsko-mazurskim w ramach PROW na lata 2007–2013 – działanie 311 – Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej PROW na lata 2007–2013

POWIAT/ DZIAŁANIE	RÓŻNICOWANIE W KIERUNKU DZIAŁALNOŚCI NIEROLNICZEJ			Liczba projektów wg rodzajów działalności
	LICZBA BENEFICJENTÓW	KWOTA DOFINANSOWA- NIA	WARTOŚĆ PROJEKTÓW (KOSZT REALIZACJI INWESTYCJI)	
BARTOSZYCKI	19	1 623 555,00	4 820 740,00	Magazynowanie i przechowywanie towarów – 1; Roboty i usługi budowlane lub instalacyjne – 1; Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 14; Usługi dla ludności – 2; Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 1
BRANIEWSKI	23	2 279 920,50	6 357 614,00	Roboty i usługi budowlane lub instalacyjne – 2; Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 18; Usługi dla ludności – 2; Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 1
DZIAŁDOWSKI	51	4 501 927,00	14 061 601,00	Roboty i usługi budowlane lub instalacyjne – 1; Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 48; Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 2

ELBLĄSKI	22	1 569 667,50	5 600 973,00	Sprzedazy hurtowej – 1; Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 11; Usługi dla ludności – 2; Usługi komunalne – 1; Usługi transportowe – 2; Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 5 Roboty i usługi budowlane lub instalacyjne – 2; Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 14; Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 1; Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 3
ELCKI	20	1 725 555,50	4 834 580,00	Roboty i usługi budowlane lub instalacyjne – 1; Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 3; Usługi dla ludności-1; Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 10
GIŻYCKI	15	891 696,00	3 157 739,00	Roboty i usługi budowlane lub instalacyjne – 7; Sprzedaży detalicznej – 1; Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 7; Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 4;
GOŁDAPSKI	20	1 917 844,00	5 892 413,00	Wytwarzanie materiałów energetycznych z biomasy – 1

ŁAWSKI	69	6 171 188,00	18 040 687,00	Roboty i usługi budowlane lub instalacyjne – 4; Sprzedaży hurtowej – 2; Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 59; Usługi dla ludności – 2; Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 2
KĘTRZYŃSKI	14	1 266 239,00	3 641 055,00	Roboty i usługi budowlane lub instalacyjne – 2; Sprzedaży hurtowej – 1; Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 6; Usługi dla ludności – 2; Usługi transportowe – 1; Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 1; Wytwarzanie materiałów energetycznych z biomasy – 1
LIDZBARSKI	28	2 566 825,50	7 390 187,00	Roboty i usługi budowlane lub instalacyjne – 1; Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 20; Usługi dla ludności – 4; Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 3
MRAĞOWSKI	19	728 507,00	3 276 260,00	Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 2; Usługi dla ludności – 2; Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 14; Wytwarzanie materiałów energetycznych z biomasy – 1

NIDZICKI	71	6 693 825,00	19 409 687,00	Roboty i usługi budowlane lub instalacyjne – 2; Sprzedaży detalicznej – 1; Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 60; Usługi dla ludności – 8
NOWOMIEJSKI	80	6 851 459,75	20 543 141,00	Magazynowanie i przechowywanie towarów – 1; Przetwórstwo produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych – 1; Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa-69; Usługi dla ludności-3; Usługi komunalne – 1; Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 5
OLECKI	14	1 316 949,50	3 930 011,00	Roboty i usługi budowlane lub instalacyjne – 1; Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 11; Usługi dla ludności-1; Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 1
OLSZTYŃSKI	41	3 270 082,00	10 405 091,00	Roboty i usługi budowlane lub instalacyjne – 3; Sprzedaży detalicznej – 1; Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 22; Usługi dla ludności – 3; Usługi komunalne – 1; Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 11

OSTRÓDZKI	88	7 409 457,00	21 359 454,00	Magazynowanie i przechowywanie towarów – 1; Roboty i usługi budowlane lub instalacyjne – 6; Rzemiosło lub rzemioslnictwo – 2; Sprzedaży hurtowej – 1; Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 68; Usługi dla ludności – 3; Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 6; Wytwarzanie materiałów energetycznych z biomasy – 1
PISKI	14	1 225 537,00	3 721 776,00	Roboty i usługi budowlane lub instalacyjne – 1; Sprzedaży hurtowej – 1; Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 5; Usługi dla ludności – 1; Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 6
SZCZYCIENSKI	10	563 967,50	1 859 883,00	Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 3; Usługi dla ludności 4; Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 3
WĘGORZEWSKI	16	1 346 500,00	4 136 790,00	Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 7; Usługi dla ludności – 3; Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 6

Źródło: Dane Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa – Warmińsko-Mazurski Oddział Regionalny.

Tabela 8. Projekty realizowane w województwie warmińsko-mazurskim w ramach PROW na lata 2007–2013
– działanie 312 – Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw

POWIAT	TWORZENIE I ROZWÓJ MIKROPRZEDSIĘBIORSTW			KLASYFIKACJA OPERACJI WG KATEGORII – LICZBA PROJEKTÓW	LICZBA UTWORZONYCH NOWYCH MIEJSC PRACY
	LICZBA BENEFI- CJENTÓW	KWOTA DOFI- NANSOWANIA	WARTOŚĆ PRO- JEKTÓW (KOSZT REALIZACJI INWESTYCJI)		
BARTOSZYCKI	22	4 595 430,50	15 231 932,00	Roboty i usługi budowlane lub instalacyjne – 3; Sprzedaż detaliczna – 2; Sprzedaż hurtowa – 3; Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 8; Usługi dla ludności – 6	7 5 9 20 16
BRANIEWSKI	26	4 108 308,50	14 695 240,00	Roboty i usługi budowlane lub instalacyjne – 3; Sprzedaż detaliczna – 1; Sprzedaż hurtowa – 3; Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 12; Usługi dla ludności – 2; Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 5	8 1 25 7,5 28 4 8
DZIAŁDOWSKI	26	5 049 355,00	22 072 951,00	Rzemiosło lub rzemioslnictwo – 2; Sprzedaż detaliczna – 1; Sprzedaż hurtowa – 2; Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 8; Usługi dla ludności – 11; Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 2	6 2 5 21 16 23 6

ELBLĄSKI	24	4 587 287,50	16 607 843,00	Roboty i usługi budowlane lub instalacyjne – 2;	3
				Sprzedaż detaliczna – 1;	3
				Sprzedaż hurtowa – 1;	3
				Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 11;	26
EŁCKI	7	1 035 744,50	3 428 352,00	Usługi dla ludności – 6;	20
				Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 2;	3
				Wytwarzanie produktów energetycznych z biomasy – 1	1
				Roboty i usługi budowlane lub instalacyjne – 1;	2
GIŻYCKI	22	3 301 555,00	9 352 773,00	Usługi dla ludności – 3;	5
				Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 3	7
				Roboty i usługi budowlane lub instalacyjne – 3;	9
				Sprzedaż detaliczna – 1;	1
GOŁDAPSKI	3	3 69 506,50	1 311 362,00	Sprzedaż hurtowa – 1;	1
				Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 1;	3
				Usługi dla ludności – 2;	2
				Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 14	24
				Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 2;	3
				Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 1	2

cd. tabeli 8

IŁAWSKI	7	1 381 047,00	3 958 611,00	Roboty i usługi budowlane lub instalacyjne – 2;	5
				Sprzedaż detaliczna – 1;	1
				Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 2;	6
				Usługi dla ludności – 1;	3
				Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 1	1
KĘTRZYŃSKI	16	2 590 444,00	7 881 364,00	Magazynowanie i przechowywanie towarów – 1;	5
				Rachunkowość, doradztwo lub usługi informacyjne – 1;	2
				Roboty i usługi budowlane lub instalacyjne – 3;	9
				Sprzedaż hurtowa – 1;	5
				Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 3;	3
				Usługi dla ludności – 1;	6
LIDZBARSKI	17	2 572 056,00	7 370 998,00	Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 5;	3
				Wytwarzanie produktów energetycznych z biomasy – 1	6
					1
				Rachunkowość, doradztwo lub usługi informacyjne – 1;	3
				Roboty i usługi budowlane lub instalacyjne – 2;	4
				Sprzedaż detaliczna – 1;	2
Sprzedaż hurtowa – 2;	5				
Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 9;	15				
Usługi dla ludności – 2	3				

MRAŁOWSKI	13	2 060 569,50	5 456 294,00	Roboty i usługi budowlane lub instalacyjne – 1; Sprzedaż hurtowa – 1;	2 1
				Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 3; Usługi dla ludności – 3; Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 5	6 9 10 5
NIDZICKI	18	2 405 560,50	7 733 049,00	Roboty i usługi budowlane lub instalacyjne – 4; Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 9; Usługi dla ludności – 5	10 15 7
				Rachunkowość, doradztwo lub usługi informacyjne – 1; Roboty i usługi budowlane lub instalacyjne – 7; Rzemiosło lub rzemioslnictwo – 1; Sprzedaż detaliczna – 5; Sprzedaż hurtowa – 4; Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 4; Usługi dla ludności – 10; Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 1; Wytwarzanie produktów energetycznych z biomasy – 1	1 10 3 9 5 6 5 10 18 1 1
NOWOMIEJSKI	34	4 407 147,00	15 282 859,00	Sprzedaż hurtowa – 2; Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 4; Wytwarzanie produktów energetycznych z biomasy – 1	6 7 1
OLECKI	7	1 299 622,00	3 867 413,00		

OLSZTYN	1	95 000,00	233 700,00	Sprzedaż hurtowa – 1 Rachunkowość, doradztwo lub usługi informacyjne – 2; Roboty i usługi budowlane lub instalacyjne – 16; Sprzedaż detaliczna – 3; Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 16; Usługi dla ludności – 18; Usługi komunalne – 1; Usługi transportowe – 1; Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 4	1 5 39 6 38 41 1 2 25 11
OLSZTYŃSKI	61	10 339 711,00	32 952 133,00	Roboty i usługi budowlane lub instalacyjne – 6; Rzemiosło lub rękodzielnictwo – 1; Sprzedaż hurtowa – 2; Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 13; Usługi dla ludności – 11; Usługi komunalne – 1; Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 2	13 1 5 27 23 3 6
OSTRÓDZKI	36	6 412 215,00	19 110 311,00	Roboty i usługi budowlane lub instalacyjne – 7; Sprzedaż hurtowa – 1; Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 3; Usługi dla ludności – 2; Usługi transportowe – 1; Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 11	13 2 7 4 1 27
PISKI	25	4 425 824,00	511 111 312,00		

cd. tabeli 8

SZCZYCIENSKI	12	1 353 282,50	4 278 250,00	Roboty i usługi budowlane lub instalacyjne – 4;	6
				Sprzedaż hurtowa – 1;	3
WĘGORZEWSKI	14	3 066 766,50	9 979 642,00	Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 4;	12
				Usługi dla ludności – 1;	1
				Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 2	2
				Usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa – 3;	9
				Usługi dla ludności – 2;	6
				Usługi turystyczne oraz związane ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem – 9	24

Źródło: Dane Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa – *Warmińsko-Mazurski Oddział Regionalny*.

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

*Nakład 500 egz., ark. wyd. 6,97
Druk i oprawa: EXPOL Włocławek*